

1/2010

13. ročník

cena 30 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Téma čísla

Evropsky významná lokalita

Heřmanický rybník

– oáza přírody mezi Ostravou, Bohumínem
a Rychvaldem

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, Ing. Oldřich Usvald, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Výškovická 102, 700 30 Ostrava

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Šmíra – Print, s. r. o.

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vycházejí 4 čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 30 Kč, předplatné: 120 Kč

Objednávky předplatného na adrese redakce.

XIII. ročník, č. 1/2010

Titulní strana obálky: Pohled ze severní strany Heřmanického rybníka směrem k haldě Dolu Heřmanice, 31. 10. 2009 (Foto Pavlína Schottnerová; www.schottnerova.cz).

Tato strana: Tajemná zákoutí rákosových džunglí, severní strana Heřmanického rybníka, 28. 4. 2005 (Foto Martin Mandák).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 10 000 Kč, A5 – 5 000 Kč, A6 – 2 500 Kč
Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

REDAKCE DĚKUJE ZA FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK NA TISK TOHOTO ČÍSLA:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné

EVROPSKY VÝZNAMNÁ LOKALITA HEŘMANICKÝ RYBNÍK – OÁZA PŘÍRODY MEZI OSTRAVOU, BOHUMÍNEM A RYCHVALDEM

Editoři: Mgr. Martin Mandák, Jiří Šuhaj

Redaktor: Mgr. Martin Mandák

Autoři textů: Marek Haluzík, doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., Jaroslav Kizek, Ing. Jiří Kupka, Ph.D., Mgr. Martin Mandák, Jiří Stolarczyk, Jiří Šuhaj, Mgr. Daniel Vařecha, Mgr. Markéta Vařechová

Recenzenti: Ing. Dušan Boucný, RNDr. Ing. Helena Deckerová, RNDr. Aleš Dolný, Ph.D., RNDr. Michal Horsák, Ph.D., doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., RNDr. Petr Kočárek, Ph.D., doc. RNDr. Bohumír Lojkásek, CSc., Mgr. Martin Mandák, RNDr. Adam Petrušek, doc. RNDr. Zdeněk Řehák, Ph.D., Mgr. Radka Symonová, Ph.D., Jiří Šuhaj, Petr Vlček

Obsah

Evropsky významná lokalita Heřmanický rybník – ornitologický ráj mezi Ostravou, Bohumínem a Rychvaldem Martin Mandák, Jiří Šuhaj	4	Rovnokřídli (<i>Orthoptera</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	38
Zeměpisné názvy v EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	9	Vodní měkkýši (<i>Mollusca</i>) EVL Heřmanický rybník – živočichové indikující kvalitu biotopů Martin Mandák	40
Historie rybníků v EVL Heřmanický rybník aneb co lze vyčíst z archiválií a starých map Jiří Šuhaj	11	Suchozemští plži (<i>Gastropoda</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Kupka	42
Heřmanický stav a okolí – trocha historie a vzpomínek Karel Hudec	16	Ryby (<i>Actinopterygii</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	45
Několik vzpomínek Jiří Šuhaj	18	Obojživelníci (<i>Amphibia</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	47
Ochranná úsilí o zachování přírodních hodnot EVL Heřmanický rybník Martin Mandák, Jiří Šuhaj	19	Čolek velký (<i>Triturus cristatus</i>) – předmět ochrany EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	49
Nejpalčivější problémy ochrany přírody v EVL Heřmanický rybník Martin Mandák, Jiří Šuhaj	22	Plazi (<i>Reptilia</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	50
Vody ostravské... Jaroslav Kizek	26	Ptactvo EVL Heřmanický rybník – vlnková skupina živočichů z hlediska zdejší ochrany přírody Martin Mandák, Jiří Šuhaj	52
Vyšší houby (makromycety) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj	26	Ochranný nejvýznamnější ptáci EVL Heřmanický rybník Martin Mandák	61
Pozoruhodné stromy na území EVL Heřmanický rybník Martin Mandák	30	Projekt CES na Heřmanickém rybníku Marek Haluzík, Jiří Stolarczyk	64
Zooplankton Heřmanického rybníka Daniel Vařecha, Markéta Vařechová	32	Savci (<i>Mammalia</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	65
Vážky (<i>Odonata</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	33	Seznam taxonů živočichů EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák (eds.)	68
Motýli (<i>Lepidoptera</i>) EVL Heřmanický rybník Jiří Šuhaj, Martin Mandák	35		

Vysvětlivka ke všem textům v tomto čísle:

EVL ... Evropsky významná lokalita Heřmanický rybník

Kontakty na autory textů

Marek Haluzík, tř. Těřeškovové 2260, 734 01 Karviná; tel.: +420 724 134 071; e-mail: haluzik.marek@seznam.cz

Doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., Hluboká 5, 639 00 Brno; tel.: +420 736 282 273; e-mail: KarelHudec@seznam.cz

Jaroslav Kizek, U Hluška 2106, 022 01 Čadca; tel.: +421 904 417 104; e-mail: jarochav@mail.t-com.sk

Ing. Jiří Kupka, Ph.D., Institut environmentálního inženýrství Hornicko-geologické fakulty Vysoké školy Báňské – Technické univerzity Ostrava, 17. listopadu 15, 708 00 Ostrava; tel.: +420 608 044 972; e-mail: jiri.kupka@vsb.cz

Mgr. Martin Mandák, Hrušovská 2, 702 00 Ostrava; tel.: +420 720 192 741; e-mail: m.mandak@tiscali.cz

Jiří Stolarczyk, Svatoplukova 13, 700 30 Ostrava; tel.: +420 602 289 521; e-mail: georgus.s@seznam.cz

Jiří Šuhaj, Svat. Čecha 1075, 735 81 Bohumín; tel.: +420 724 159 115; e-mail: ssuh@email.cz

Mgr. Daniel Vařecha, čp. 655, 739 02 Janovice; tel.: +420 606 156 719; e-mail: d.varecha@seznam.cz

Mgr. Markéta Vařechová, čp. 655, 739 02 Janovice; tel.: +420 606 529 709; e-mail: varechova.m@seznam.cz

Evropsky významná lokalita Heřmanický rybník - ornitologický ráj mezi Ostravou, Bohumínem a Rychvaldem

V široké nivě řeky Odry, na rovině mezi Ostravou, Bohumínem a Rychvaldem je vsazena rybníční oblast napájená vodami potoka zvaného Stružka. Soustavu sestávající z rybníků Heřmanického, Lesníka, Figury, Nového a Záblatského doplňují četné zvodnělé důlní deprese a mokřady. Přímo magnetem pro vodní a bahenní ptactvo jsou však rozsáhlé rákosiny, tzv. palach, skýtající úkryt, loviště a hnízdiště celé plejádě pozoruhodných druhů. Tyto rákosové porosty vytvářejí svérázné prostředí a svou více než stohektarovou plochou jsou největší ve Slezsku. V jejich nitru se skrývají tajemní bukači velcí a bukáčkové malí, na jaře je oživuje gagotání hus velkých a ryk racků chechtavých a na podzim hemžení stovek protahujících pěvců. Z oblohy nad nimi můžeme zaslechnout takové vzácnosti, jako je nezaměnitelné hlasité volání jeřábů popelavých či flétnové hlasy protahujících kolih velkých. Znalce místních lokalit snad ani nepřekvapí, že právě v „naší“ EVL našlo útočiště hejno elegantních plameňáků růžových, které se zatoulalo do střední Evropy v srpnu roku 1895.

Pohled z haldy u jižního okraje EVL na Heřmanický rybník, 9. 11. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Evropsky významná lokalita Heřmanický rybník o rozloze 479 ha (Anonymus 2006) se nalézá na historickém území Slezska; v současném administrativním členění leží v Moravskoslezském kraji na pomezí „průmyslových“ okresů Ostrava – město a Karviná. Rozkládá se na území tří měst (Ostravy, Bohumína a Rychvaldu) a sedmi katastrálních území (Heřmanic, Hrušova, Vrbice nad Odrou, Pudlova, Nového Bohumína, Záblatí u Bohumína a Rychvaldu).

Z regionálně geologického členění spadá oblast ke karpatské neogénní (třetihorní) předhlubni. Usazeniny představují fluviální (říční) a deluvi-ofluviální (svahově-říční) sedimenty holocenního

Rozliv na bývalých loukách východně od Heřmanického rybníka, duben 2000 (Foto Martin Mandák).

stáří (povodňové hlíny, jíly, písčité jíly a šterky) a eolické sedimenty z období pleistocénu (spraše a sprašové hlíny) (Weissmannová 2004). Na lokalitě se výrazně uplatňují uloženiny svrchního karbonu (důlní hlušina). Krajina převážně rovinného typu, jen nevýrazně přesahující výšku 200 m n. m., je podle geomorfologického členění součástí celku Ostravská pánev a jeho okrsků Orlovská plošina a Ostravská niva (Weissmannová 2004). Půdu tvoří glejové fluvizemě, gleje a močálové půdy na zamokřených plochách a nevyvinuté antropogenní půdy na umělých navážkách, jejichž profil je tvořen různým materiálem, mj. odvalovou hlušinou a stavební sutí, které většinou přesahují mocnost 2 m. Svrchní část terénu do 0,5 m představují písčité, slabě jílovité hlíny s bohatým prokořeněním (Anonymus 2006).

Podnebí se řadí k mírně teplé klimatické oblasti MT10. Území náleží hydrograficky povodí Stružky, jejíž recipientem je řeka Odra. Z aspektu potenciál-

Dnes již rákosem zarostlá plocha mezi mokřadem východně od Heřmanického rybníka a Figurovou, 29. 4. 2002 (Foto Martin Mandák).

Břehové a litorální porosty Lesníku, 21. 9. 2006 (Foto Jiří Šuhaj).

ní přirozené vegetace by EVL pokrývaly lužní lesy, v rámci lesnické charakteristiky především porosty dubového vegetačního stupně (Weissmannová 2004). Vegetace bez ovlivnění člověka by tak byla tvořena lužními lesy svazu *Alnion incanae*; základní vegetační jednotku by představovala střemchová jasenina asociace *Pruno-Faxetinum* (Koutecká & Polášek 2004). Ve fyto geografickém členění jde o oblast mezofytikum a obvod Karpatské mezofytikum. A konečně ze zoologického pohledu jde o specifickou podprovincii polonskou a bioregion pooderský (Weissmannová 2004). EVL se nachází na rozhraní kvadrátů 6175 a 6176 mapovací sítě organismů.

Na obvodu EVL najdeme řadu výrazných stop lidské činnosti. K nejvýznamnějším řadíme odval (haldu) hlušiny Dolu Heřmanice na jihozápadu, železniční trať č. 270 Česká Třebová – Bohumín se seřadovacím nádražím na západě, hutnickou haldu ŽDB Group a skládku tuhého komunálního odpadu na severu, intravilán Bohumína na severovýchodě a závod světelné techniky pro automobily Visteon-Autopal na východě. Jen u Lesníku hraničí oblast se zarůstajícím úhorem, u Nového stavu

Bývalé pole u jihovýchodního okraje Lesníku, 14. 9. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

s malebným lesem Březina a u Záblatského rybníka s polními biotopy.

Těžištěm samotné EVL je soustava pěti rybníků o celkové rozloze¹ 243,3 ha – od jihu k severu to jsou Heřmanický rybník (Heřmanský stav) s rozlohou 120,8 ha (Mandák 2004) (z toho vodní plocha 60,6² ha) a Lesník s výměrou 25,5 ha (6,9 ha) na území Ostravy, Figura s plochou 4,6 ha (1,8 ha) a Nový stav s rozlohou 59,6 ha (40,3 ha) na území Rychvaldu a bohumínský Záblatský rybník s 32,8 ha rozlohy (29,4³ ha). Celý rybníční klenot je závislý především na páteřní říčce Stružce. Nedaleko nad vtokem do EVL byla Stružka v dávné minulosti rozdělena na dva toky

Pohled na rákosinu Nového stavu směrem na sever, 14. 12. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

– Vrbickou a Bohumínskou Stružku. Bohumínská Stružka je po několika desítkách metrů od jezu přehrazena a je z ní vyveden náhon s kapacitou 1 m³/s, který byl počátkem 70. let rekonstruován tak, že překleneje akvaduktem Vrbickou Stružku (teče kolem SV a S části Heřmanického rybníka), za níž se zatrubněn ztrácí pod úroveň terénu a nakonec ústí do Heřmanického rybníka (Anonymus 1970). Bohumínská Stružka, napájející ostatní čtyři rybníky, se klikatí k severu a pak kopíruje Figuru, Nový stav (u propustku, rekonstruovaného v roce 2008, se z ní odděluje Bajcůvka, jež pokračuje mezi skládkami mimo EVL), ústí do kanálu pod výpustí Nového stavu a nakonec obtéká Záblatský rybník. Na území EVL zasahují ještě drobné potoky Korunka (s přítokem Heřmanického potoka) a Bystřinka.

Heřmanický rybník je majetkem společnosti RPG RE Land (dříve OKD – DPB Paskov). V současné

¹ Rozlohy jednotlivých rybníků a vodních ploch byly, kromě celkové rozlohy Heřmanického rybníka, zjištěny z ortofotomapy z roku 2006, a to při relativně malém měřítku 1 : 5 000 ze serveru <http://geoportál.cuzk.cz>.

² Rozloha je o 1,1 ha nižší než hodnota vypočtená z ortofotomapy z roku 2001 (cf. Mandák 2004).

³ Rozloha vodní plochy se po odbahnění rybníka v roce 2009 značně zmenšila díky zvětšení plochy rákosiny (pravděpodobně jde ale jen o dočasný stav).

Litorál v západní části Záblatského rybníka, 18. 4. 2009 (Foto Martin Mandák).

době už není původním rybníkem, ale od roku 1972 tzv. dávkovací nádrž slaných důlních vod (Hep 1972). S tím souvisí i specifické složení rybníční vody – částečně má původ v bádenských vodoplynonosných horizontech, které se nacházejí v pískovcových polohách miocenních pelitických souvrství a bazálních klastik. Tyto vody jsou proto silně mineralizované, typu Na-Cl až Na-K-Cl, a je pro ně charakteristický zvýšený obsah bóru a jódu. Část objemu je tvořena povrchovými technologickými vodami z dolů a výluhy z přilehlých hald a navážek odpadů různého charakteru (Polášek 2000). Maximální salinita nádrže v letech 2003–2004 činila 2,63 mg/l (Kubačáková & Valová 2009). Přesto je tato nádrž stejně jako Figura a Nový stav určena i ke sportovnímu ry-

bolovu, zatímco rybníky Lesník a Záblatský slouží k chovu tržních ryb (majitelem těchto rybníků je Rybářství Rychvald). Celá rybníční soustava je silně eutrofní – trpí nadbytečným přísunem živin, což se projevuje mj. silným zákalem vody. Z hlediska typu biotopu jde o rybníční soustavu s rozsáhlými porosty rákosin eutrofních stojatých vod (M1.1) a přilehlými, druhově chudými mokřadními vlhkými pcháčovými loukami (T1.5) s nízkou reprezentativností (Anonymus 2006). Celková rozloha rákosin činí na Heřmanickém rybníku 47,3 ha (stav k roku 2001 – Mandák 2004), na Lesníku 15,0 ha, na Figuře 2,6 ha, na Novém stavu 17,5 ha a na Záblatském rybníku 2,5 ha (vše stav k roku 2006). Dalších celkem cca 22,4 ha menších rákosin se nachází mimo vlastní rybníky, přičemž největší se nacházejí v mokřadech u Z, S a SV okraje rybníku Lesník (4,4, 2,2 a 3,8 ha), u žel. trati J od Nového stavu (5,3 ha) a v mokřadu Mlynčiská u Záblatského rybníka (2,3 ha). **Celková rozloha tohoto specifického biotopu tak činí úctyhodných 107,3 ha, což je výměra na území Slezska zcela výjimečná, a zasluhuje proto maximální ochrany!** Z důvodu poddolování většiny území EVL se navíc plocha rákosin stále zvětšuje. Rozsáhlé mokřady tak vznikly koncem 20. století mezi Vrbickou Stružkou, Lesníkem a žel. vlečkou. K dalším plošně nejvýznamnějším biotopům patří pole, úhory a ruderaly (cca 90 ha) a lesní porosty (vč. zalesněných otevřených ploch cca 60 ha).

Na závěr pro potvrzení nezastupitelného významu EVL v regionu uvedeme pár čísel týkajících

Vypuštěný Záblatský rybník, 25. 11. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

Bohumínská Stružka u Záblatského rybníka, 30. 12. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

se doposud zjištěných taxonů u některých skupin organismů a počtu ochránářsky významných druhů u obratlovců. Vyšších cévnatých rostlin bylo jen v období března–červen 2004 zaznamenáno 320 taxonů (Koutecká & Polášek 2004). U bezobratlých je situace v různém stadiu poznání jen u některých skupin: u vířníků (*Rotifera*) – 12, lupeňonožců (*Branchiopoda*) – 12, buchaneč (*Cyclopoida*) – 4, lasturnatek (*Ostracoda*) – 12, z hmyzu (*Insecta*) jen u vážek (*Odonata*) – 28, denních motýlů (*Rhopalocera*) – 31 a rovnokřídlých (*Orthoptera*) – 15 a také u plžů (*Gastropoda*) – 37 a mlžů (*Bivalvia*) – 2 druhy. Obratlovci jsou zastoupeni nejméně 331 taxony, mezi nimiž jasně dominují ptáci (*Aves*) s 257 druhy; dále bylo na území EVL doposud zjištěno 27 druhů ryb (*Actinopterygii*), 12 taxonů obojživelníků (*Amphibia*), 5 druhů plazů (*Reptilia*) a 30 druhů savců (*Mammalia*). Úctyhodný je seznam obratlovců zvláště chráněných / uvedených v aktuálním červeném seznamu (Plesník et al. 2003): ryby – 1/6, obojživelníci – 11/12, plazi – 4/4, ptáci – 95/119 a savci – 2/3; celkem tedy 113 zvláště chráněných a 144 ohrožených taxonů obratlovců.

Martin Mandák, Jiří Šuhaj

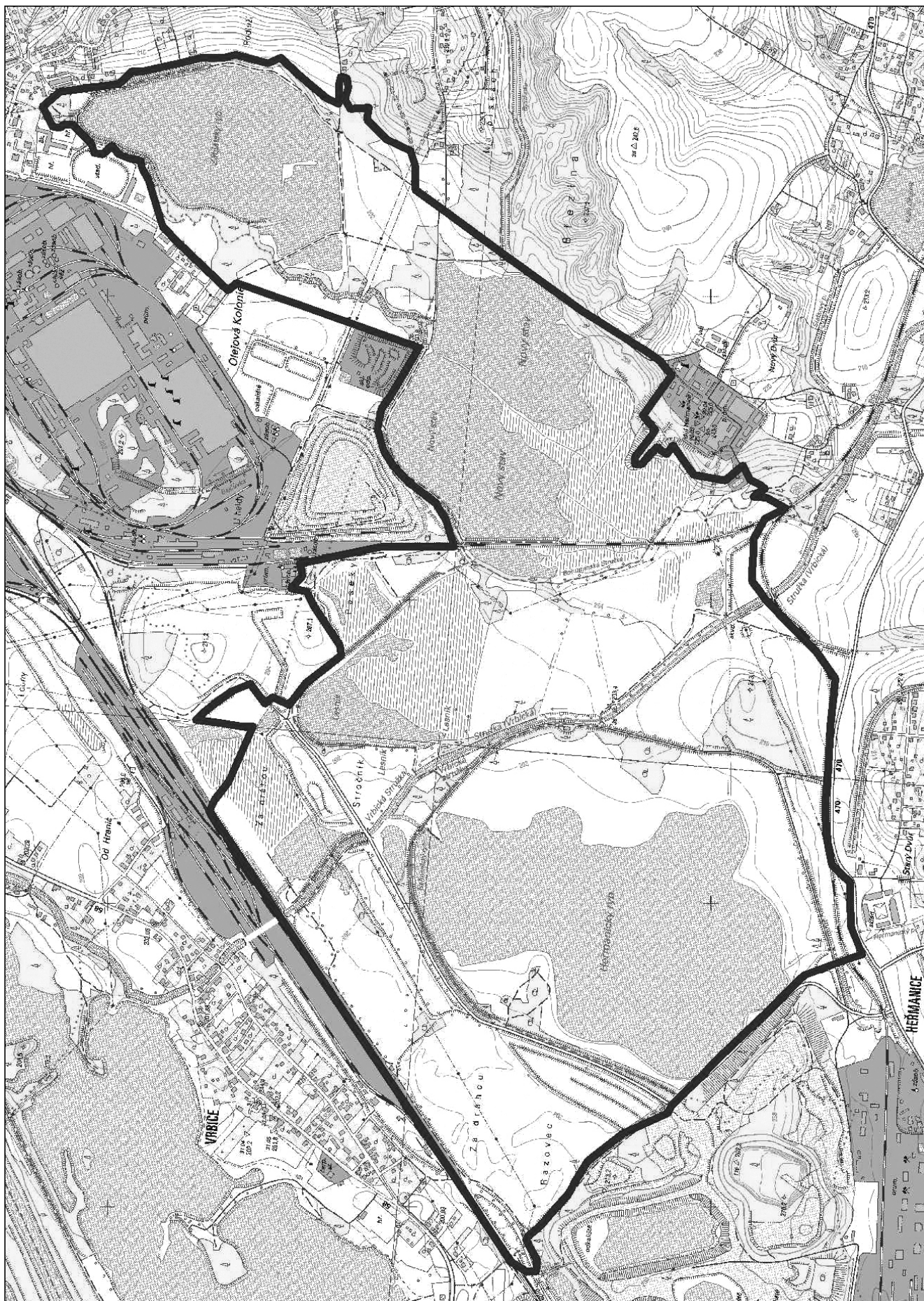
Prameny

- Anonymus 1970: Zápis sepsaný dne 3. června 1970 v Báňských projektech Ostrava při jednání o akci: Důl Vítězný únor Ostrava – Dávkovací nádrž slaných vod v Heřmanicích – nové řešení – z. č. 30 0000-2426-P. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 6 pp. Manuskript.
- Anonymus 2006: Evropsky významné lokality v České republice. Seznam lokalit. CZ0813444 – Heřmanický rybník. Dostupné z: <http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1805&akce=karta&id=1000031253>
- Hep L. 1972: Dávkovací nádrž slaných vod OKR v Heřmanicích. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 7 pp. Manuskript.
- Koutecká V. & Polášek Z. 2004: Rekultivace území Vrbice. Biologické hodnocení dle ustanovení § 67 zákona č. 114/1992 Sb. a § 18 vyhlášky č. 395/1992 Sb. – Závěrečná zpráva. Archiv autorů, 61 pp. a 22 pp. příloh. Manuskript.
- Polášek Z. 2000: Zpráva o stavu batrachofauny na rybnících Skučák (okr. Karviná) a Heřmanický (okr. Ostrava) za rok 2000. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 19 pp. Manuskript.

Literatura

- Kubačáková V. & Valová M. 2009: Perloočky a lasturnatky Heřmanického rybníka aneb náhled do slaných vod ostravsko-karvinského regionu. Živa, Praha, 57 (3): 122–123. ISSN 0044-4812
- Mandák M. 2004: Heřmanický rybník – významná ornitologická lokalita. Acrocephalus (Ostrava), 20: 2–53.
- Plesník J., Hanzal V. & Brejšková L. (eds.) 2003: Příroda. Sborník prací z ochrany přírody 22. Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci. AOPK ČR a SOP ČR, Praha, 184 pp. ISBN 80-86064-33-6
- Weissmannová H. (ed.) 2004: Ostravsko. Chráněná území ČR svazek X. AOPK ČR – EkoCentrum Brno, Praha – Brno, 456 pp. ISBN 80-86064-87-0

Navržené vymezení Evropsky významné lokality Heřmanický rybník (archiv AOPK ČR).

Zeměpisné názvy v EVL Heřmanický rybník

V předkládaném příspěvku uvádíme seznam zeměpisných názvů vodních toků, rybníků, sídel a dalších pomístních názvů lokalit nacházejících se v EVL, jejíž těžiště leží na čtyřech katastrálních územích (Heřmanice, Vrbice nad Odrou, Rychvald a Záblatí u Bohumína), zatímco další tři zde zasahují pouze nepatrnou částí (Hrušov, Pudlov a Nový Bohumín). Lokality představujeme postupně zhruba ve směru JZ–SV.

Vodní toky

Do středověku byla rovina na pravém břehu řeky Odry mezi Hrušovem a řekou Olzou krajinou močálů a lužních pralesů, kde docházelo k periodickým rozlivům nejen Odry, ale i dolních částí jejich přítoků, které neustále měnily svá koryta (Jakvert 1947). Nejprve se zmíníme o páteřních vodotečích (Stružkách) a poté o jejich přítocích.

Stružka. Potok Stružka protéká hustě zastavěnou oblastí, a díky tomu má v každé obci nebo městské části odlišný přívlastek. Soutokem Lazecké a Doubravské Stružky vzniká Stružka Orlovská (Wasser von Lazy)¹, do níž se vlévá levostranný přítok Petřvaldská Stružka (na mapě Handela 1839–1840 označen jako Pietwaldska Bach; Cichá 2010 uvádí Peterswalder Wasser). Střední část toku – Rychvaldská Stružka – se před vtokem do EVL větví na Stružku Vrbickou a Bohumínskou. Obě větve dolního toku jsou zobrazeny v 19. století na podrobnějším mapách Slezska (Schönberg 1830, Kozenn 1880). Název toku – Struschka Bach – se objevuje již na historických rakouských mapách – je tedy evidentní, že jde o vlastní jméno vodoteče, nikoliv obecně o stružku, a proto je nutné uvádět tento název s velkým počátečním písmenem.

Vrbická Stružka. Na Nigriniho (1724) mapě Těšínska² je Vrbická Stružka zakreslena jako přirozený dolní tok Stružky se třemi rybníky v úseku mezi Rychvaldem a Vrbicí. Její meandrující tok zobrazil také Wieland (1736) a Fried (1832), který ji znázornil jižněji, než kudy vede dnes. Na mapě Anonyma (1764–1768)³ je Vrbická Stružka pod Lesníkem znázorněna hrubší linií než Bohumínská Stružka; rovněž v současnosti má větší koryto a po vydatnějších srážkách i vyšší průtoky. Při povodni v květnu 2010 protrhla protipovodňové hráze a během krátké doby naplnila Vrbické jezero, a přispěla tak k zatopení Vrbice a Pudlova. Vrbická Stružka je recipientem výpustních kanálů z Heřmanického rybníka a Lesníku a mezi Vrbicí a Pudlovem ústí regulovaným korytem do řeky Odry.

¹ Výraz na mapě pro okolí zámku v Orlové kolem roku 1830 (Cichá 2010).

² Je nejstarší podrobnější mapou oblasti, z níž řadu poznatků přebral Wieland (1736) pro svou vlastní mapu Těšínska (Kaláb 2001).

³ Během I. vojenského (josefského) mapování byla velká pozornost věnována mj. řekám, potokům i umělým strouhám (Anonymus nedat.).

Bohumínská Stružka. Na Nigriniho (1724) mapě je Bohumínská Stružka zakreslena jako samostatný potok pramenící u Rychvaldu nedaleko koryta Vrbické Stružky. Od poloviny 18. století byla považována za hlavní tok Stružky, neboť Maier (1747) a Raffelsperger (1841) na svých zemských mapách Moravy a Slezska zobrazovali říčky bez přítoků a bočních ramen. Část jejího toku podél západního okraje Košicko-Bohumínské dráhy (dnešní vlečky OKD) měla být na konci 19. století regulována, ale ke změně trasy toku v úseku označeném Struschka Correction (Anonymus 1880) nakonec nedošlo. Od výpustního stavidla Nového stavu až po SV cíp území EVL jde o málo regulovaný meandrující potok. Do Odry se vlévá v nejsevernějším výběžku k. ú. Starého Bohumína.

Korunka. Drobný potok pramenící v Heřmanicích jižně od býv. Dolu Heřmanice, který je recipientem odtoků z ČOV Heřmanice I a II. Do EVL přitéká z jižní části a po krátké pouti rákosinou ústí v Heřmanickém rybníku.

Heřmanický potok. Pravostranný přítok Korunky ústí na území EVL.

Bystřinka. Potůček pramenící v lese Březina, který je součástí EVL pouze na krátkém úseku v litorálu Nového stavu, do něhož se vodoteč také vlévá.

Bajcůvka. Vodoteč, která vzniká rozvětvením Bohumínské Stružky v severní části Nového stavu. Podrobnější údaje o toku, který se nachází mimo EVL, uvádějí Šuhaj & Teister (2006).

Rybníky

Heřmanický rybník (Heřmanský stav). Největší rybník v EVL, nacházející se na k. ú. Heřmanic. V názvu EVL je uveden tvar, který dominuje na mapách vydávaných po II. světové válce. V poválečných letech byla ve Slezsku vytvořena řada českých místopisných názvů překladem z němčiny nebo obměnou původních slezských výrazů. Proto se v názvu objevil rybník (překlad německého Teich), ačkoli se na Těšínsku používal tvar stav (stau). Naproti tomu název významného ptačího území a ptačí oblasti respektuje místní dialekt (Heřmanský stav). Na mapě Anonyma (1836a) je rybník označen názvem Teichried Hermansky, který zachovával slezské nářečí, zatímco na mapách Anonyma (1764–1768) Gross Hermanitz T. a Handela (1839–1840) Herzmanitzer-grosser Teich. Lidově se tento rybník nazývá Heřmaňák.

Lesník. Středně velký rybník na k. ú. Heřmanic, který podle Témy (1976) patřil kdysi Vrbici. Na mapě Handela (1839–1840) se objevuje název Lesník T. Lidově se nazývá Lesňák.

Figura. Malý rybník protáhlého tvaru na k. ú. Rychvaldu, který vznikl při budování Košicko-Bohumínské dráhy oddělením od Nového stavu.

Nový stav. Velký rybník na k. ú. Rychvaldu, který byl v 90. letech 20. století rozdělen hrází na dvě části, v současné době ale tvoří opět jeden celek. Na starých mapách je označen jako Neue (Neu-) Teich. Zde upozorňujeme na často uváděný omyl při psaní velkého počátečního písmena v názvu stav.

Záblatský rybník. Středně velký rybník na k. ú. Záblatí u Bohumína, jenž býval často vypouštěn a poté na dlouhá desetiletí změněn na pastviny, jelikož podmáčená místa se nehodila k obdělávání půdy. V minulosti bylo na jeho místě několik menších stavů (Wieland 1736). Lidově se nazývá Záblaták.

Sídla a pomístními názvy

Hrušov. K roku 1256 je doložen jako villam Grussene, k roku 1332 s názvem de Gruschow a v roce 1447 jako Hrussowie. Dříve samostatný městys je nyní městskou částí obvodu Slezská Ostrava (Hosák & Šrámek 1970).

Heřmanice. Vesnice je uvedena v roce 1305 jako Hermanni villa, v roce 1447 jako Hermanycze a k roku 1688 je zmíněn obrat in pago Hermanitz. Název pochází od pravděpodobného zakladatele, kterým byl kastelán Slezkoostravského hradu Heřman (Anonymus 2010a). Dříve to bývala samostatná obec, nyní je městskou částí obvodu Slezská Ostrava (Hosák & Šrámek 1970).

Nový dvůr (Neu Hof). Zaniklý statek na pravém břehu Vrbické Stružky. Na mapách III. vojenského mapování (Ullmann 1876) a Horního Slezska (Michael 1913) je statek nazván Alt Hof. Ještě v 80. letech 20. století jej připomínaly chátrající budovy, ale v současné době zde již nenajdeme ani jejich ruiny.

Vrbice. V roce 1227 je zmíněna jako Wierbicza, v roce 1229 Wierzbica a v roce 1235 Wirzbicza (Hosák & Šrámek 1980). Název pochází od vrbového proutí a porostu, kterého bylo u vodních ploch velké množství (Anonymus 2010b). Dříve samostatná obec, nyní městská část Bohumína.

Razovec. Rovinaté pole na západ od Heřmanického rybníka, na němž se dříve rozkládal stejnojmenný rybník (Téma 1976). Na mapě Anonyma (1836b) je název rybníka Razowetz a Hurt (1960) jej uvádí jako Rosovec.

Za dráhou. Nyní polnosti v okolí železniční trati, v minulosti se zde nalézaly vrbické rybníky (Anonymus 1836b). Dřívější název zněl Za štrekum (Téma 1976).

Kačák. V současnosti mokřad na k. ú. Vrbice nad Odrou u výpusti Heřmanického rybníka, dříve rybník s doloženými názvy Kačok, Kačak, Kaczak (Téma 1976).

Stročník. Mokřad u západního okraje Lesníka, kde dříve býval rybník Skocznik. Původní název Skosnik dostal rybník podle tvaru lichoběžníku (Téma 1976).

Paseky. Mokřad severovýchodně od Lesníka rozkládající se na dřívějších pastvinách, které v některých dobách zarůstaly lesem. Dřívější názvy na starých mapách: Pasecken Wiesen, Passeken.

Pudlov. V roce 1428 Pudlaw a v roce 1629 Pudlau. Pojmenování je odvozeno od vlámského put či německého nářečního pudel (močál, bahniště) z období středověké kolonizace (Hosák & Šrámek 1980). Dříve samostatná obec, nyní městská část Bohumína.

Nový Bohumín. Původní vesnice je zmiňována v roce 1482 jako Ssynchel, v roce 1486 Ssonichl a v roce 1492 Ssowychel. V současnosti městská část Bohumína, dříve město, které vzniklo v polovině 19. století v okolí žel. zastávky Šunychl–Bohumín–nádraží (Hosák & Šrámek 1980).

Rychvald. V roce 1305 je uveden jako Richinwalde, k roku 1440 je zmínka unser Dorf Rycholtow a v roce 1447 název Richwald (Hosák & Šrámek 1980).

Záblatí. V roce 1229 Zablocie, v roce 1232 villa Zablocze a v roce 1417 Zablacie (Hosák & Šrámek 1980). Název je odvozen od spojení „za blátem“, tedy „za rozsáhlými bažinami“ dnešního Nového Bohumína (dříve Šunychlu) a Skřečoně (Anonymus 2010c). Dříve samostatná obec, nyní městská část Bohumína.

Něrostkověc (Něrostkuv stav). Dávný rybník, který byl spojen s Novým stavem (Téma 1976).

Mlynčická. Název, který se objevuje na mapě Anonyma (2007) u JZ okraje Záblatského rybníka. Handel (1839–1840) uvádí místo jako Mleynisko. Název se zachoval v pojmenování dnes již zaniklé komunikace Mlynčinská (Anonymus 2008).

Lunčky (Na Stavach). Podmáčené louky na pravém břehu Bohumínské Stružky, kde v minulosti bývalo několik menších stavů (Téma 1978).

Wald Hof. Zaniklý statek na levém břehu Bohumínské Stružky.

Za poskytnutí některých historických map děkujeme Mgr. G. Chlebikovi (Zabełków), H. Kuzníkovi (Orlová) a Mgr. J. F. Teisterovi (Bohumín).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Prameny

Anonymus nedat.: I. vojenské mapování – josefské. Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=lvm>

Anonymus 1764–1768: Theil des Teschner Fürstenthums. Sectio 11. [I. vojenské (josefské) mapování – Slezsko, mapový list č. 11. Měřítko 1 : 28 800.] Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=lvm&map_region=sl&map_list=s011>

Anonymus 1836a: Herzmanitz (Hermanitz) [Císařské povinné otisky map stabilního katastru. Morava a Slezsko – 0697-1Heřmanice. Měřítko 1 : 2 880.] Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/ciom/0697-1/0697-1-001_index.html>

Anonymus 1836b: Wirbitz (Wirbica) [Císařské povinné otisky map stabilního katastru. Morava a Slezsko – 3483-1 Vrbice. Měřítko 1 : 2 880.] Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/ciom/3483-1/3483-1-002_index.html>

- Anonymus 1880: Ubersicht der Inundation durch die vereinigten Hochwässer der Oder und der Struschka im Jahre 1880. 1 mp.
- Anonymus 2008: Ostrava, Bohumín, Havířov, Karviná, Orlová. Městský atlas 1 : 15 000. Kartografie, Praha, 114 pp.
- Anonymus 2007: Státní mapa 1 : 5 000. Dostupné z: <http://geoportal.cuzk.cz/wmsportal/main.asp?map_id=4>
- Anonymus 2010a: Heřmanice (Ostrava). Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/He%C5%99manice_%28Ostrava%29> (poslední aktualizace 24. 4. 2010)
- Anonymus 2010b: Vrbice (Bohumín). Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vrbice_%28Bohum%C3%ADn%29> (poslední aktualizace 6. 2. 2010)
- Anonymus 2010c: Záblatí (Bohumín). Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1blat%C3%AD_%28Bohum%C3%ADn%29> (poslední aktualizace 29. 1. 2010)
- Fried F. 1832: Karte von Königreich Boehmen und Markgrafschaft Maehren mit dem Antheile des Österreichischen Herzogthumes Schlesien von F. Fried. [Měřítko grafické cca 1 : 990 000.] Wien bey Artaria und Compag. Barevná litografie. (ex. Semotanová 2002)
- Handel F. 1839–1840: Mähren und Schlesien. Section No = 5. Oestliche Colonne No = X. [II. vojenské (Františkovské) mapování – Morava, mapový list O_5_X. Měřítko 1 : 28 800.] 1 mp. Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=2vm&map_region=mo&map_list=O_5_X>
- Kozenn B. [1880]: Příruční a cestovní mapa markrabství Moravského a vévodství Slezského. Obsahuje veškerá města, městysy, farnosti, poštovní úřady a výpravny, stanoviště na železnicích, znamenité zámky a zbožené hrady, statky ve deskách zemských zapsané, lázně i zřídla léčivá, místa průmyslná, výšky hor a body trigonometrické. Navrhl a kreslil B. Kozenn. Českým názvoslovím opatřil M. R. Kovář. Skladem Ed. Hölzela. 1 : 600 000. Barevná litografie, nedatováno. (ex. Semotanová 2002)
- Maier T. 1747: Regni Bohemiae duc. Silesiae, marchionatum Moraviae et Lusatae tabula generalis etc. [Měřítko grafické.] Norimbergae, 1 mp. Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/sbirka_I/I-1-160/I-1-160_index.html>
- Michael R. 1913: Übersichtskarte der Besitz-Verhältnisse im Oberschlesischen Steinkohlenrevier und den Nachbarbezirken. Maßstab 1 : 200 000. Herausgegeben vom Oberschlesischen Berg- und Hüttenmännischen Verein, Kattowitz, 1 mp.
- Nigrini I. 1724: Ducatus Teschinensis in Silesia superiore cum adjacentibus vicinorum, Regnorum Hungariae videlicet et Poloniae, nec non Marchionatus Moraviae etc. Terminis, Mappa specialis, sedulo, delineata, à Iona Nigrino Hung: Collegae Scholae: Evang. [Měřítko grafické.] (ex. Kaláb 2001)
- Raffelsperger F. 1841: Karte der Margrafschaft Maehren mit Schlesien. [Měřítko grafické.] Typografischer Landkarten-Verlage, Wien, 1 mp. Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/sbirka_I/I-1-161/I-1-161_index.html>
- Schönberg J. 1830: Charte der Markgrafschaft Maehren und des damit vereinigten oestereichischen Antheils an dem Hertzogthume Schlesien. [Měřítko grafické cca 1 : 400 000.] Wien bey Joh. Schönberg. Kolorovaná mědirytina (ex. Semotanová 2002)
- Ullmann E. 1876: Gradkartenblatt Zone 6. 1 : 25 000. Colonne XIX. Section S. W. [III. vojenské mapování – 1 : 25 000, mapový list 4061_3] 1 mp. Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=3vm&map_region=25&map_list=4061_3>
- Wieland I. W. 1736: Principatus Silesiae Teschinensis nova et accurata Delineatio distincte insimul exhibens Status minores vulgo Burglehndictos Freystadt, Roy, Reichwaldau, Bielitz, Friedeck, Deutschleuthen et Oderberg. Ex mensurationibus I. W. Wielandii documententis Caesarei reducta, Sumptibus Principis et Ord. Silisiae. A. O. R. MDCCXXXVI. [Měřítko grafické.] Homannianis Hereditibus, Norimberk, 1 mp.

Literatura

- Cichá I. 2010: Orlová v proměnách času. Regio, Bystřice, 184 pp. ISBN 978-80904230-3-9
- Hosák L. & Šrámek R. 1970: Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. A–L. Academia, Praha, 576 pp.
- Hosák L. & Šrámek R. 1980: Místní jména na Moravě a ve Slezsku II. M–Ž. Academia, Praha, 964 pp.
- Hurt R. 1960: Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku. Díl 1. a 2. Krajské nakl. v Ostravě, Ostrava, 274 + 323 pp. (věcný rejstřík 27 pp. + rejstřík osobních a místních jmen 73 pp.)
- Jakvert J. 1947: Bohumín 1847–1947. Osvětová rada, Nový Bohumín, 48 pp.
- Kaláb J. 2001: Nigriniho mapa Těšínska. Těšínsko, Český Těšín, 44 (1): 1–6.
- Semotanová E. 2002: Atlas zemí Koruny české. Aleš Skřivan ml., Praha, 192 pp. ISBN 80-86493-04-0
- Šuhaj J. & Teister J. F. 2006: Zeměpisné názvy v hraničních meandrech Odry dříve a nyní. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 9 (1): 13–19. ISSN 1803-2338
- Téma B. 1976: Zeměpisná jména na Bohumínsku, pp. 525–538. In: Grobelný A. & Čepelák B. (eds.): Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města. Profil, Ostrava, 590 pp.

Historie rybníků v EVL Heřmanický rybník aneb co lze vyčíst z archiválií a starých map

Považuji za užitečné popsat dobu vzniku rybníků na území dnešní EVL obsáhleji, proto je v příspěvku toto období zmíněno v širších souvislostech počátků českého rybníkářství. Dalším důvodem je skutečnost, že rybníční oblast na dolním toku Stružky se v minulosti rozkládala na mnohem větším území, než jak je tomu dnes.

Názory na dobu vzniku rybníkářství v českých zemích se různí. Podle Halatky (2010) se v kronice města Brna objevuje k roku 993 zmínka o vsi Rybnitschku, poddanému městu Wiscou (Vyškov). Ve stejném roce je zaznamenána osada Rybníček poblíž Prahy, jejíž jméno se zachovalo dodnes v názvu ulice Na Rybníčku poblíž Karlova náměstí. V Kosmově kronice je připomínána zpráva o darování slupí¹ a rybníka kláštera Sázavskému

roku 1034. Z textu je patrné, že šlo již o rybníky „hotové“, tedy starší (Andreska 1997). V listině moravského knížete Oty a jeho manželky Eufemie k založení kláštera hradištského u Olomouce ze dne 3. 2. 1078 jsou mezi darovaným majetkem uvedeny rybníky Vytona² a Tekalec (Čabart 1958). V dodatku ke Kosmově kronice o sázavském opatu Děthardovi, který vykonával tuto funkci v letech 1097–1133, se uvádí, že rozmnožil majetek kláštera o „vody se strouhami i rybníky“. Jiný dodatek této kroniky připomíná privilegium kostela třebíčského z roku 1101, kde je mezi darovanými vesnicemi uvedena také ves Ribnik (Rybník). Často zmiňovaná kladrubská listina z roku 1115 se zmínkou o rybníku na panství kláštera Kladruby u Stříbra je padělkem ze 14. století, a tak nevíme, zda

¹ Slup byl žlab na chytání ryb, vkládaný do jezu.

² Hurt (1960) uvádí Vydoma; domníval se, že obě nádrže byly sádkami.

Pohled z železničního náspu na Heřmanický rybník, 21. 4. 1961 (Foto Rudolf Janda).

údaj byl obsažen již v původní zakládací listině. Všechny nejstarší písemnosti o rybnících (Sázava, Třebíč, Hradiště u Olomouce, Kladruby) se týkají klášterních území řádu benedektinů (Andreska 1997).

Předchůdci dnešních rybníků byly sádky neboli tzv. haltýře, do nichž se umísťovaly ryby chycené v tekoucích vodách. Zřetelný rozdíl mezi sádkami a rybníky se objevuje až ve zprávách od 14. století. Haltýře se označovaly obratem reservaculum, dictum halteru nebo jako vivarium seu piscinula. Zároveň se množí zmínky o malých a větších rybnících. Toto rozlišení nevyznačuje pouze jejich plochu, ale i různou funkci. Zápis pocházející asi z roku 1415 se zmiňuje o malém rybníku v Krumšíně jako o haltěři. To by znamenalo, že tzv. malé rybníky byly pravděpodobně rybníky pomocné, zřízené pro odchov kapřího plodu (Hurt 1960).

Za starých časů se pro rybníky používaly dva různé názvy. Starší název stav (obstaculum) a novější název rybník (piscina). Dnes se domníváme, že stavy na potocích byly bez vypouštěcího zařízení, ale prokázáno to není. Termín se uchoval v polštině a ve slezském nářečí a v současné do-

bě znamená totéž co rybník. Jedním z nejstarších jihočeských rybníků se stálým přítokem a odtokem vody je rybník Žár či Žárský, který založili cisterciáci z kláštera Světlá (Zwettl v Rakousku), u obce Žár poblíž Nových Hradů, o němž je první zmínka z roku 1221. Rybníční hospodářství nám připomíná listina krále Otakara I. z roku 1227, ve které povoluje opatu premonstrátského kláštera v Louce u Znojma zakoupit zboží Lovětín a zřídit si tam rybníky v libovolném množství. Nejstarší přesně datovaný moravský rybník Opatský (nynější rybník Branský) byl postaven roku 1263 na klášterním panství ve Žďáru nad Sázavou (Andreska 1997). Založil ho tamní opat Vinrich z Waldsas na místě starého konventu žďárského (Hurt 1960).

V roce 1258 se rybníky vyskytovaly na statcích cisterciánského kláštera rudského v Horním Slezsku. Olomoucký biskup Bruno založil v roce 1267 rybník v moravské enklávě Ketř³. V listině ze dne 19. 7. 1316 dává Jimran klášteru ratibořských dominikánek ujištění, že se jeho majetkem stanou oba rybníky, které budou moci zřídit v Bogunicích jeho dvě dcery. V české části Slezska založili koncem 13. století velehradští cisterciáci rybník

³ Nyní Kietrz v Polsku.

v Darkovicích, který je v roce 1320 zmiňován jako již zaniklý. Obnovil ho opavský vévoda Mikuláš II., který se v listině ze dne 4. 5. 1334 zavázal, že tento Žibřidovický rybník po jeho smrti spadne opět na klášter. V roce 1331 jsou zmiňovány rybníky jako příslušenství fojtství v Karvině (Hurt 1960).

O rybníku v nejbližším okolí Bohumína pochází první doložená zpráva v listině ze dne 5. 10. 1492, podle které těšínský kníže Kazimír daroval místo s rybníkem na pravém břehu Odry Mikuláši Opavskému a dovolil, aby v případě jeho zanesení mohl být založen na jiném místě. Nejstarší zmínka o rybníku ve Vrbici a Heřmanicích pochází ze dne 25. 8. 1497, kdy kníže Kazimír pouštěl zmíněné vesnice Petrovi Ossinskému ze Žitné za 800 zl. Ossinský měl nést útraty se založením rybníka a také vyplatit Václavu Hřivnáčovi, držiteli Hrušova, náhradu za vylovený plod. Listina ze dne 28. 9. 1617 dokládá, že Jeroným Bárský z Barště na Rychvaldě prodal obci Záblatí Dědinský rybník pod vsí za 250 zl. (Hurt 1960).

Z výše uvedeného je zřejmé, že první slezské rybníky vznikly již v době předhusitské a patří mezi nejstarší v zemích Koruny české. V době, kdy

budoval v jižních Čechách rybníky Jakub Krčín z Jelčan, již dávno fungovala rybníční soustava v Heřmanicích (Baďurová 1993), jež se rozprostírala v rovině mezi Záblatím, Vrbicí, Hrušovem a Heřmanicemi⁴ a svou rozlohou přesahovala území dnešní EVL. Z karolinského katastru z roku 1723 se dovídáme, že v Heřmanicích u Ostravy se nacházelo devět rybníků (Hurt 1960). Na mapách císařských povinných otisků stabilního katastru Čech, Moravy a Slezska (Anonymus 1836) jsou zakresleny Jadaszek, Teichried Hermansky, Labude, Mleinsky, Hlyboky, Mahacz a Nowy a další dva bezejmenné rybníky. Pod haldou hlušiny zmizely hrušovské rybníky Zahumnik, Ollschiny, Podhurnik a Hruschauer-grosser Teich a na polnosti byly proměněny vrbické rybníky Uherek, Groß Polaczek⁵, Klein Polaczek, Kaniowetz, Razowetz⁶, Nohawitza⁷,

⁴ Podle umístění soustavy v soudním okrese Bohumín se jí mnohem později říkalo také Bohumínské rybníky.

⁵ Téma (1976) uvádí Polašek.

⁶ Hurt (1960) uvádí Rosovec, Téma (1976) Razovec.

⁷ Téma (1976) uvádí Nogavica či Nohavica (rybník ve tvaru nohavice).

Sportovní rybolov na Heřmanickém rybníku, 21. 4. 1961 (Foto Rudolf Janda).

Výlov rybníka, Záblatý rybník, 9. 3. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Pniak⁸ a Przeliwacz⁹. Ze tří dalších vrbických rybníků mezi Heřmanickým rybníkem a Lesníkem (Kaczinetz¹⁰, Skoczniak a Kaczak) dnes zůstaly mokřady v místě dvou posledně jmenovaných (cf. Anonymus 1836). V Rychvaldu bylo v roce 1772 kromě pěti kaprových neboli hlavních rybníků (Nový, Cihlový, Kostelní, Skutscher a Kališa) ještě 29 vedlejších (pomocných) rybníků (Hurt 1960).

Zlatý věk rozkvětu rybníkářství probíhal od poloviny 15. do konce 16. století. V té době patřilo rybníkářství k nejvýnosnějším oborům hospodářství a výnosy byly tak dobré, že snadno uhradily nemalé investice do rybníčních staveb. Rybníky byly zapojeny do zemědělské produkce a občas vypouštěny a využívány jako pastviny. Těžké ztráty způsobila rybníkářství třicetiletá válka, kdy byla řada rybníků zničena a zpustla. Teprve v druhé polovině 17. století se začalo o rybníky opět více pečovat. Mnoho rybníků v rovinatých krajinách bylo založeno příliš mělce, takže je rybáři raději vypouštěli, než by se potýkali s bujným růstem rákosin. Rušení rybníků se značně rozšířilo během 18. století, kdy byl kladen důraz na produkci sena, a rolníci proto začali využívat každý kousek země. Rychle se zvyšoval počet obyvatel, a tak bylo nutno zvyšovat stavy hospodářských zvířat. Podle úředního soupisu z roku 1786 bylo v Čechách 20 796 rybníků o výměře 133 485 jiter, což je v přepočtu 76 816 ha. Do roku 1840 už zbývalo pouze 35 414 ha (Andreska 1997).

Do 17. století byly na mapách zobrazovány pouze největší rybníky. V Čechách jsou zobrazeny jihočeské rybníky na Aretinově mapě z roku 1619 (Janssonius van Waesbergen et al. 2. polovina 17. století). Na Komenského mapě z počátku 17. století je zakreslen např. tehdejší rybník Nesyt¹¹

⁸ Hurt (1960) uvádí Pňák, Téma (1976) Pňak či Pňok (v rybníce byly pně po vykácených stromech).

⁹ Téma (1976) uvádí Přelivač (voda se odtud „přelávala“ do jiného rybníka).

¹⁰ Téma (1976) uvádí tvary Kačiňak, Kačínec a Kačinec.

¹¹ Nejednalo se o dnešní Nesyt v lednicko-valtickém areálu.

u Hodonína (Comenius 1631). První rybníky ve Slezsku uvedl počátkem 18. století Homann (1714) na mapě zpracované podle nizozemské předlohy Danckertse (1680). Na Nigriniho (1724) mapě Těšínska je již zobrazeno mnoho rybníků, především ty založené přímo na potocích (na Stružce mezi Rychvaldem a Vrbicí jsou znázorněny tři středně velké stavy). Rybníky severní Moravy jsou zachyceny na mapě severní části přerovského kraje od Homanna (1735). Wieland (1736) zobrazil již kompletní soustavu 22 hrušovských a heřmanických rybníků, která byla napájena přítoky z Ostravice a vytvářela jednoduší celek rozdělený hrázemi. Mohutnost těchto rybníků vynikla na mapách císařských otisků stabilního katastru (Anonymus 1836). Podle Baďurové (1993) míval Heřmanický rybník kdysi rozlohu 1 000 jiter¹². Rybníky Velký Heřmanický a Velký Hrušovský byly velmi rozlehlé až do počátku 19. století, což názorně dokládají dobové mapy (Maier 1747, Passy et al. 1810, Sotzmann 1813, Anonymus 1821). Podle měření josefinského katastru měl Velký v Heřmanicích 245, Velký v Hrušově 130 a Nový v Rychvaldu 104 jiter, kdežto Lesník v Heřmanicích pouze 43 jiter (Hurt 1960).

Ve středověku byla krajina na pravém břehu mezi ústím Ostravice a Olzy močálovitým pralesem a cesty zde bylo nutno stavět z kulatiny a štíp. Kdo tehdy sjel z cesty, byl ztracen. Poddaní byli nuceni každoročně navážet a opevňovat říční břehy a osazovat je stromy. Podle záznamů ze 17. století se zde Odra pravidelně vylévala až k návrší u Heřmanic a k Záblatí a ustavičně tvořila nová řečiště, v nichž se musely hledat sjízdné brody. Při obrovské povodni v roce 1813 vyhloubila Odra nové řečiště a způsobila nedozírné škody. Rybníkářství tehdy tvořilo důležitý úsek obhospodařování nížinných půd v nivách řek. Ke vzniku rybníční soustavy přímo vybízel rovinatý reliéf krajiny s pouze nepatrným spádem a množství močálů a prohlubenin po povodních. Dalším pádným důvodem bylo množství klášterů, přísné dodržování postů a nepatrné výdaje se zakládáním a udržováním rybníků. Rybníkářství spolu s kácením bažinatého pralesa bylo přípravou pro polní hospodářství a pozdější rozvoj pastevečství (Jakvert 1947).

Smyčka (1900) se zmínil, že rozsáhlé rybníky rozprostírající se v krajině mezi Hrušovem a Bohumínem jsou mělké. Název největšího rybníka Teichried Hermansky (Anonymus 1836) dokládá, že byl zarostlý rákosem (německy Ried). Letnění zdejších rybníků se provádělo i několik let, protože se zde snadno zanášely a zarůstaly vodními rostlinami. Voda se v nich více prohřívala, a tak se ve vodě dařilo lépe planktonu, ale i dalším vodním živočichům. Tyto faktory podporovaly rychlejší růst

¹² Jeho tehdejší rozlohu nelze přesně převést na hektary, protože jitro nemělo ve středověku ještě jednotně stanovenou velikost.

kaprů (Hurt 1960). Na mapě III. vojenského mapování (Ullmann 1878) je oblast pojmenována Periodische Teiche, Michael (1913) uvádí Period T. Oba názvy dokládají, že rybníky severně od Hrušova byly pravidelně vypouštěny, vysušovány a na několik let měněny na pastviny a pole. Byly tak ideální pro chov kaprů Dubischovou metodou, která zvyšovala jejich výnosnost.

Tomáš Dubisch¹³ měl pouze nepatrné školní vzdělání, takže se dovedl podepsat jen s námahou. Jako příslušník staré rybářské rodiny však získal značné množství praktických zkušeností. Nejdříve byl zaměstnancem vídeňské zoologické zahrady, později pracoval na statcích barona Wattmanna v Haliči a na jeho doporučení se stal příčiněním ředitele těšínské komory Jana von Steindlina fišmistrem ve Skočově¹⁴. Při lovu si díky svému pozorovacímu talentu všiml, že ryby na zaplavených pozemcích kolem dolní Moravy a Dunaje mají lepší životní podmínky a významnou složkou kapří potravy je drobná vodní fauna. Pro zrychlený růst kapřího plodu zřizoval na dobré luční půdě výtěrné a tři výtažné rybníky. Několikanásobným přesazováním kapřího plodu v prvním roce přispěl velice k zintenzivnění výnosnosti rybníkářství ve Slezsku. Poznatky Dubische přijali a dále rozvíjeli další rybníkáři – Max von der Borne-Bernecken, Viktor Burda, Adolf Gasch, Arnošt Gillner, baron Gotkowski, Ondřej Rakus a Karel Scheidlin. Dubischovo autorství metody uznávali a její výsledky propagovali krakovský profesor zoologie Nowicki, Albert le Ploy¹⁵, Haak z Hüningen i Josef Šusta (Hurt 1960).

Jedním z Dubischových oddaných žáků a ctitelů byl i Pavel Morcinek¹⁶, rodák z Těšínska polského původu, který se učil u Dubische v letech 1871–1874. Získané poznatky pak zaváděl do praxe nejen v rakouském Slezsku, ale i v Haliči a Uhrách. Kladl důraz na letnění a vysušování den rybníků urychloval odtokovými příkopy. Doporučoval zasít oves, v druhém roce pšenici a v třetím jetel, který se v červnu poseče a do zalitého strniště se nasadí plod. Takto se zvyšovala výnosnost pozemků i bez hnojení a na rybnících se kromě výlovu ryb sklízelo obilí a seno. Mimo celé řady dalších projektů na statku hr. Blüchera na Těšínsku a v Poodří zřizoval malé plodové rybníky na velkostatku Jiřího z Bees-Chrostiny v Heřmanicích a z pověření

Kád s karasy stříbřitými (Carassius carassius), Záblatý rybník, 9. 3. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

hr. Jindřicha Larische-Mönnicha rybníky v Nové Vsi u Bohumína. Na statcích hr. Deyma v Záblatí založil nový třecí rybník, kde byli aklimatizováni pstruzi duhový. Byl také velkým propagátorem malých selských rybníků, v nichž byla zužitkována hnojiva a odpady z domácností. Přednášel, psal příručky a usiloval o založení rybářské školy v Jistebníku. Podařilo se mu zřídit Morcinkův rybářsko-pokusný ústav v Těšíně (Hurt 1960).

Díky neúnavné práci slezských rybníkářů se výnosnost zdejších rybníků radikálně zvýšila. Podle úředních dat z roku 1909 bylo ve Slezsku 1 091 rybníků o celkové ploše 3 103 ha a s ročním výtěžkem 410 816 kg. Ve stejném roce bylo na Moravě 2 119 rybníků o celkové ploše 5 078 ha, ale s ročním výtěžkem jen 393 879 kg (Hurt 1960).

Budeme-li se procházet v EVL po starých hrázích rybníků, s úctou si vzpomeňme na dávné stavitele, kteří svou činností nevědomky vytvořili prostředí pro celou plejádu pozoruhodných zástupců naší fauny. A uvědomme si, že jde o vodní díla s více než pětisetletou historií.

Za poskytnutí některých historických map děkuji Mgr. G. Chlebíkovi (Zabečkov) a H. Kuzníkovi (Orlová). Za cenné připomínky k textu a doplňky jsem zavázán Mgr. M. Mandákovi (Ostrava).

Jiří Šuhaj

Prameny

- Anonymous 1821: Ratibor. Typographisch-Militär Atlas von Königliche-Preussischen Provinz Schlesien, Blatt 22. Nach deren neusten Einheilung nin Regierungsbezirke und Landrätische Kreise in 23 Blättern herausgegeben. Geographisches Institut, Weimar, 1 mp.
- Anonymous 1836: Herzmanitz (Hermanitz) [Císařské povinné otisky map stabilního katastru. Morava a Slezsko – 0697-1Heřmanice. Měřítko 1 : 2 880.] Dostupné z: <<http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/ciom/>>

¹³ Tomáš Dubisch (* 1813 Breitenfurt v Dolním Rakousku, † 2. 12. 1888 Vídeň) (Hurt 1960).

¹⁴ Nyní Skoczów v Polsku.

¹⁵ O Dubischově objevu informoval francouzskou veřejnost zvláštním spiskem (Hurt 1960).

¹⁶ Pavel Morcinek (* 1851 Dolny Żukow, † 1934) (Pleskot 2003).

- 0697-1/0697-1-001_index.html>
- Comenius I. A. [1631]: Moravia marchionatus auctore I. A. Comenio. [Měřítko grafické cca 1 : 484 000.] Amstelodami, Guiljelm, Blaeuw excudit. Kolorovaná měřírtytna, nedatováno.
- Danckerts T. 1680: Accuratissima ducatus Silesiae eique regnum Bohemiae Marchionatus Moraviae et Lusatie auctore Theodorus Danckerts. Amsterodam. (ex. Semotanová 2002)
- Homann J. B. [1714]: Superioris et Inferioris ducatus Silesiae in suos XVII minores principatus et dominia divisii nova tabula in lucem edita à Ioh. Baptista Homanno Norimbergae. Cum privilegio Sac. Cas. Majestatis. [Měřítko grafické cca 1 : 751 000.] Kolorovaná měřírtytna, nedatováno. (ex. Semotanová 2002)
- Homann J. B. [1735]: Marchionatus Moraviae circulus Preroviensis quem Mandato Caesaro accurate emensus hac mappa delinatuma publice exhibet Io. Chr. Müller S. C. M. Capitan. Editore Io. Baptista Homanno Norimbergae Cum Privilegio Sac. Caes. Circuli Preroviensis pars borealis. [Měřítko grafické cca 1 : 166 000.] Kolorovaná měřírtytna, nedatováno. (ex. Semotanová 2002)
- Janssonius van Waesbergen J., Pitt M. & Swart S. [2. polovina 17. století]: Bohemia. Apud Janssonio Waesbergios, Mosem Pitt et Stephanum Swart. [Aretinova mapa Čech. Měřítko grafické cca 1 : 760 000.] Nedatováno. Dostupné z: <<http://www.staremapy.cz/antos/zoomify/aretin.html>>
- Maier T. 1747: Regni Bohemiae duc. Silesiae, marchionatum Moraviae et Lusatie tabula generalis etc. [Měřítko grafické.] Norimbergae, 1 mp. Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/sbirka_1/1-1-160/I-1-160_index.html>
- Michael R. 1913: Übersichts-karte der Besitz-Verhältnisse im Oberschlesischen Steinkohlenrevier und den Nachbarbezirken. Maßstab 1 : 200 000. Herausgegeben vom Oberschlesischen Berg- und Hüttenmännischen Verein, Kattowitz, 1 mp.
- Nigrini I. 1724: Ducatus Teschinensis in Silesia superiore cum adjacentibus vicinorum, Regnum Hungariae videlicet et Poloniae, nec non Marchionatus Moraviae etc. Terminis, Mappa specialis, sedulo delineata, à Iona Nigrino Hung. Collegae Scholae: Evang. [Měřítko grafické.] (ex. Kaláb 2001)
- Passy Ch., Haller L. F. & List J. 1810: Maehren und Oesterreichisch Schlesien. Brünn, 1 mp. Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/sbirka_1/_menu/sbirka_1_bohemika_seznam_nahl_temp_03_04.html>
- Sotzmann D. F. 1813: Das Fürstenthum Ratibor oder der Ratiborer Kreis nebst der freyen Standesherrschaft Pless, der freyen Minderherrschaft Losslau und der Herrschaft Oderberg, oder Plessischen Kreise. Nürnberg, bey Hommaus Erben 1812, jetz Christoph Fembo 1813. Mit Königl. Baier allergn. Freyheit, 1 mp.
- Ullmann, E. 1876: Gradkartenblatt Zone 6. 1 : 25 000. Colonne XIX. Section S. W. 1 mp. Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=3vm&map_region=25&map_list=4061_3>
- Wieland I. W. 1736: Principatus Silesiae Teschinensis nova et accurata Delinatio distincte insimul exhibens Status minores vulgo Burglehn dictos, Freystadt, Roy, Reichwaldau, Bielitz, Friedeck, Deutschleuthen et Oderberg. Ex mensurationibus I. W. Wielandii locumtenentis Caesarei reducta, Sumptibus Principis et Ord. Silesiae. A. O. R. MDCCXXXVI. [Měřítko grafické.] Excusa Norimb. ab Homannianis Heredibus. Cum speciali S. Caes. Reg. Maj. Privilegio, 1 mp.

Literatura

- Andreska J. 1997: Lesk a sláva českého rybářství. Nuga, Pacov, 168 pp.
- Baďurová S. 1993: O ptácích, vodě a – lidech. Zachráníme mokřady v Ostravě – Heřmanicích? Svoboda, Ostrava, 3 (?): ? (3. 11. 1993). ISSN 1212-429X
- Čabart J. 1958: Vývoj české myslivosti. SZN, Praha, 308 pp.
- Halatka J. 2010: Zrod českého rybníkářství: Na počátku stála kapří bible. History revue, Praha, 1: 9–11.
- Hurt R. 1960: Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku. Díl 1. a 2. Krajské nakl. v Ostravě, Ostrava, 274 + 323 pp. (věcný rejstřík 27 pp. + rejstřík osobních a místních jmen 73 pp.)
- Jakvert J. 1947: Bohumín 1847–1947. Osvětová rada, Nový Bohumín, 48 pp.
- Kaláb J. 2001: Nigriniho mapa Těšínska. Těšínsko, Český Těšín, 44 (1): 1–6.
- Pleskot J. 2003: Rybářská škola v Jistebniku. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 6 (1): 24. ISSN 1803-2338
- Semotanová E. 2002: Atlas zemí Koruny české. Aleš Skřivan ml., Praha, 192 pp. ISBN 80-86493-04-0
- Smyčka F. 1900: Erster Bericht über das Vorkommen der europäischen Sumpfschildkröte (Emys lutaria Mars.) im Flussgebiet der Oder in Mähren und Österreichisch-Schlesien. Věst. Král. čes. spol. nauk, tř. mat.-přírodověd., Praha, 15: 1–5.
- Těma B. 1976: Zeměpisná jména na Bohumínsku, pp. 525–538. In: Grobelný A. & Čepelák B. (eds.): Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města. Profil, Ostrava, 590 pp.

Heřmanský stav a okolí – trocha historie a vzpomínek

Po ukončení studií na Přírodovědecké fakultě MU v Brně jsem dostal umístěnku JKNV Ostrava jako učitel na vyšší stupeň Základní školy v Pudlově u Bohumína. Dne 1. září 1950 jsem tam nastoupil a byl jsem tam nepřetržitě – s výjimkou letních školních prázdnin – do odchodu na vojenskou prezenční službu 1. října 1952. Místní krajina a rybníky byly pro mne neznámým pojmem. A asi nejen pro mne – dr. E. Hachler mi před mým nástupem napsal: „Bývaly to pěkné rybníky, jak je teď, nevím.“ Ani v literatuře jsem o těchto rybnících a jejich ptácích nic nenašel. Naštěstí tehdy vyšly jedny z prvních a v prodeji nadlouho poslední listy nové vojenské speciálky 1 : 50 000, v barvách vyvedené, které zachycovaly právě celou oblast „bohumínsko-karvinských“ rybníků. A již první den byl ornitologicky příznivý: nad školou, před níž jsem seděl při svém časném ranním příjezdu na

Rozednívání, jižní část Heřmanického rybníka, 24. 4. 2010 (Foto Martin Mandák).

kufru, přeletěla volavka popelavá (*Ardea cinerea*) a na napůl vysušených starých ramenech Odry

Západ slunce, Heřmanický rybník, 28. 4. 2005 (Foto Martin Mandák).

v polích jsem krátce nato zvedl hejnko vodoušů bahenních (*Tringa glareola*). Po roce 1952 jsem se sem vracel již jen občas a na krátkou dobu.

Seznámení s celým krajem kolem Pudlova netrvalo dlouho. Sjezdil jsem tehdy sice okolí, jak to šlo, především rybníky – od Jistebníku do Studénky, od Louk nad Olzou po Karvinou. Hlavní však byla trasa od železáren v Novém Bohumíně pod Záblatím k Novému stavu, Lesníku, Heřmanskému stavu, dozadu až k Hrušovskému stavu a kolem trati zpět. To už jsem měl kolo a od kolegy koupený přerovský Monar – stativový dalekohled 25 x 100. Ptáky v něm sice bylo vidět vzhůru nohama, ale na to se dalo zvyknout. Tuto trasu jsem pak jezdil minimálně jednou týdně, někdy i denně, pokud jsem nejel přímo na některý rybník. Občas se mnou jeli i někteří žáci, i když nebyla ještě tehdy povinnost vykazovat nějaký zájmový kroužek – se synky z Vrbice jsem měl vždy sraz na pidlu (stavidle) Heřmanského stavu. Početnost kachen zjištěných na rybnících při průtahu jsem zpracoval společně se Z. Kuxem (Hudec & Kux 1956), hlavní výsledky pak v kandidátské práci v ÚVO ČSAV v Brně (Hudec 1960). Již od příchodu jsem také začal jezdit do Ostravy na pravidelné přátelské schůze Přírodovědecké společnosti, které tehdy předsedal prof. Vodička. Tam jsem se seznámil s hlavními ostravskými ornitology prof. I. Miklíkem a panem Antonínem Veleckým, které jsem společně provedl několikrát kolem rybníků – na Hrušovském stavu se seznámili poprvé i s hlasem tehdy pro ČSR nového druhu – cvrčilkou slavíkové (*Locustella luscinioides*). Výhodou pro mne byla znalost vodních ptáků z jižní Moravy; pan profesor Miklík již do terénu nechodil a revírem pana Veleckého byly především Beskydy. Dne 2. 6. 1952 jsem pak provázal stejnou trasou exkurzi Československé ornitologické společnosti, kterou vedl docent Walter Černý (Černý 1952); účastnili se jí z tehdy známých ornitologů zejména ing. Kadlec nebo Zdeněk Klůz.

Celé rybníční území vypadalo tehdy trochu jinak. Namísto později zřízeného Záblatského rybníka byly mokřadní louky, kde hnízdili zejména vodouši

rudonozí (*Tringa totanus*): 1951 asi 7, 1952 4 páry; neobvyklý byl častý pohled na vodouše sedícího a varujícího na sloupu elektrického vedení v louce. Hnízdilo tu i více párů bekasin otavních (*Gallinago gallinago*); při exkurzi ČSO jeden z účastníků našel i hnízdo s vejci. Rozloha dalších tří rybníků odpovídala zhruba současné, ale prostředí se značně změnilo. Největší změnu prodělal Heřmanský stav: již před r. 1950 byl poddolován, dno pokleslo, a tak rybník nebylo možné stavidlem vypustit. Proto byla před výlovem instalována do rybníka silná roura, kterou se voda již od července odčerpávala. A tak

již v červenci se objevily před rákosovým lemem velké bahnité pláže, ideální pro průtah bahňáků, vrcholící u nás právě koncem léta. Poněvadž se však rybník neslovoval každý rok, zažil jsem rybník jak vypuštěný (1951), tak napuštěný (1952), ale ještě bez rybářských posedů. Lesník byl vždy převážně rákosinou, kde tehdy začínali hnízdit pochopi. Hrušovský stav již vlastně ani rybníkem nebyl: halda se do něho od jihu již zakousla natolik, že kromě holých okrajů haldy se ještě značně velký zbytek rybníka stal trvale podmáčenou rozsáhlou rákosinou, ideálním prostředím pro cvrčilkou slavíkové nebo bukáčky malé (*Ixobrychus minutus*). Jak na Novém stavu, tak na Heřmanském byly velké hnízdní kolonie racků chechtavých (*Larus ridibundus*).

Území mezi rybníky bylo značně různorodé, s mokřadními loukami, kde hnízdili nejen vodouši rudonozí a bekasiny, ale vždy nejméně pár břehoušů černoocasých (*Limosa limosa*). K zvláštnímu rázu přispívalo již panem Veleckým (1949) popsané hnízdění lindušek lesních (*Anthus trivialis*) v tomto naprosto bezlesém prostředí, kde lindušky sedaly a zpívaly na sloupech kolem železničního náspu. Samozřejmě že jsem zde všude viděl i další, tehdy málo známé zvláštnosti tohoto zajímavého kraje – kuňky žlutobřiché (*Bombina variegata*) v záplavovém území Odry nebo myšici temnopásou (*Apodemus agrarius*), která se mi občas ocitla ve sklapovací pasti. To vše stačilo, aby mne ani nelákalo vyjždět z této směsi průmyslu a zdánlivě přírodních podmínek, jak píše pan docent Černý, jinam.

Karel Hudec

Literatura

- Černý W. 1952: Členská exkurze Čs. ornitologické společnosti na ostravské rybníky. *Sylvia*, Praha, 14: 154–156.
 Hudec K. 1960: Průtah ptactva na vodních nádržích Moravy. *Práce Brněnské základny ČSAV*, 32: 157–216.
 Kux Z. & Hudec K. 1956: Průtahy kachen (Anatinae) na jihomoravských a slezských rybnících. *Časopis Moravského muzea, příroda*, 41: 113–138.
 Velecký A. 1949: Zajímavý nález hnízda lindušky lesní. *Přír. sborník Ostrav. kraje*, 10: 74–75.

Několik vzpomínek

Moje nejranější vzpomínky na oblast rybníků mezi Ostravou a Bohumínem spadají do poloviny 60. let minulého století. V paměti mi utkvěly klučkové lovy ježdíků u stavidla Nového stavu a letní večery plné ohlušujícího kvákání skokanů skřehotavých, kdy jsem se vracel stezkami mezi rybníky domů. Vybaví se mi atmosféra mysliveckých honů na drobnou zvěř a první seznámení se zimujícím bukačem velkým, vyplašeným honci z palachu. V té době brázdlily hladinu Nového stavu nejen labuť, ale i plachty lodí tehdejšího jachtingklubu. Po dřívější velké dřevěné loděnici nezbylo dnes vůbec nic. Stejně dopadnou i nynější dřevěné rybářské posedy rozseté okolo břehů místních rybníků. V Česku jsem podobné boudy na kůlech neviděl, takže snímky v naší monografii se jednou stanou patrně archivním materiálem.

Vzpomínám na svého dědu horníka, který v penzi chodíval na hrušovskou haldu sbírat uhlí a pak ho tahal na dřevěném vozíku až do Nového Bohumína. U stejného odvalu jsem jednou v zimním podvečeru, při čekání na lokálku cestou z učení v Kunčicích, zíral na německé turisty, kteří vyskočili z auta a fotili ostošest ohnivě hady odpadu z nedaleké koksovny, plazící se z rachotících vozíků po svazích haldy. Jejich rudé odlesky načas ozářily jinak kouřem z nescetných továren neprůhledný vzduch ocelového srdce republiky.

Na podzim roku 1968 jsem na břehu Nového stavu s nelibostí pozoroval dvojici malých, snědých a pohublých chlapíků mongolských rysů, oděných v uniformách okupantské armády. Dnes je spíše lituji – byli nedobrovolně vyhnáni totalitním režimem obhajovat zájmy jiných. Ty dvě čírky ulovené samopaly snad alespoň trochu zmírnily jejich hlad...

Nelze zapomenout na odchytové akce v rákosinách Heřmaňáku přerušované sběrem osvěžujících ostružin. Také na večerní posezení u ohně, kdy se probíraly překvapivé „úlovky“. Na cestu domů mi ve tmě svítily světlušky a u Lesňáku se ozývali kvakoši noční. Přes všechny negativní zásahy Heřmanický rybník stále přitahuje k odpočinku táhnoucí vodní ptáky, navíc jsou zde zaznamenávány stále nové druhy vzácných zatoulanců. Jako by to bylo včera, a ne v 80. letech

20. století, kdy jsem se brodil na mělčině pár kroků vedle břehouše rudého, který se zřejmě ještě nesetkal s lidmi, a asi proto jej moje přítomnost nijak nevzrušovala.

U rybníků EVL jsem začínal s ornitologií a zažil hodně krásných zážitků. Na Novém stavu jsem pozoroval tření piskořů pruhovaných, u Lesníku hnízdění břehoušů černoocasých. Tenkrát mne ani nenapadlo, že ti nádherní bahňáci odtud jednou zmizí. Už dvě desetiletí uplynula od posledního nálezu nosorožíka kapucínka. Na druhou stranu se zde objevují jiné druhy. Nejdřív to byli hýli rudí a slavíci modráčci, v poslední době např. vážky jižní a hříby plavé. Nejvíce vzácných druhů pochází z řad opeřenců, za všechny jmenuji husice egyptské a h. liščí nebo Martinem zastíženou vlaštovku skalní.

Také lidské stavby jsou díla pomíjivá. Mezi Novým stavem a Záblatákem byla ještě v osmdesátých letech dvě obydlí stavení. V těchto místech jsou dnes jen zbytky sutiny v zemi. Stejně dopadla zemědělská usedlost poblíž nynějšího mokřadu u Heřmaňáku. Většina deponie hrušovské haldy byla použita na stavbu dálnice D47. Nevhodně rekultivované plochy zarůstají zelení. Lokalita si navzdory všem negativním zásahům uchovala svůj genius loci. Doufejme, že vyhlášením přírodní památkou začíná pro území EVL nový start do lepší budoucnosti a jednou se stane památkou zašlé slávy slezského rybníkářství.

Jiří Šuhaj

Poklidná projížďka, Nový stav, 10. 2. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Ochranářské úsilí o zachování přírodních hodnot EVL Heřmanický rybník

Mimořádnou hodnotu „Bohumínských“ rybníků oceňoval již koncem první poloviny 20. století E. Hachler (Hudec 2010). První pravidelný monitoring oblasti prováděl náš přední ornitolog K. Hudec v letech 1950–1952 (Hudec 1955, 1960, Kux & Hudec 1956). Lokalita se dostala do širšího povědomí ornitologů nejen díky jeho článkům, ale i pořádáním exkurze Československé ornitologické společnosti (Černý 1953, Hudec 2010).

Šedesátá léta se nesla ve znamení prvních pokusů směřujících k ochraně největšího rybníka soustavy – Heřmanického. Počátkem června 1963 zde pracovníci Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP) v Ostravě a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP) v Praze provedli terénní šetření. V závěru zprávy o prověrce lokality konstatovali, že „je rybník nevhodně situován a silně znečištěn, jakož i obhospodařován myslivci, a dále, že se zde vyskytují jen nejběžnější zástupci avifauny, není žádoucí uvažovat o vyhlášení státní přírodní rezervace“ (Leiský et al. 1963). Tento ukvapený úsudek byl jedním z argumentů zamítavého stanoviska k návrhu vedoucího odboru školství a kultury MNV Vlčka (1963), který požadoval ochranu Heřmanického rybníka mj. vzhledem k hrozbě zasypání hlusinou z Dolu Rudý říjen.

O pět let později podal Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV na KSSPPOP návrh na zřízení rezervace (Hudec 1968), v němž je patřičně zdůrazněn nadregionální ornitologický význam lokality. Patrně na základě těchto nevyvratitelných informací KSSPPOP v dokumentu (Štěpán 1968) adresovaném Severomoravskému krajskému národnímu výboru (Sm KNV) uvedlo, že „rybník má stále svůj velký zoologický význam“. Poprvé se zde také objevila zmínka o ochraně rybníka Lesník. Jelikož ale převládal názor, že se mají chránit především nedotčená území v řídcce obydlených krajinách, a navíc hlavními prioritami vládnoucí garnitury bylo plnění pětiletých plánů, neměly obdobné návrhy naději na úspěch.

Na přelomu 60. a 70. let vyvstala pro Heřmanický rybník hrozba v podobě dávkování slaných důlních vod. Největší ochranářský problém projektu, vyčísleného na 24 milionů Kčs, představovalo zvyšování hladiny až o 1 m v tří- až pětiletých cyklech (Ježková 1969). Prvotní kladné stanovisko KSSPPOP k projektu bylo podmíněno opatřeními, která měla zabránit ohrožení vlastního biotopu rybníka. Kromě vhodného ozelenění nové hráze a zpevnění jihozápadního břehu plazivými vrbami byly na třech lokalitách navrženy „ostrůvky pro porost“ o celkové rozloze min. 5 ha při maximální hladině, kde nesměla výška vodního

sloupce přesáhnout 30 cm (Anonymus 1969) a které měly vytvořit nové hnízdní příležitosti pro ptáky. Za účasti 19 dotčených subjektů byl projekt schválen o rok později (Anonymus 1970) a po 9 letech (1962–1970) příprav byla počátkem roku 1972 druhá dávkovací nádrž v ČSSR uvedena do provozu (Hep 1972).

Záhy se jako žádoucí jevílo do provozně-manipulačního řádu dávkovací nádrže prosadit i ochranářský aspekt. Po připomínkách Státního rybářství České Budějovice – odštěpného závodu Klimkovic, Mysliveckého sdružení Heřmanice a KSSPPOP byl vypracován návrh (Majzlík 1976), kde byly stanoveny základní podmínky pro víceúčelové využití dávkovací nádrže. Kromě neaplněného bodu č. 4, v němž bylo uvedeno, že posedy „musí být jednotného a schváleného typu KSSPPOP Ostrava“ a bodu č. 8, kde stálo, že „provozovatel nádrže nebude provádět běžné opravy nádrže a zařízení v době hnízdění ptactva“, dokument žádná zásadní ochranářská pozitiva nepřinesl. Po několika tvrzeních KSSPPOP o plánech vyhlásit rezervaci uvedl jeho zaměstnanec Olšar (1977), že po ukončení biologické rekultivace pozemků u Heřmanického rybníka (měla proběhnout v dané pětiletce), bude ze strany KSSPPOP a SÚPPOP zahájeno řízení na vyhlášení dávkovací nádrže za státní přírodní rezervaci.

V roce 1986 se na světlo vynořila mnohem závažnější hrozba v podobě megalomanských plánů výstavby objemné odsolovací nádrže. „Bohumínské moře“ mělo sestávat ze dvou nádrží s plánovaným objemem až 13 milionů m³ a rozprostírat se na většině území dnešní EVL – vodní plocha stávajících rybníků měla narůst o cca 38 ha. Předpokládaná investice projektu počítala s 1 miliardou Kčs (Šuhaj 1989c). Do budoucna se totiž kalkulovalo se vzrůstajícím objemem těžby uhlí a argumentovalo se obavou, že stávající nádrž nebude schopna vyrovnávat periodické výkyvy salinity. Uvedený důvod byl ale smyšlený, neboť obsah solí naměřený v Bohumíně – Kopytově v roce 1988 představoval pouze čtvrtinu povoleného limitu. Navíc tato dosažená hodnota nebyla způsobena pouze znečištěním Stružky, ale vyjadřovala objem odpadních vod průmyslu v celém povodí řeky Odry (Šuhaj 1989a). Nová nádrž měla mít hráze z hlusiny¹, což mělo řešit ožehavý problém jejího nadbytku.

Jak bývalo zvykem, o plánované akci proniklo na veřejnost jen málo konkrétních faktů. Za této tíživé situace sepsal Šuhaj (1988) stížnost, v níž byla popsána výjimečná hodnota mokřadních

¹ Navážky byly částečně realizovány – kolem obou rybníků byl vytvořen násep ve tvaru podkovy (Šuhaj 1989d).

Bujné porosty vzplývavých rostlin, navrhovaná SPR Lesník, srpen 1968 (Foto p. Stalmach).

biotopů území, důležitost jejich rekreačního významu a také návrhy na řešení vzniklého sporu. Na žádost KSSPPOP byl vypracován seznam chráněných druhů ptáků lokality (Šuhaj 1989b); obdobný materiál o herpetofauně sestavil Polášek (1989a). Závalecký (1989a, b) zase informoval o hrozbě laickou veřejnost a zdůraznil ornitologický význam lokality několika čísly: 165 zjištěných druhů, desítky tisíc každoročně protahujících ptáků či mnohamilionová hodnota hnízdících druhů podle tehdejšího sazebníku. Do probíhající kauzy se aktivně zapojila řada osobností z ochrannářských kruhů: M. Foral z Ostravského muzea, V. Hamplová a K. Korner z Sm KNV, tehdejší ředitel KSSPPOP S. Nevřela a A. Skácel z Ústavu ekologie průmyslové krajiny (ÚEPK) ČSAV. Jim všem patří uznání za pomoc a osobní statečnost.

Hlavní jednání k šetření stížnosti proběhlo dne 13. 2. 1989 a kromě stěžovatele se jej zúčastnili také zástupci všech organizací uplatňující na dotčené lokalitě své zájmy, a to pracovníci OKD – Generální ředitelství, OKR – Rekultivace (investor), Báňské projekty, Národní výbor města Ostravy – OVLHZ, Výbor lidové kontroly Sm KNV, Povodí Odry, Sm VaK, Čs. vodohospodářská inspekce, ÚEPK ČSAV a KSSPPOP. Zástupci odpovědných podniků tvrdošijně a agresivně obhajovali svůj dosavadní postup a argumentovali společenskou nutností a hospodářskými zájmy. Nahrával jim také fakt, že se jednalo o poddolované území, které je třeba podle zákona rekultivovat. Přes jejich výhrady byla stížnost uznána jako částečně oprávněná. Po více než čtyřhodinovém jednání se podařilo prosadit pět bodů nápravných opatření (viz Anonymus 1989).

V druhé polovině osmdesátých let zasáhly okolo obou heřmanických rybníků rozsáhlé rekultivační úpravy – byla skrývána ornice a podornice a nahrazována hlušinou, a to v prostoru mezi železniční tratí a rybníky (akce „Havarijní skrývky – Vrbice“ s navazující plánovanou „Rekultivací území Vrbice“) a mezi Heřmanickým rybníkem a silnicí na

Orlovské ulici (akce „Rekultivace u vlečky – 1. etapa“) (Nevřela 1989). Průběh těchto radikálních zásahů do krajiny se v podstatě nedal v tehdejší době zásadně ovlivnit. Jako by destruktivních záměrů v této dekádě nebylo dost, v roce 1989 se objevila studie „Prodloužení ulice Orlovské – výhledová studie 1/58 (Z 73)“ (Novák 1989). Dvě varianty trasy silnice měly přímo protínat EVL – varianta A byla naplánována skrz mokřady východně od Heřmanického rybníka, podél Figury a Nového stavu severně k Záblatskému rybníku, zatímco varianta C byla navržena od stávající Orlovské ulice východně podél Nového stavu a pak přes EVL okolo Záblatského rybníka. Naštěstí ani tento projekt nebyl realizován.

Po roce 1989 dül s novým jménem Heřmanice již utlumoval těžbu, která byla nakonec jako ne-rentabilní v roce 1993 ukončena a dül o pět let později likvidován (Konvička nedat.). Naše společnost prošla v 90. letech přehodnocením hodnot a změnou hospodářských priorit, což se pochopitelně promítlo i do ochrany přírody (Baďurová 1993). V uplynulých obdobích ochránáři pouze reagovali na hrozby průmyslové devastace území, ale nyní opět začaly silit hlasy po právní ochraně oblasti (Polášek 1989b, Kondělka 1994). V roce 1995 podala Slezská ornitologická společnost (S.O.S.), pobočka České společnosti ornitologické v Ostravě, svůj první návrh (Foral & Kondělka 1995) na zřízení chráněného území (kategorie NPR v podobných hranicích jako stávající EVL), který informoval kompetentní orgány (tehdejší Český ústav ochrany přírody, Magistrát města Ostravy a OÚ v Karvině) o počtu párů nejvýznamnějších hnízdících druhů ptáků, herpetofauně oblasti, ale také o její devastaci. Územní ochranu alespoň části území se S.O.S. pokusila prosadit ještě na přelomu století, ale ani tento návrh (PR Heřmanický rybník – Lacina & Málková 2002) nebyl realizován.

Souběžně započalo období kontinuálního, organizovaného průzkumu ptáků, který výrazně přispěl k jejímu začlenění mezi významná ptačí území (Important Bird Areas) světa – soustavy pod patronací mezinárodní organizace na ochranu ptáků BirdLife International. Díky aktivitě Z. Poláška tak byla celá rybníční oblast zahrnuta do Významného ptačího území (VPÚ) Heřmanický stav – Stružka (Polášek 1995a, 2001), později přejmenovaného na Heřmanický stav – Odra (Šuhaj et al. 2003) a nakonec rozšířeného o oblast Poolzí na Heřmanický stav – Odra – Poolzí. Zařazení lokality mezi VPÚ sice nevyřešilo její právní ochranu, zato byl nastartován dlouhodobý proces soustavné propagace tohoto pozoruhodného území (Polášek 1995b, Polášek & Smola 1996). Do práce patronátní skupiny VPÚ se zpočátku zapojilo více zájemců (viz Polášek 2001), kteří ve svém volném čase vykonali velký kus práce. Po počátečním nadšení se patronátní skupina značně ztenčila a v současnosti

Uhynulé ryby v důsledku vypuštění toxických látek, severní strana Heřmanického rybníka, duben 1981 (Foto p. Balhar).

tu systematicky shromažďují faunistická data především autoři příspěvku společně s koordinátorem patronátní skupiny Z. Poláškem.

K ornitologickému prozkoumání Heřmanického rybníka nezanedbatelným dílem přispělo pořádání odchytné akce *Acrocephalus*, každoročně od konce 70. do počátku 90. let, a „nástupnická“ mezinárodní odchytná akce CES (Constant Effort Sites = kroužkování za konstantního úsilí na stálých místech), do níž se od jejího zahájení v roce 2004 zapojili M. Haluzík a J. Stolarczyk (Cepák & Škopek 2005, Haluzík & Stolarczyk 2010). V posledních letech jsou cenné faunistické údaje získávány také v rámci Mezinárodního sčítání vodních ptáků (např. Mandák et al. 2007a, b) či monitoringu vybraných ptačích druhů pro Českou společnost ornitologickou. Svými terénními poznatky přispívá celá řada dalších ornitologů, o čemž svědčí každoroční záznamy v časopise *Acrocephalus*.

Neúnavná obětavá činnost amatérských přírodovědců pod vedením Z. Poláška byla zúročena při zařazování lokalit do soustavy Natura 2000. EVL Heřmanický rybník s kódem CZ0813444 o rozloze 478,96 ha byla zařazena do národního seznamu EVL nařízením vlády č. 132/2005 Sb. s datem účinnosti od 22. 12. 2004, přičemž byla navržena ochrana v kategorii přírodní památka (Anonymus 1999–2010). Dne 13. 11. 2007 byla EVL Heřmanický rybník zahrnuta do evropského seznamu EVL a zároveň se tímto dnem rozběhla šestiletá lhůta na vyhlášení zvláště chráněného území (Anonymus 2008). I když jsou rybníky, vodoteče a jejich nivy podle platné legislativy významnými krajinnými prvky (VKP), je v praxi jejich ochrana zajištěna zcela nedostatečně. Paradoxem je navíc fakt, že Heřmanický rybník není ani VKP, neboť se jedná o dávkovací nádrž (Kneblová in verb.). Vyhlášení maloplošného zvláště chráněného území by po 50letém úsilí dobrovolných i státních

ochránců přírody mělo představovat historický milník, kterého by se bez vstupu do EU současné generace zřejmě nikdy nedočkaly.

Za informace a zapůjčení cenných archivních dokumentů jsme zavázáni Mgr. I. Kneblové (AOPK ČR, středisko Ostrava).

Martin Mandák, Jiří Šuhaj

Prameny

- Anonymus 1969: Zápis sepsaný dne 29. května 1969 o akci: Důl V. únor – Dávkovací nádrž slaných důlních vod Heřmanice, zak. č. 30 0000-2426-P. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 2 pp. Manuskript.
- Anonymus 1970: Zápis sepsaný dne 3. června 1970 v Báňských projektech Ostrava při jednání o akci: Důl Vítězný únor Ostrava – Dávkovací nádrž slaných vod v Heřmanicích – nové řešení – z. č. 30 0000-2426-P. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 6 pp. Manuskript.
- Anonymus 1989: Zápis sepsaný odbory VLHZ a kultury Sm KNV v Ostravě dne 13. 2. 1989 na Sm KNV Ostrava při ústním jednání ve věci šetření stížnosti Jiřího Šuhaje, Svatopluka Čecha 1075, Bohumín – k problematice lokality mimořádného ekologického významu. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 3 pp. Manuskript.
- Anonymus 1999–2010: Evropsky významná lokalita Heřmanický rybník CZ0813444. Dostupné z: <http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/evl/index.php?frame&SHOW_ONE=1&ID=12271>
- Anonymus 2008: Evropské seznamy EVL publikovány ve sbírce zákonů. Dostupné z: <<http://www.nature.cz/natura2000-design3/sub-text.php?id=6009>>
- Foral M. & Kondělka D. 1995: Návrh na vyhlášení ostravsko-bohumínské rybníční soustavy národní přírodní rezervací. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 2 pp. + 1 mp. Manuskript.
- Hep L. 1972: Dávkovací nádrž slaných vod OKR v Heřmanicích. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 7 pp. Manuskript.
- Hudec K. 1968: Heřmanický rybník – zřízení rezervace. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 2 pp. Manuskript.
- Konvička V. nedat.: Historie hornictví. Dějiny dobývání uhlí v Ostravsko-karvinské pánvi. Důl Viktoria – Generalissimus Stalin 2 – Rudý říjen 2 – Heřmanice. Dostupné z: <<http://www.hornictvi.info/histor/lokality/okr/16.htm>>
- Leiský O., Leiská M. & Olšanská E. 1963: Prověрка návrhu na zřízení st. přírodní rezervace. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 1 p. Manuskript.
- Majzlík J. 1976: Návrh Řádu ochrany přírody na dávkovací nádrži slaných vod v Heřmanicích. Archiv AOPK, 7 pp. Manuskript.
- Nevřela S. 1988: Heřmanický rybník – vyjádření ke stížnosti s. Šuhaje (Sv. Čecha č. 1075, Bohumín). Archiv AOPK, 3 pp. Manuskript.
- Novák M. 1989: Prodloužení ul. Orlovské – pozvánka. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 2 pp. + 1 mp. Manuskript.
- Musil P., Musilová Z., Kalátová E. & Sedláček O. 2007: Mezinárodní sčítání vodních ptáků. International Waterbird Census (IWC). Dostupné z: <<http://www.iwccz.wz.cz/>>
- Polášek Z. 1989a: Příspěvek k problematice ochrany přírodního prostředí na Ostravsko-karvinsku se zaměřením na herpetofaunu vodních nádrží Heřmanický stav a rybník Lesník. Archiv J. Šuhaje, 8 pp. Manuskript.
- Polášek Z. 1989b: Významné vodní a mokřadní lokality v okrese Karviná. Archiv J. Šuhaje, 8 pp. Manuskript.
- Štěpán J. 1968: Heřmanický rybník – návrh na rezervaci. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 1 p. Manuskript.
- Šuhaj J. 1988: Stížnost proti výstavbě dávkovací nádrže v oblasti vodních nádrží Heřmanický stav a rybník Lesník adresovaná předsedovi KV KSČ. Archiv autora, 6 pp. Manuskript.
- Šuhaj J. 1989a: Dopis RNDr. D. Kondělkovi ze dne 18. 2. 1989. Archiv autora, 2 pp. Manuskript.
- Šuhaj J. 1989b: Chráněné druhy ptáků rybníků Heřmanický a Lesník a jejich nejbližšího okolí. Archiv autora, 11 pp. Manuskript.
- Šuhaj J. 1989c: Průběh jednání na Sm KNV o stížnosti, v níž je s poukazem na ekologické důvody vyjádřen nesouhlas s rekonstrukcí Heřmanického rybníku a rybníku Lesník na dávkovací nádrž slaných důlních vod. Archiv autora, 3 pp. Manuskript.
- Šuhaj J. 1989d: Vytyčení strategie na jednání o osudu Heřmanického rybníka. Archiv autora, 5 pp. Manuskript.

Vlček J. 1963: Návrh na záchranu heřmanického rybníka. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 1 p. Manuskript.

Literatura

- Bađurová S. 1993: O ptácích, vodě a – lidech. Zachráníme mokřady v Ostravě – Heřmanicích? Svoboda, Ostrava, 3 (?): strana (3. 11. 1993). ISSN 1212-429X
- Cepák J. & Škopek J. 2005: Projekt CES v České republice 2004. Zprávy ČSO, Praha, 60: 62–65. ISSN 1210-9819
- Černý W. 1952: Členská exkurse Čs. ornithologické společnosti na ostravské rybníky. Sylvia, Praha, 14: 154–156.
- Haluzík M. & Stolarczyk J. 2010: Projekt CES na Heřmanickém rybníku. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, Ostrava, 13 (1): 64–65. ISSN 1803-2338
- Hudec K. 1955: Příspěvek k rozšíření a biologii racků chechtavých (*Larus ridibundus* L.) na rybnících v povodí Odry. Přírodovědný sborník Ostravského kraje, Ostrava, 16: 289–294.
- Hudec K. 1960: Průtah ptactva na vodních nádržích Moravy. Práce Brněnské základny ČSAV, 32 (5): 157–216.
- Hudec K. 2010: Heřmanický stav a okolí – trocha historie a vzpomínek. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, Ostrava, 13 (1): 16–17.
- Ježková ?. 1969: Ach, heřmanický rybník! Ostravsko-karvinský horník, Ostrava, 1 (8): ?.
- Kondělka D. 1994: Ráj ohrožených druhů živočichů. Přírodní významnost Moravy a Slezska je v okresech Ostrava a Karviná. Moravskoslezský den, Ostrava, ? (5): ? (13. 12. 1994).
- Kux Z. & Hudec K. 1956: Průtahy kachen (Anatidae) na jihomoravských a slezských rybnících. Časopis Moravského muzea, Brno, 41: 113–138.
- Lacina D. & Málková P. 2002: Zpráva o stavu významných ptačích území v roce 2001. Příloha Zpravodaje IBA, Praha, 9 (únor): 1–4.
- Mandák M., Haluzík M. & Šuhaj J. 2007a: Avifauna stojatých vod IBA Heřmanický stav – Odra – Poolzí v polovině dubna 2005–2007. Acrocephalus (Ostrava), 23: 13–23.
- Mandák M., Haluzík M. & Šuhaj J. 2007b: Avifauna stojatých vod IBA Heřmanický stav – Odra – Poolzí v polovině října 2005–2007. Acrocephalus (Ostrava), 23: 24–33.
- Olšar I. 1977: Heřmanický rybník není jen nádrž slaných vod. Památky a příroda, Praha, 2 (6): 378–379.
- Polášek Z. 1995a: Návrh významného ptačího území Heřmanický stav – Stružka, pp. 76–79. In: Hora J., Plesník J. & Jandová J. (eds.): Významná ptačí území v České republice. Sborník referátů Kostelec nad Černými lesy, 7.–8. dubna 1995. ČSO, Praha, 96 pp.
- Polášek Z. 1995b: Světový festival ptactva 1993. Heřmanický stav a Karvinské rybníky. Acrocephalus (Ostrava), 16: 63–65.
- Polášek Z. 2001: IBA Heřmanický stav – Stružka. Zpravodaj IBA, Praha, 7 (červenec): 3–4.
- Polášek Z. 2007: Ptačí oblast Heřmanický stav – Odra – Poolší. ČSO, Praha, skládačka.
- Polášek Z. & Smola J. 1996: Niva řeky Odry. Těšínsko, Český Těšín, 39 (1): 28–30.
- Šuhaj J., Polášek Z., Stolarczyk J., Rusek K. & Jakubec M. 2003: Morčák velký (*Mergus merganser*) – nový pravidelně hnízdící druh v České republice. Sylvia, Praha, 39: 139–150. ISSN 0231-7796
- Závalský O. 1989a: Naše mokřada. Ostravský večerník, Ostrava, 22 (?): ? (9. 6. 1989).
- Závalský O. 1989b: Zůstane Heřmanický rybník? Ostravský večerník, Ostrava, 22 (?): ? (2. 6. 1989).

Nejpalčivější problémy ochrany přírody v EVL Heřmanický rybník

Území EVL obepíná nesouměrný prstenec městské zástavby Ostravy, Bohumína a Rychvaldu. Nezastavěná oblast EVL je tak vystavena silnému tlaku různorodých lidských aktivit, což s sebou pochopitelně přináší nemalé problémy. Za nejpalčivější trojlístek celoplošných konfliktů s ochranou krajiny EVL považujeme **rybářství, myslivost a znečištění odpadem**.

Rybářství

Problematiku lze rozdělit do tří rovin: rybí obsádky, sportovní rybolov, zanesení rybníků sedimenty. Rybářsky obhospodařované jsou všechny rybníky, přičemž Lesník a Zábalský jsou nádržemi určenými pro intenzivní chov ryb, Heřmanický rybník, Figura a Nový stav slouží sportovnímu rybolovu. Rybářskými revíry jsou také vodoteče (Vrbická i Bohumínská Stružka), zatímco okolní mokřady jimi nejsou, ale rybaří se na většině z nich.

Kvalita vodního biotopu obou chovných rybníků je ovlivněna druhovou strukturou a biomasou (množstvím) rybí obsádky. Nadměrná konzumace planktonu (organismy žijící ve vodním sloupci), bentosu (organismy břehů a dna) a ponořené vegetace vede k degradaci ekosystému. Rybí rybník v sedimentech dna navíc způsobuje silný zákal vody, která tak spíše připomíná polévku. Indikátorem stavu akvatického prostředí jsou např. nízké počty hnízdících potápek a potápivých kachen. K zlepšení kvality vody na rybnících by prospělo např. nasazení nižších věkových tříd ryb (nejlépe plůdku věkové třídy K_0) při kaprovém hospodaření

Rybářské posedy na západní straně Heřmanického rybníka, 10. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

nebo preferování smíšených obsádek bez kapra. Průměrná sezonní hmotnost ryb by neměla přesáhnout 400 kg/ha vodní plochy (blíže k problematice např. Pykal 1995).

Naproti tomu zbývající trojice rybníků čelí jinému problému – sportovnímu rybolovu. Obě nádrže jsou doslova v obležení milovníků tichého sportu. Fenoménem Heřmanického rybníka, v menší míře Nového stavu a okrajově i Figury, jsou rybářské posedy, jež se „vystavují na odív“ na volné hladině rybníků za okrajem rákosových porostů. Starší posedy jsou převážně smontovány z nejrůznějšího materiálu pochybného původu. Nejméně deset posedů na Heřmaňáku je v současné době

¹ Na Heřmanickém rybníku se uvažovalo o vydávání 600 povelů ke sportovnímu rybaření za rok (Anonymus 1978a)!

Rybářské posedy na Novém stavu, 10. 2. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

v havarijním stavu, a přitom se stále stavějí nové. Pro srovnání: v roce 1978 mělo být 5 posedů na „Vrbické straně“ a 10 posedů na „Heřmanické straně“ přebudováno (Anonymus 1978b) a 15 posedů z provozních a estetických důvodů zrušeno (Potyka 1977). O dvacet let později bylo posedů již 56, v roce 2003 67 (Mandák 2004) a v roce 2009 dokonce 75! Posedy lemují Heřmanický rybník po celém obvodu s výjimkou klidového území mezi panelkou na severní straně a náhonem v jihovýchodní části rybníka (Mandák 2004); na Novém stavu se jich podél východního břehu nachází 22 a na Figuře podél železniční tratě dva (stav k roku 2010). Problém spočívá v tom, že tyto stavby nevyžadují stavební povolení.

S „pevninou“ jsou posedy spojeny lávkami (vedou skrz litorální rákosiny), které pak směrem k hrázi rybníka většinou přecházejí v průseky (přes terestrické rákosiny). Trestuhodnou, dnes velmi rozšířenou činností stále pohodlnějších rybářů je rozšiřování a zpevňování příjezdových komunikací hlušinou nebo stavebním odpadem až do těsné blízkosti posedů, čímž dochází k zavážení a fragmentaci cenných partií rákosin a nadměrnému rušení ptáků (Mandák 2004). Názornou ukázkou může návštěvník zhlédnout u náhonu Heřmanického rybníka, kde byla v červnu 2006 nasypána 2,5 m široká hlušinová cesta až k vodní hladině – automobil tak může být zaparkován o 150 m blíž než před rozšířením příjezdové komunikace. Na opačné straně rybníka byl v červenci 2007 navezen odpad okolo jedné z lávek a trvale vysekán pás rákosin okolo lávky nové. Příkladů by se bohužel našla celá řada.

Samostatným problémem je dlouhodobé zanášení rybníční soustavy sedimenty, které přispívá k silné eutrofizaci vodního prostředí. Je nutné mít na zřeteli, že odbahňování se provádí pomocí těžké techniky, při němž mohou být poničeny mělké laguny a rákosiny, tedy stanoviště klíčová pro chráněné a vzácné organismy. Na území soustavy Natura 2000 (a tedy i EVL) je investor povinen

po příslušném orgánu ochrany přírody žádat stanovisko k (ne)vyloučení vlivu záměru odbahňování na předmět(y) ochrany. Pokud toto stanovisko vliv nevyloučí, nechává si investor zpracovat posouzení EIA, jehož součástí je i odborné biologické hodnocení (Knebllová in litt.). Mezi důležitá navržená ochranná opatření potom patří ponechání nejcennějších partií rákosin (především litorálních stanovišť) a deponování vytěženého bahna nejen mimo rybníční hráze, jež jsou často útočištěm vzácné teplomilné mykoflóry, ale také další cenné lokality (např. mokřady). Při procesu odbahňování lze také navrhnout vytvoření náhradních stanovišť, např. mělkých tůní pro rozmnožování obojživelníků (Šuhaj 2008), které jsou odděleny od samotné plochy rybníka. Vzornou ukázkou citlivého přístupu zachovávajícího biologicky cenné části produkčního rybníka je odbahnění Záblatského rybníka v roce 2009. Již v následujícím roce se zde opět ozýval bukač velký, zpívali slavíci modráčci, po několikaleté odmlce opět vznikla kolonie racků chechtavých a úplně poprvé zahnízdily na rybníku husy velké. Alespoň částečné odbahnění Heřmanického rybníka navrhla již Koutecká (2000); ohleduplná revitalizace vodního prostředí by nepochybně prospěla všem dalším rybníkům v EVL.

Nově vybudovaná rybářská lávka v litorální rákosině, Heřmanický rybník, 17. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

Myslivost

Myslivost má v území dlouholetou tradici (Mandák 2004). Symbolem zdejší myslivosti je zděná budova mysliveckého sdružení, jež je situována v blízkosti Vrbické Stružky u východního okraje rybníka. Naproti ní se nachází podmáčené pole, na kterém se i v hnízdním období ptáků provozuje střelba na asfaltové holuby. V té době představuje sousední plocha odpočinkové místo pro nehnízdící husy velké a hnízdiště pro čejky chocholaté a kriticky ohrožené vodouše rudonohé. Hony jsou na podzim provozovány 2x týdně ve středu a v sobotu (Mandák 2004). Např. dne 15. 10. 2003 se naskytl obvyklý obrázek lovu: myslivci střílejí z lodky před setměním, ale i po něm za úplné tmy. Němé svědectví honů nám pak poskytují postřelení živočichové – např. broky zasažená straka obecná na haldě Heřmanického rybníka (říjen 2003) nebo zmrzačená kachna divoká a racek chechtavý na Záblatském rybníku (prosinec 2007). Mezi nelegální evergreen pytláčících myslivců patří zástřely chráněných ptáků – např. kormoránů velkých (na Lesníku nebo Záblatském) či volavek popelavých (dvě torza pohozená v keřích přímo u myslivny). Skrytou hrozbu intenzivních honů představuje značné množství olověných broků v sedimentech rybníka, které při pozření vrubozobými ptáky mohou způsobit jejich intoxikaci. Z pohledu ochrany přírody by bylo nanejvýš žádoucí vyjmout alespoň některý ze čtveřice největších rybníků (v ideálním případě ten největší...) z plochy honitby, což by mělo pozitivní dopad na početnost protahujících ptáků.

K mysliveckým aktivitám s nezákonnou „pachutí“ patří rozmísťování újedi (zbytky potravy na jednom místě k přilákání zvěře), k jejichž zřizování je nutné povolení hygienické stanice. Některé jsou umístěny na volném prostranství (např. u mokřadů východně od Heřmanického rybníka, k nimž se zajíždí auty), jiné do lesních porostů. Dne 20. 10. 2003 byla na pravidelně kontrolované újedi v břehovém porostu rybníka Lesník nalezena kůže prasete, různé

Odbahňování Záblatského rybníka, 14. 12. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Ze silonu vyproštěný racek chechtavý (*Larus ridibundus*), mokřad mezi železniční tratí a Vrbickou Stružkou, 10. 5. 2007 (Foto Martin Mandák).

vnitřnosti, zbytky ryb a mrtvá straka s uřezanými nohama.

Znečištění odpadem

Z našeho pohledu se jedná o nejzávažnější prohrěšek a projev bezbřehé neúcty místního obyvatelstva k území evropského významu. Všude kolem rybářských posedů, lávek, průseků a parkovacích ploch se povalují nepotřebné věci z rybářských stanovišť – prkna, linolea, kusy starého nábytku apod. Pochopitelně nechybějí různé nádoby, kýble, PET láhve aj. dříve nepostradatelné věci. Otřesným mementem na dobu nedávnou jsou zbytky trvale obývaného posedu na mokřadu v blízkosti regulační stanice Heřmanického rybníka. Na tomto rybníku některým z nepořádných rybářů asi již začal vadit pohled na smetí pohozené v jejich blízkosti, a tak své odpadkové koše (mj. rybářské vlasce a láhve od vín) začali vysypávat na okraj liniového mokřadu u západního okraje rybníka.

Nejnebezpečnější odpad po rybářích představují nenápadné rybářské vlasce, ať už pohozené na souši, nebo napnuté či zamotané pod vodní hladinou. Např. dne 19. 5. 2004 byl na Heřmaňáku vyproštěn racek chechtavý, který byl silonem připoutaný k rákosovému stéblu. O rok později (23. 4.) byl z téhož rybníka úspěšně vysvobozen mladý racek přivázaný provázkem k posedu. Dne 10. 5. 2007 byl v bahně na mokřadu u Lesníku dospělý racek „sešněrován“ silonem zachyceným o překážky na dně. Mnozí vodní ptáci to štěstí nemají a na zapletení do silonu zaplatí svým životem – na panelce není v hnízdním období žádný problém najít kadáver racka připoutaný vlascem k rákosovému stvolu!

Okolí asfaltových i nezpevněných cest, všude tam, kde se pohodlně dostane automobil, zpestřují skládky nejrozmanitějšího odpadu a velikosti. Největší černé skládky na území EVL najdeme u vstupní brány na Heřmanický rybník, u Vrbické

Stružky při vstupu do EVL (především staré pneumatiky), na slepě končící asfaltové cestě u Lesníku, na přístupové cestě od dělnické kolonie železáren k Bohumínské Stružce u Záblatského rybníka (zejména starý nábytek, komunální odpad a zbytky izolace kabelů po sběračích barevných kovů).

Nejpříkladnější ukázkou vztahu lidí k životnímu prostředí nabízí severní hráz Nového stavu. Na současném obrazu zdevastovaného úseku u samého okraje EVL se kromě bezohledných lidí spolupodílí také přítomnost dvou obrovských skládek – od železniční trati je to železárenská skládka, již tvoří relativně stejnorodý odpad, a hned vedle ní bohumínská skládka komunálního odpadu. Ze skládky TKO byly navíc do okolí rozfoukávány nejrůznější obaly a papíry, čemuž provozovatel skládky až do loňského roku nevěnoval žádnou pozornost. Až v roce 2010 byla na těleso skládky navezena vrstva zeminy, čímž se situace po estetické stránce konečně obrátila k lepšímu. Obě tělesa jsou ale situována jen „na dosah ruky“ od hráze rybníka, takže hlavně v létě se k celkovému dojmu vizuálnímu přidává ještě čichový... Pro milovníka zachovalejší krajiny je to opravdu nezapomenutelný zážitek, asi i proto je tudy vedena zeleně značená stezka KČT...

Alespoň bez občasných úklidů toho největšího nepořádku by EVL na počátku 21. století vypadala jako smetiště. Např. v dubnu 2003 byl pod vedením J. Vavřika proveden dětem a dalšími dobrovolníky úklid odpadků podél asfaltové komunikace od myslivny po heřmanickou haldu. V červnu 2005 se pro změnu na západní hrázi téhož rybníka objevila „hora“ starého nábytku a dalšího harampádí. Po uveřejnění v denním tisku (Klaban 2005) byla skládka již dne 22. 6. sanována. Na podzim 2006 se obrátila situace k lepšímu i na Novém stavu – podél „rybářské“ hráze byla nainstalována řada odpadkových košů. (Bohužel o rok později už řada z nich svou funkci neplnila.) Prozatím poslední sbírání odpadků bylo uskutečněno kolektivem dvou vychovatelů a deseti dětí z Výchovného

Černé skládky, okolí jižní strany Heřmanického rybníka, 22. 6. 2005 (Foto Martin Mandák).

Černá skládka uveřejněná v denním tisku, západní strana Heřmanického rybníka, 3. 6. 2005 (Foto Martin Mandák).

ústavu v Ostravě – Hrabůvce v březnu 2010 na Heřmanickém rybníku a Novém stavu, při němž bylo naplněno 40 pytlů odpadu!

Úklidové akce jsou sice prospěšné, ale jádro problému vyřešit nemohou. Jelikož změna myšlení lidí vytvářejících odpuzující zákoutí je v nedohlednu, bylo by jediným účinným řešením zamezení vjezdu automobilů na území EVL bytelnými a uzamykatelnými závory. Rovněž by mělo dojít k odstranění těch cest, které v EVL již svou funkci pozbyly.² Samostatnou kapitolou je nepořádek v okolí rybářských stanovišť – kulturního prostředí se dočkáme pouze v případě, že vlastníci pozemků budou pořádek přísně vyžadovat a rybářská stráž bude řádně plnit své povinnosti.

Další problémy

Následující dílčí problémy již nevzbuzují příliš přímých škod, přesto představují pro chráněné území další zátěž. Patří mezi ně technická zařízení, jako jsou stožáry elektrických rozvodů, potrubí horkovodů či vyústění degazačních plynů, jejichž opravy vyžadují budování komunikací, jež často protínají mokřadní biotopy. K fenoménům poslední doby patří také terénní jízdy „čtyřkolek“. Při budování železničního koridoru byla opravena dříve neprůjezdná příjezdová komunikace z Pudlova, díky čemuž se okolí Lesníku občas stává nepovoleným automobilovým závodištěm. Lokalitě by prospěla daleko větší pozornost ze strany příslušníků městské policie, než ji bylo věnováno doposud.

Od roku 2008 se objevila nová zátěž v podobě enormního prašného znečištění z přiléhající části odvalu Heřmanice, na němž od září 2005 probíhají zemní práce (mj. byl odstraněn vegetační kryt) za účelem rozsáhlé sanace celého odvalu (část materiálu se využívá pro stavbu D47) (Jelínek 2005). Při

² Tento postup navrhli již Koutecká & Polásek (2004) u západní strany Heřmanického rybníka a okolo Lesníku. V roce 2006 byl ale projekt rekvizice území zastaven vzhledem ke složitým majetkoprávním vztahům – v dotčeném území se nacházejí pozemky cca 120 (!) soukromých vlastníků a 12 organizací, z nichž většinovým vlastníkem je RPG RE Land. O řešení situace se v současné době vedou jednání (Hrubá 2009).

odtěžování horké hlušiny vznikají termické vzdušné proudy, které strhávají přítomný prach do vznosu, čemuž nelze zcela zabránit (Gazdová & Jelínek 2009). Při jižním proudění vzduchu je tak přiléhající část EVL zahalena oblaky prachu, jak je možno posoudit na videozáběrech Anonyma (2010).

Za doplňující informace jsme zavázáni Mgr. I. Kneblové (AOPK ČR, středisko Ostrava).

Martin Mandák, Jiří Šuhaj

Prameny

- Anonymus 1978a: Dávkovací nádrž Heřmanice. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 1 p. Manuskript.
- Anonymus 1978b: Závěr jednání konaného dne 7. února 1978 u ObNV – OVVHZL v Ostravě 2 v záležitosti zrušení posedů na Heřmanickém rybníku. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 1 p. Manuskript.
- Anonymus 2010: Heřmanický rybník. Dostupné z: <http://www.youtube.com/results?search_query=hermanickyrybnik&q=f>
- Koutecká V. 2000: Zdokumentování současného stavu ekosystému Heřmanického rybníka (botanická část). Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 2 pp. + 2 pp. přílohy. Manuskript.
- Koutecká V. & Polášek Z. 2004: Rekulтивace území Vrbice. Biologické hodnocení dle ustanovení § 67 zákona č. 114/1992 Sb. a § 18 vyhlášky č. 395/1992 Sb. – Závěrečná zpráva. Archiv autorů, 61 pp. a 22 pp. příloh. Manuskript.

- Potyka O. 1977: Rybářské posedy u Heřmanického rybníka – odstranění. Archiv AOPK ČR, střediska Ostrava, 1 p. Manuskript.
- Šuhaj J. 2008: Hodnocení fauny Zábalského rybníka (EVL Heřmanický rybník) z ochrannářského hlediska. Archiv autora, 8 pp. Manuskript.

Literatura

- Gazdová O. & Jelínek P. 2009: Jak dál s největší ostravskou „doutnající haldou“? Diamo, 14 (2): 4. Dostupné z: <<http://www.diamo.cz/download-document/72-noviny-diamo-unor-2009>>
- Hrubá K. 2009: Rekulтивace území Vrbice provádění o. z. ODRA Ostrava. Diamo, 14 (8): 3. Dostupné z: <<http://www.diamo.cz/view-document-details/91-noviny-diamo-srpen-2009>>
- Jelínek P. 2005: Sanace v části odvalu Heřmanice. Diamo, 11 (12): 2. Dostupné z: <<http://www.diamo.cz/download-document/5-noviny-diamo-prosinec-2005>>
- Klaban V. 2005: Heřmanický rybník se mění ve skládku. Moravskoslezský deník, Ostrava – regionální zpravodajství, 5 (143): 5 (18. 6. 2005). ISSN 1213-5577
- Mandák M. 2004: Heřmanický rybník – významná ornitologická lokalita. Acrocephalus (Ostrava), 20: 2–53.
- Polášek Z. 1995: Návrh významného ptačího území Heřmanický stav – Stružka, pp. 76–79. In: Hora J., Plesník J. & Jandová J. (eds.): Významná ptačí území v České republice. Sborník referátů Kostelec nad Černými lesy, 7.–8. dubna 1995. ČSO, Praha, 96 pp.
- Pykal J. 1995: Doporučení pro management významných ptačích území na rybnících, pp. 80–84. In: Hora J., Plesník J. & Jandová J. (eds.): Významná ptačí území v České republice. Sborník referátů Kostelec nad Černými lesy, 7.–8. dubna 1995. ČSO, Praha, 96 pp.

Vody ostravské...

Ahoj Dušan, pár dní som bol mimo, čo je u mňa typické. Husi chodili, ale len tak, ako im to vyhovovalo. My sme tam šli rovnako len tak, na pasblink, pozrieť, zorientovať sa, upresniť. Rozhodlo sa o pôlnoci pri sovach v snežných zavejoch a rano sme už lebedili v tropoch severomoravských hypermarketov. Rybník je super – fúzatky, kúdelníčky, husi, lyžičiarky, chriaštel, kane, potápky (najmä čiernokrká) urobili super dojem. Fotiek nebolo veľa – keď nepoznáš terén a miestne zvyky, ťažko čosi pekné nafotiť narýchlo. Ale nejde vždy o foto. Prekvapilo ma, že u vás sa na jednej strane nedá fotiť pri hniezde alebo priamo hniezdo a na druhej strane miestni bossovia strieľajú od ruky na všetko, čo letí okolo, a nemajú s tým žiadny problém. Dokonca ani

svoje obete nezberajú, načo asi. Na pár metrov sme našli množstvo zastrelených čajok, lysiek, čerstvo strihnutú sliepočku, a to sme neboli ešte v trstinách, kde padlo v ten deň asi 50 výstrelů z brokovnice. Na Malte a Cypre by im závideli. Asi preto sa miestny hopsasa poľovníček tak strašne zaujímal o našu ŠPZ a vyhrážal sa pokutami, súdmi, odznakmi a čo ja viem čím ešte.

Jaroslav Kizek

Tuto část e-mailu, zaslaného autorem Ing. D. Boucnému po návštěvě Heřmanického rybníka v roce 2008, zařadili editoři tohoto čísla jako autentické svědectví, jak „hospodaří“ v EVL místní myslivecké sdružení. Pro neznalé slovenského názvosloví ptáků dodáváme, že „fúzatky“ jsou „naše“ sýkořice, „kúdelníčky“ moudivláčci, „lyžičiarky“ lžičáci, „chriaštel“ chrásťal, „čajky“ racci a „sliepočka“ slípka.

Vyšší houby (makromycety) EVL Heřmanický rybník

Názvosloví hub jsem převzal především z práce Antonína (2006), popř. Hagary et al. (2005) a Šutary et al. (2009). Pouze v několika případech, kdy tito autoři mnou nalezený druh neuváděli, jsem využil další zdroje (Erhart & Erhartová 1995, Papoušek 2004).

Praví skalní houbaři umějí nalézt houby i v zimě. Mezi nejznámější zimní houby patří penízovka sametonohá (*Flammulina velutipes*), kterou nacházíme během oblev po celou zimu. Plodnice nebývají obvykle příliš masité, ale vyrůstají v trsech, a tak nám

i v zimě zpestří jídelniček polévka z čerstvých hub. U Nového stavu jsem občas narazil na mohutné plodnice s klobouky o průměru až 14 cm, takže byly vhodné i na pražení. Někdy se v zimě podaří najít i trsy hlívy ústříččné (*Pleurotus ostreatus*), pro poměrně tuhou dužninu vhodné nejlépe na guláš. Během mírných zim nalézáme v posledních letech stále častěji nejedlé vřekovýtrusné houby ohnivce rakouské (*Sacroscypha austriaca*). Je to krásná a nápadná houba, jejíž plodnice tvoří 20–50 mm široké miskovité plodnice, na svrchní straně nápadně

šarlatově zbarvené. Někdy se objevují mezi sněhem již v lednu – v EVL jsem je zatím našel pouze u Nového stavu dne 10. 2. 2008. Během mírných zim roste na odumřelých větvích bezu černého jedlá boltcovitka ucho Jidášovo (*Auricularia auricula-judae*). Vzhledem k tvaru a konzistenci plodnice ji nelze zaměnit za žádnou jinou houbu. Užívá se v čínské kuchyni jako náhražka za blízce příbuzný asijský druh prodáváný sušený pod názvem „černá houba“.

Hlíva ústříčná (*Pleurotus ostreatus*), Lesník, 9. 11. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Na jaře jsou nejnápadnější závojenky podtrnky (*Entoloma clypeatum*), rostoucí, jak název napovídá, nejčastěji pod trnkami. Koncem dubna se objevují na travnatých místech první čirůvky májovky (*Calocybe gambosa*). Oba druhy patří k velmi chutným houbám. Brzo na jaře nalézáme také hnojníky obecné (*Coprinus comatus*), h. inkoustové (*C. atramentarius*), h. třpytivé (*C. micaceus*) a polničky rané (*Agrocybe praecox*). V květnu rostou na polích špičky travní (*Marasmius oreades*), pečárky polní (*Agaricus campestris*) a prášivky šedivé (*Bovista plumbea*), v lese křehutky hnědošedé (*Psathyrella spadiceogrisea*) a štitovky jelení (*Pluteus cervinus*) a na kmenech zářivé plodnice

Ohňovec rakouský (*Sacroscypha austriaca*), 10. 2. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Hřib koloděj (*Boletus luridus*), 13. 9. 2006 (Foto Jiří Šuhaj).

sírovce žlutooranžového (*Laetiporus sulphureus*). Začíná také fruktifikovat první hřibovitá houba – hřib koloděj (*Boletus luridus*). V EVL jsem našel varietu s méně síťovaným třeněm a především v jeho horní polovině drobně plstnatě síťovaným, která bývá některými mykology považována za samostatný druh – hřib kavkazský (*Boletus caucasicus*). Na zrekultivovaných plochách se objevuje od května do listopadu hojně kozák březový (*Leccinum scabrum*) a křemenáč osikový (*Leccinum rufum*).

V létě už znalci houbařských lokalit EVL zůstanou bez úlovků jen málokdy. Okolí rybníků a mokřadů i během letních veder není nikdy zcela bez vláhy. Hřiby dubové (*Boletus reticulatus*) rostou v prázdninových měsících jen málokdy – jejich hlavní sezona je totiž září a říjen. Naproti tomu nalézáme další druhy kozáků: kozák habrový (*Leccinum pseudoscabrum*), k. šedohnědý (*L. brunneogriseolum*) a k. šedo zelený (*L. variicolor*). V případě kozáka měkkého (*L. molle*) jde podle nových molekulárních analýz a dlouhodobého sledování variability spíše o různé formy nebo variety kozáka březového (Šutara et al. 2009). Narazíme rovněž na další druhy křemenáčů: k. březový (*Leccinum versipelle*), k. krvavý (*L. aurantiacum*) a k. osikový hnědý (*L. rufum* var. *decipiens*). Ze skupiny tzv. suchohřibů nalezneme kromě hřibu žlutomasého (*Xerocomellus chrysenteon*) i h. sametový (*X. pruinatus*) a h. červený (*X. rubellus*). Doslova v houfech se v EVL objevuje muchomůrka růžovka (*Amanita rubescens*) a m. pošvatá (*A. vaginata*), méně již m. šedivka (*A. excelsa*). Pochopitelně zde nechybí ani známá okrasa lesů muchomůrka červená (*A. muscaria*).

Mezi hojné druhy patří také jedovatý pestřec obecný (*Scleroderma citrinum*), jehož usušené a pomleté mladé plodnice se dříve používaly jako koření. Běžná je v EVL také bedla vysoká (*Macrolepiota procera*) a bílá b. zardělá (*Leucoagaricus leucothites*). Velmi hojná je jedovatá čechratka podvinutá (*Paxillus involutus*). Na odumřelých stojících a padlých osikách roste velmi vzácná hlíva čepičkatá (*Pleurotus calypratus*). Nepříliš

Kozák březový (*Leccinum scabrum*), Lesník, 11. 9. 2007 (Foto Jiří Šuhaj)

hojná je mohutná šupinovka nádherná (*Gymnopilus spectabilis*), vyrůstající na pařezech nebo bázi dubů. Penízovka kořenující (*Xerula radicata*) roste kolem pařezů a má na spodku třeně až 60 cm dlouhý „kořen“. Okrasu trávníků kolem cest tvoří početné skupiny šarlatově zbarvených voskovek kuželovitých (*Hygrocybe conica*). Na rozkládajícím se dřevě listnáčů rostou jednotlivě nebo ve skupinách bohatě větvené korunokyjky svícnovité (*Artomyces pyxidatus*). Od podobných druhů kuřátek (*Ramaria*) jsou výrazně odlišné podle miskovitého a zubatého vrcholu větviček.

Velice hojné jsou holubinky, především h. trávosená (*Russula aeruginea*), h. namodralá (*R. cyanoxantha*), h. černající (*R. nigricans*), h. bukovka (*R. rigida*) a h. slanečková (*R. graveolens*). U této skupiny hub platí, že se podle chuti dají rozlišit jedlé druhy od těch jedovatých. Z nejedlých holubinek najdeme holubinku smrdutou (*R. foetens*), h. březovou (*R. betularum*) a h. hřebíkatou (*R. amoenolens*). Ač to na první pohled nevypadá, blízkými příbuznými holubinek jsou ryzce. Ty jsou v EVL zastoupeny především ryzcem osikovým (*Lactarius controversus*) a dvěma pod břízami rostoucími druhy: r. pýřitým (*L. pubescens*) a r. šeredným (*L. necator*). Na dřevinách rostou např. mušlovka plstnatá (*Auriculariopsis ampla*), ohňovec obecný (*Phellinus igniarius*), sítkovec načervenalý (*Daedaleopsis con-*

Křemenáč osikový (*Leccinum rufum*), Lesník, 15. 7. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

fragosa), dřevokaz papírovitý (*Meruliopsis corium*), šupinovka zlatozávojná (*Pholiota cerifera*), š. zhoubná (*P. populnea*), třepenitka svazčitá (*Hypholoma fasciculare*), t. cihlová (*H. lateritium*) a březovník obecný (*Piptoporus betulinus*).

Rybniční hráze zpravidla hostí i několik teplomilných druhů hřibovitých hub, neboť linie stromů jsou osluněné po většinu dne. Většina xerothermních druhů hřibovitých hub bývá při svém rozšiřování na sever nalézána takřka výhradně na rybnických hrázích, což se projevuje nejen v jižních Čechách a CHKO Poodří, ale v posledních letech i v severní části Ostravské pánve. V našem regionu se začínají objevovat houby, které byly dosud známy především z jižní Moravy. Z této skupiny jsem našel v EVL zatím pouze kozáky topolové (*Leccinum*

Křemenáč březový (*Leccinum versipelle*), Lesník, 3. 9. 2006 (Foto Jiří Šuhaj).

Voskovka kuželovitá (*Mycena conica*), Lesník, 7. 10. 2008
(Foto Jiří Šuhaj).

duriusculum) a hříby plavé (*Hemileccinum impolitum*). Druhové spektrum hřibovitých hub doplňuje zcela běžný hřib peprný (*Chalciporus piperatus*), h. hnědý (*Boletus badius*) a h. plstnatý (*Xerocomus submentosus*). Pouze jednou jsem na hrázi pod duby našel hříby smrkové (*Boletus edulis*).

Nejvíce druhů hub však v EVL nalezneme na podzim. Nelze se zmínit o všech, proto uvedu jen některé významnější skupiny druhů. Velmi hojně jsou zastoupeny pavučince, jejichž jméno pochází od pavučinového závoje zakrývajícího v mládí lupeny. Mezi nejhojnější druhy zde patří pavučinec osikový (*Cortinarius trivialis*) a p. bělofialový (*C. alboviolaceus*). Z čirůvek nás upoutají zbarvením jedovatá čirůvka sírožlutá (*Tricholoma sulphureum*) a nejedlá čirůvka bílá (*T. album*). Naopak jedlou

Ryzec pýřitý (*Lactarius pubescens*), Lesník, 10. 9. 2008
(Foto Jiří Šuhaj).

houbou je hojná č. topolová (*T. populinum*). Nelze vynechat další hojné druhy, kterými jsou např. pečárka hajní (*Agaricus sylvicola*) a p. zápašná (*A. xanthoderma*), mechovka obecná (*Clitopilus prunulus*), pýchavka obecná (*Lycoperdon perlatum*), p. hruškovitá (*L. pyriforme*), p. palicovitá (*Handkea excipuliformis*), penízovka dubová (*Gymnopus*

Čirůvka sírožlutá (*Tricholoma sulphureum*), Lesník, 10. 10. 2007
(Foto Jiří Šuhaj).

dryophilus) a helmovka ředkvičková (*Mycena pura*) a h. narůžovělá (*M. rosea*).

Je-li mírný podzim, nacházíme v EVL houby až do počátku prosince. Z těchto otužilců jsou nejznámější čirůvky šedožemlové (*Tricholoma scalpturatum*) a č. fialové (*Lepista nuda*). Pro podobnou, velmi masitou a chutnou čirůvku dvoubarvou (*L. saeva*) je růst v pozdním podzimu charakteristický a během prosincových dnů bez oblev ji nalézáme často až do Vánoc. Během mimořádně teplého prosince roku 2006 jsem nacházel celou řadu druhů. Ještě dne 26. 12. 2006 jsem našel u Záblatského rybníka penízovku máslové (*Rhodocollybia butyracea*) a límcovky měděnkové (*Stropharia aeruginosa*) a v jediném smrkovém porostu EVL u Lesníku strmělky žlábkovité (*Clitocybe vibecina*) a helmovky šedé (*Mycena cinerella*). Strmělky mlženky (*Clitocybe nebularis*) jsem našel naposledy dne 1. 1. 2007 a s. přehrnuté (*Lepista flaccida*) a svěže žluté plodnice rosolovky mozkovité (*Tremella mesenterica*) dokonce ještě dne 4. 2. 2007.

Za cenné připomínky k textu a determinaci korunokyjky svícnovité děkuji Ing. H. Deckerové (Ostrava). Za určení některých druhů jsem zavázán Mgr. M. Gracovi (Ostrava), J. Polčákovi (Přerov) a J. Šutarovi (Teplice).

Jiří Šuhaj

Literatura

- Antonín V. 2006: Encyklopedie hub a lišejníků. Libri, Praha, 472 pp. ISBN 80-7277-164-7
- Erhart J. & Erhartová M. 1995: Houbařský atlas. 400 druhů jedlých a jedovatých hub. Tina, Vimperk, nestr. ISBN 80-85618-31-1
- Hagara L., Antonín V. & Baier J. 2005: Velký atlas hub. Ottovo nakladatelství, Praha, 432 pp. ISBN 80-7360-334-9
- Papoušek T. (ed.) 2004: Velký fotoatlas hub z jižních Čech. Vlastním nákladem, České Budějovice, 820 pp. ISBN 80-239-0070-6
- Šutara J., Mikšík M. & Janda V. 2009: Hřibovité houby. Čeleď Boletaceae a rody *Gyroporus*, *Boletinus* a *Suillus*. Academia, Praha, 296 pp. ISBN 978-80-200-1717-8

Pozoruhodné stromy na území EVL Heřmanický rybník

Dub letní (Quercus robur) nedaleko myslivny, Heřmanický rybník, 10. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

EVL sice neoplývá zachovalejšími lesními komplexy, ale i přesto zde můžeme narazit na stromy staré mnoho desítek let. S několika z nich, které mne zaujaly nejvíce, vás ve stručnosti seznámím. V závorce za vědeckým názvem uvádím obvod/průměr kmene v cm (obvod byl měřen provázkem ve 130cm výšce v letech 2009 a 2010).

Od regulační stanice Heřmanického rybníka se vydejme pohodlnou asfaltovou cestou směrem k myslivně. Jen pár desítek kroků před ní, na konci aleje po levé straně, nelze přehlédnout patrně jeden ze dvou nejstarších stromů celé EVL – statný dub letní (*Quercus robur*) (325/103). Až se napojíte jeho krásou, pokračujte dále. U pravého okraje cesty, před mostkem přes Vrbickou Stružkou, roste topol černý (*Populus nigra*) (316/101), jehož kmen se ve výšce zhruba dvou metrů větví na dva rovnocenné kmeny. Jeho „nedokonalý“ habitus lze zřejmě přičíst na vrub neodborně provedenému ořezu – bohužel podobně zdeformovaných stromů, především dubů, je podél této komunikace více.

Přejdeme přes zmíněný mostek a pokračujeme po nezpevněné polní cestě proti proudu Vrbické

Skupina dubů letních (Quercus robur), východní okolí Heřmanického rybníka, 3. 5. 2007 (Foto Martin Mandák).

Stružky. Po 350 m chůze se dostaneme ke krásně hrušni obecné (*Pyrus communis*) (212/67) rostoucí u okraje cesty. Kousek za ní je další exemplář téhož druhu (224/71), u báze kmene s velkou dutinou. Za hrušněmi směrem po okraji pole se tyčí dvojice dubů letních (větší 382/122), z níž ten menší jedinec je již dávno po smrti. Jeho suché neolistěné větve ovšem s oblibou využívají ptáci k odpočinku – v průběhu let jsem na nich pozoroval třeba volavky popelavé, čápa černého nebo také orlovce říčního a řadu menších ptačích obyvatel. Tyto stromy jsou němými svědky doby, kdy tu stávala usedlost Nový dvůr.

Ale pojďme zpět k hrušni a pokračujme dále po nezpevněné komunikaci. Až přijdeme k drobnému potůčku, vytékajícího z mokřadu, těžko můžeme přehlédnout obří topol černý (472/150). Každoročně na jaře jsem plný očekávání vítal jeho „probuzení“ ze zimního spánku, jehož důkazem byly rašící květy (jehnědy) načervenalé barvy (šlo tedy o samičí strom). Nemilé překvapení mě čekalo v roce 2005, kdy již olistění stromů bylo řídké, což bylo předvěstí jeho brzkého skonu. I teď, pár roků po

Skupina dubů letních (*Quercus robur*) a hrušně obecné (*Pyrus communis*), východní okolí Heřmanického rybníka, 28. 4. 2005 (Foto Martin Mandák).

smrti, kdy už z topolu opadla značná část kůry i několik velkých větví, ční do výše vysoko nad ostatní. Také v souvislosti s tímto stromem mám uloženo několik vzpomínek na opeřence – v jeho dutinách hnízdila poštolka obecná, puštík obecný, špaček obecný a jistě i další drobní dutinohnízdíči, ve spadlé větvi jsem našel torzo kachny divoké a spížírnu žaludů od sojky obecné...

Za plnohodnotného nástupce „krále“ místních černých topolů lze považovat jiný nadúrovňový strom téhož druhu (520/166), který najdeme na

Hrušeň obecná (*Pyrus communis*), východní okolí Heřmanického rybníka, 10. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

V současnosti již odumřelý topol černý (*Populus nigra*), mokřad východně od Heřmanického rybníka, 29. 4. 2002 (Foto Martin Mandák).

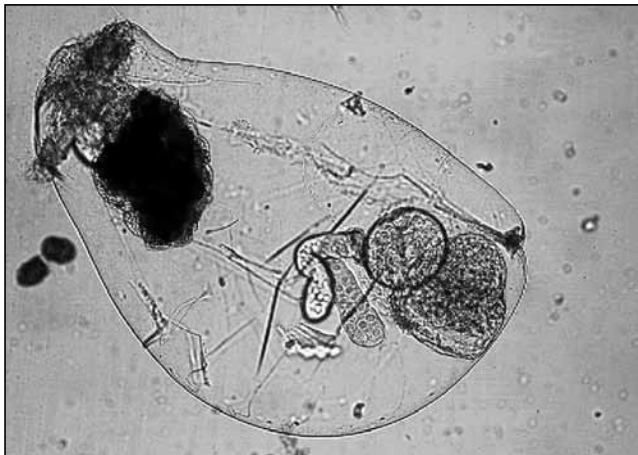
samém okraji EVL přímo v místě, kde se setkávají železniční tratě. Od předchozího topolu se k němu dostaneme, když budeme pokračovat po téže cestě a za akvaduktem (rourou) odbočíme doleva a podél náhonu dojdeme až k topolu. Jeho kmen je téměř od země rozvětven na dva, z nichž jeden se přibližně ve výšce dvou metrů také rozděluje na dvojici kmenů. Díky tomuto habitu nepůsobí zblízka tak impozantně jako předchozí strom, nicméně obvod kmene by jej mezi památnými topoly černými na území Moravskoslezského kraje (podle databáze ÚSOP) řadil na třetí příčku!

Odtud se můžeme projít po železniční vlečce a před druhým křížením s Bohumínskou Stružkou nás „uvítá“ letitá vrba (*Salix* sp.) (418/133). Tato mohutná vrba roste přímo na hrázi rybníka Figura u rybářského stanoviště, což se podepsalo na jejím stavu – její kmen je místy ohořelý a okolí zaneřáděno odpadky. I tak lze asi projevovat úctu ke starým stromům... V EVL se najde jistě řada dalších, sice menších stromů, které by stálo za to zmínit. Nejlépe ale bude, když se na ně půjdete podívat sami.

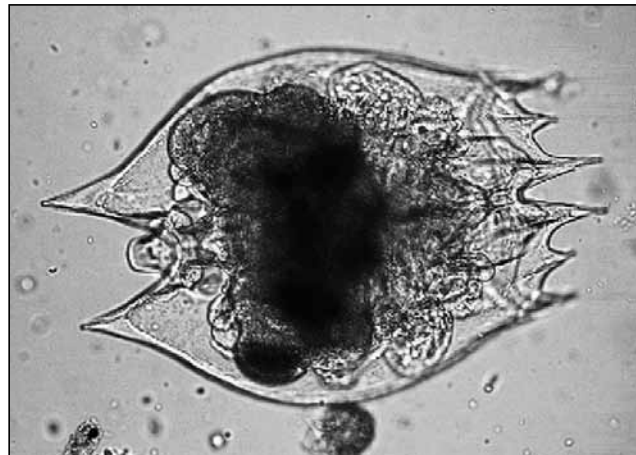
Za pomoc při měření některých stromů děkuji JUDr. Olze Mandákové (Ostrava).

Martin Mandák

Zooplankton Heřmanického rybníka

Vakovenka *Asplanchna sieboldi*, výpusť Heřmanického rybníka, 31. 5. 2010 (Foto Daniel a Markéta Vařechovi).

Krunýřenka *Brachionus variabilis*, výpusť Heřmanického rybníka, 31. 5. 2010 (Foto Daniel a Markéta Vařechovi).

Naše nálezy pocházejí ze vzorků odebraných u výpusťního objektu Heřmanického rybníka z let 2007–2009. Seznam nalezených druhů vířníků není příliš obsáhlý (v ČR žije asi 500 druhů vířníků, z toho 60 druhů je uváděno jako typicky planktonních), což je dáno odběrem pouze z jediného místa a obecně zaměřeným monitoringem pouze na operativní determinaci dominantních druhů a zjištění poměrů mezi třemi základními složkami zooplanktonu *Cladocera*, *Copepoda* a *Rotifera*. Předpokládáme, že v případě systematického sledování vířníků na Heřmanickém rybníku by byl výsledný počet nalezených druhů asi desetinasobný.

Celkem jsme zjistili 12 druhů vířníků: 2 druhy vakovenek rodu *Asplanchna* (*A. priodonta* a *A. sieboldi*), 5 druhů krunýřenek rodu *Brachionus* (*B. angularis*, *B. calyciflorus*, *B. diversicornis*, *B. urceolaris* a *B. variabilis*), 2 druhy hrotenek rodu *Keratella* (*K. cochlearis* a *K. quadrata*), 2 druhy mečovek rodu *Polyarthra* (*P. dolichoptera* a *P. major*) a vířníka *Pompholyx sulcata*.

Z podtřídy klanonožců (*Copepoda*) jsme spolehlivě určili dva druhy buchanečků: buchanku obecnou (*Cyclops strenuus*) a b. Leuckartovu (*Mesocyclops leuckarti*). Rovněž jsme zaznamenali druhy perlooček podřádu *Cladocera* uvedené Kubačákovou & Valovou (2009).

Fotografie jsme pořídili v květnu 2010 na mikroskopu Leica typu DMLB. Pro zájemce o studium zooplanktonu uvádíme přehled determinačních pramenů a literatury.

Vířníci

Bartoš E. 1959: Vířníci – *Rotatoria*. Fauna ČSR, sv. 15. ČSAV, Praha, 969 pp.

Koste W. 1978: *Rotatoria*. Die Rädertiere Mitteleuropas. Gebrüder Borntraeger, Berlin – Stuttgart, 673 pp. + 234 pp. tabulí.

Klanonožci

Einsle U. 1993: Crustacea: Copepoda: Calanoida und Cyclopoida. Süßwasserfauna von Mitteleuropa. 8/4-1. Gustav Fischer, Stuttgart, 209 pp.

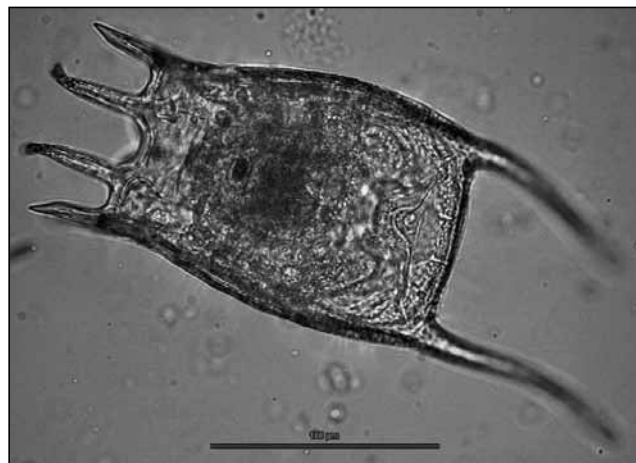
Einsle U. 1996: Copepoda: Cyclopoida. Genera Cyclops, Megacyclops, Acanthocyclops. Guides to the Identification of the Microinvertebrates of the Continental waters of the world. SPB, Amsterdam 82 pp.

Příkryl I. & Bláha M. 2007: Klíče středoevropských Cyclopidae a Diaptomidae. Determinační kurz České společnosti limnologické. Archiv autorů, 49 pp. Manuskript.

Perloočky

Amoros C. 1984: Crustacés Cladocères. Bulletin mensuel de la Société Linnéenne de Lyon, 54 (3–4): 72–143. Dostupné z: <<http://www.microscopy-uk.org.uk/mag/indexmag.html?http://www.microscopy-uk.org.uk/mag/artfeb10/cladocera-key.html>>

Benzie J. A. H. 2005: The genus *Daphnia* (including *Daphniopsis*) (Anomopoda: Daphniidae). Guides

Hrotenka *Keratella quadrata*, výpusť Heřmanického rybníka, 31. 5. 2010 (Foto Daniel a Markéta Vařechovi).

Nosatička obecná (Bosmina longirostris), výpusť Heřmanického rybníka, 31. 5. 2010 (Foto Daniel a Markéta Vařechovi).

to the Identification of the Microinvertebrates of the Continental waters of the world. Kenobi Productions – Backhuys, Ghent – Leiden, 376 pp.
Korovchinsky N. M. 1992: Sididae & Holopediidae (Crustacea: Daphniiformes). Guides to the Identification of the Microinvertebrates of the

Continental waters of the world. SPB, Hague, 82 pp.

Kořínek V. 2005: Dichotomický klíč perlooček (Cladocera) České republiky. 38 pp. Manuskript. Dostupné z: <<http://www.blatna.cuni.cz/bvz/Clic%20Cladocera%20Korinek/Korinek%20-%20klic%20cladocera%202005.pdf>>

Smirnov N. N. 1971: Chydoridae fauny mira. Fauna SSSR. Rakoobraznie. Nauka, Leningrad, 531 pp.

Smirnov N. N. 1992: The Macrothricidae of the world. Guides to the Identification of the Microinvertebrates of the Continental waters of the world. SPB, Hague, 143 pp.

Smirnov N. N. 1996: Cladocera: The Chydorinae and Sayciinea (Chydoridae) of the world. Guides to the Identification of the Microinvertebrates of the Continental waters of the world. SPB, Amsterdam, 197 pp.

Za upřesnění citací determinační literatury vděčíme Mgr. M. Mandákovi (Ostrava).

Daniel Vařecha, Markéta Vařechová

Literatura

Kubačáková V. & Valová M. 2009: Perloočky a lasturnatky Heřmanického rybníka aneb náhled do slaných vod ostravsko-karvinského regionu. Živa, Praha, 57 (3): 122–123. ISSN 0044-4812

Vážky (Odonata) EVL Heřmanický rybník

Vážky (Odonata) jsou citlivými indikátory kvality mokřadů. Prozatím se na území EVL podařilo zaznamenat výskyt 29 druhů vážek.

Obě naše motýlice (*Calopteryx* spp.) se vyskytují především u tekoucích vod, a tudíž je nasnadě, že se v EVL tyto nepříliš obratní letci s kovovým leskem v odstínech zelené a modré zdržují na nezastíněných úsecích obou Stružek, odkud mohou zalétnout i na stojaté vody. V EVL je daleko hojnější motýlice lesklá (*C. splendens*), jejíž samečci

Šídlatka páskovaná (*Lestes sponsa*), Záblatský rybník, 8. 8. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

mají na křídlech velké tmavé skvrny, než motýlice obecná (*C. virgo*), která má křídla jednobarevná.

Šídlatky zdaleka nejsou tak nápadné jako motýlice. V porostech keřové, ale i stromové vegetace se hojně zdržují oba hojní místní zástupci – šídlatka velká (*Chalcolestes viridis*) i š. páskovaná (*Lestes sponsa*). Tyto šídlatky odlišíme na první pohled od šidélka podle toho, že sedící dospělci mají v klidu křídla svěšená šikmo od těla. Naproti tomu křídla složená nad tělem v jedné rovině má, stejně jako šidélka, také šídlatka hnědá (*Sympecma fusca*), takže je na větvích a stéblech velice nenápadná. Její larvy se vyvíjejí v mělkých vodách s vodní vegetací. U tohoto druhu přezimují dospělci, a proto je nalézáme již velmi brzy na jaře.

Šidélko brvonohé (*Platycnemis pennipes*), mokřad východně od Heřmanického rybníka, 10. 7. 2001 (Foto Martin Mandák).

Nejsubtilnějšími vážkami jsou šidélka. V EVL se nám podařilo zjistit 4 druhy, z nichž šidélko brvonohé (*Platycnemis pennipes*) se vyskytuje i dále od vody – velmi početné (řádově ve stovkách jedinců) je na všech otevřených plochách. Jeho druhové pojmenování je přiléhavé – spíše než jeho zbarvení nás na něm zaujmou jeho dlouhé brvy na nápadně rozšířených holeních končetinách.

Krásně kontrastně zbarvené šidélko ruměnné (*Pyrrhosoma nymphula*) zaznamenal Kočárek (2004) u Vrbické Stružky. Šidélko větší (*Ischnura elegans*) je zase nejhojnějším šidélkem u všech místních mokřadů. Na konci zadečku mají samečci tohoto šidélka výraznou modrou skvrnu. Tomuto druhu se podobá šidélko malé (*I. pumilio*), ale v EVL jde o vzácný druh, neboť jeho výskyt jsme zdokumentovali jen v roce 2001 v blízkosti mokřadů východně od Heřmanického rybníka. Šidélko páskované (*Coenagrion puella*) je hojně v litorálech rybníků. Zadeček samečků je zbarven modře v daleko větším rozsahu než u šidélka většího.

Pár šidélek větších (*Ischnura elegans*), líniový mokřad západně od Heřmanického rybníka, 23. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

Biotop šidélka malého (*Ischnura pumilio*), mokřad východně od Heřmanického rybníka, 10. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

Nádherně kovově zbarvené vážky střední velikosti jsou lesklíce. V EVL jsme našli dosud pouze jediný druh – lesklici měděnou (*Cordulia aenea*), jejíž tělo je tmavě zelenoměděné s kovovým leskem a zářivě zelenýma očima. Zatím byla zastížena pouze v mokřadech v okolí Lesníku.

V porovnání se šidélky zaujmou šídla svou velikostí a barevností i laiky. V EVL můžeme běžně obdivovat letové schopnosti 5 druhů šidel – šídla modrého (*Aeshna cyanea*), š. rákosního (*A. affinis*), š. pestrého (*A. mixta*), š. královského (*Anax imperator*) a š. tmavého (*A. parthenope*). Posledně dva jmenované druhy lze poměrně snadno určit i z větší vzdálenosti – šídlo královské je nápadně kontrastem zářivě světlezelené hrudi a modrého zadečku a šídlo tmavému „svítí“ blankytně modrá skvrna na bázi převážně hnědě zbarveného

Šídlo pestré (*Aeshna mixta*), Heřmanický rybník, 23. 8. 2007 (Foto Martin Mandák).

Samička vážky ploské (*Libellula depressa*), Bohumínská Stružka, 11. 5. 2006 (Foto Jiří Šuhaj).

zadečku. Další dva druhy šídla patří mezi vzácné druhy. Naoranžověle zbarvené šídlo červené (*Anaciaeschna isosceles*) pozoroval Štěpán (2004) na tůních Heřmanického rybníka v roce 2002, my přímo na největším rybníku v roce 2006 a na mokřadu severně od Nového stavu a na Záblatckém rybníku v roce 2009. Poslední ze šídla – š. luční (*Brachytron pratense*) – bylo zjištěno pouze jednou v rákosinách Heřmanického rybníka v roce 2003 (Štěpán 2004).

A konečně poslední skupinou (čeledí) vážek jsou vážky v užším slova smyslu. Hojněji se v EVL vyskytuje v. ploská (*Libellula depressa*), v. čtyřskvrnná (*L. quadrimaculata*), v. černořitná (*Orthetrum cancellatum*), v. žlutavá (*Sympetrum flaveolum*), v. rudá (*S. sanguineum*), v. žíhaná (*S. striolatum*), v. obecná (*S. vulgatum*) a v. tmavá (*Sympetrum*

danae), zatímco v. bělořitná (*Orthetrum albistylum*) není příliš hojná. Od podobně zbarvené vážky černořitné se odlišuje jasně bílým zakončením zadečku (samečci obou druhů mají zadeček namodralý, samičky žlutočerný). Za nejvzácnějšího zástupce nejen čeledi vážkovití, ale i všech vážek EVL vůbec, lze považovat vážku jižní (*Sympetrum meridionale*), nalezenou u Záblatckého rybníka pouze v roce 2005 (Šuhaj 2008).

Ze zatím zjištěného druhového spektra vážek v EVL je v posledním vydání červeného seznamu (Hanel et al. 2005) uvedeno sedm druhů: šídlo luční a vážka jižní figurují mezi druhy ohroženými, šídlo rákosní, š. červené a š. tmavé jsou zařazeny mezi druhy zranitelné a téměř ohroženými druhy jsou šídlatka hnědá a šídélko malé.

Za cenné připomínky k textu děkujeme RNDr. A. Dolnému, Ph.D. (Katedra biologie a ekologie PŘF OU v Ostravě).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Prameny

- Kočárek P. 2004: Zpráva o výsledcích entomologického průzkumu pro biologické hodnocení akce „Rekultivace území Vrbice“. Archiv M. Mandáka a J. Šuhaje, 9 pp. Manuskript.
- Štěpán J. 2004: Ekologicko-faunistické hodnocení vážek vybraných antropogenních biotopů Ostravy. Bakalářská práce. Ostravská univerzita, 50 pp.
- Šuhaj J. 2008: Hodnocení významných druhů mhyzu (*Insecta*) Záblatckého rybníka (EVL Heřmanický rybník) z ochrannářského hlediska. Archiv autora, 15 pp. Manuskript.

Literatura

- Hanel L., Dolný A. & Zelený J. 2005: Odonata (vážky), pp. 125–127. In: Farkač J., Král D. & Škorpík M. (eds.): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. AOPK ČR, Praha, 760 pp. ISBN 80-86064-96-4

Motýli (*Lepidoptera*) EVL Heřmanický rybník

Denní motýli

Při pohledu na letecké snímky EVL je patrné poměrně vysoké zastoupení bezlesí, které je jednou z hlavních podmínek bohatější diverzity denních motýlů (*Rhopalocera*). I přesto, že zde nenajdeme louky plné různobarevných květů, můžeme se tu na místech s dostatečnou nabídkou nektaru (především na úhorech) setkat s několika zajímavějšími druhy. Celkem se nám v EVL doposud podařilo prokázat výskyt 38 druhů denních motýlů.

Hned na samém začátku systematického uspořádání se nachází zvláště chráněný druh v kategorii ohrožených – otakárek fenyklový (*Papilio machaon*). V současnosti však patří k rozšířeným a hojným motýlům (Beneš et al. 2002), a proto v nejnovějším červeném seznamu (Farkač et al. 2005) již uveden není. Tento mimořádně atraktivní a nezaměnitelný motýl se v EVL objevuje spíše jednotlivě.

Biotop pestřejšího společenstva denních motýlů, stejná plocha jako na snímku vpravo nahoře na str. 4, 6, 7. 2001 (Foto Martin Mandák).

Bělásek Realův (*Leptidea reali*) na rozdíl od příbuzného běláška hrachorového (*L. sinapis*), který v EVL doposud zjištěn nebyl, obývá nivy řek

od nížin až do hor (Beneš et al. 2002). Další tři zástupci bělásků, patřící k rodu *Pieris*, jsou navzájem hůře rozlišitelní (všichni mají na bílých křídlech černé skvrny). Společným jmenovatelem b. zelného (*P. brassicae*), b. řepového (*P. rapae*) a b. řepkového (*P. napi*) je jejich všudypřítomnost na vhodných stanovištích. Naproti tomu s docela nenápadným běláskem rezedkovým (*Pontia daplidice*) jsme se v EVL setkali jen na haldě mezi žel. tratí a Lesníkem. Zato bělásek řeřichový (*Anthocharis cardamines*) je především na jaře k vidění často; navíc jde o snadno rozeznatelného bělásků díky oranžovým polím na křídlech samců.

Sameček bělásků řeřichového (*Anthocharis cardamines*), Zábzlatský rybník, 9. 5. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Nejběžnějším žluťáskem z obtížněji determinovatelných zástupců rodu *Colias* je v EVL žluťásek čičorečkový (*C. hyale*). Na rozdíl od něj žluťásek čilimníkový (*C. crocea*), který žije v Evropě trvale v podstatě jen ve Středomoří, zavítá do střední Evropy pouze jako migrant. Nejčastěji se s ním setkáme na výslunných místech ruderálního charakteru. Na podobných stanovištích žije žluťásek tolicový (*C. erate*), jehož rozšíření na severozápadě bylo ještě v 70. letech minulého století ohraničeno Karpatským obloukem. Ve druhé polovině 80. let však z dosud neobjasněných příčin nastala masová expanze na sever a nyní je hlavně na východní Moravě rozšířen celoplošně (Beneš et al. 2002). Velikostí a vykrojením křídel nápadný žluťásek řešetlákový (*Gonepteryx rhamni*) často saje nektar na bodlácích aj. podobných rostlinách, kde se tak stává velmi vhodným objektem pro fotografování.

Z čeledi modráskovitých se v EVL vyskytuje kromě hojného ohniváčka černokřídlého (*Lycaena phleas*) i jeho větší a nápadnější příbuzný ohniváček černočárny (*L. dispar*). Druhý jmenovaný byl v rámci EU zařazen mezi druhy vyžadující přísnou ochranu; figuruje rovněž v aktualizovaném seznamu zvláště chráněných živočichů (silně ohrožený) i červeném seznamu (ohrožený) Farkače et al. (2005). Na Moravě a ve Slezsku ale v současné době

ohrožen není a nadále expanduje na nová území (Beneš et al. 2002). Nejčastěji na míze listnáčů můžeme pozorovat ostruháčky březové (*Thecla betulae*), zatímco jeho příbuzného ostruháčka dubového (*Neozephyrus quercus*) spatříme poletujícího v okolí dubů. Ze samotných modrásků je v EVL určitě nejzajímavější výskyt modrásků štírovníkového (*Cupido argiades*) – v regionu ještě donedávna vzácně žijícího motýla, který je dnes již mnohem rozšířenější. Modrásek krušinový (*Celastrina argiolus*) se s oblibou zdržuje u cest, ale vzhledem k nenápadnému zevnějšku může snadno uniknout pozornosti. Téměř všudypřítomný je modrásek jehlicový (*Polyommatus icarus*) s velmi pestře zbarvenou spodinou křídel.

Vůbec nejnápadnější skupinou denních motýlů, kterou nepřehlédne ani laik, je čeleď babočkovitých, a to jednak díky velikosti, jednak díky jejich krásnému a velmi charakteristickému zbarvení. Nejvíce plaší jsou batolci, kteří se na zem nejčastěji snesou k loužím. Jsou známí svou oblibou ve vyhledávání páchnoucích objektů (kadáverů a trusu). Na mnoha místech EVL žije batolec duhový (*Apatura iris*), kdežto b. červený (*A. illia*) byl zatím zjištěn jen u Zábzlatského rybníka (Šuhaj 2008). Oba druhy patří mezi zvláště chráněné živočichy v kategorii ohrožených. Mezi hojnými druhy baboček, kterých jsme v EVL zjistili 7 druhů, a to b. osikovou (*Nymphalis antiopa*), b. paví oko (*Inachis io*), b. kopřivovou (*Aglais urticae*), b. admirál (*V. atalanta*), b. bodlákovou (*V. cardui*), b. bílé C (*Polygonia c-album*) a b. sítkovanou (*Araschnia levana*), je asi nejméně početná největší b. osiková. Za zmínku stojí babočka bodláková, která je známa svými hromadnými zálety ze Středomoří. Jejich velmi početný přílet byl nápadný v dubnu a květnu 2009, kdy nejen na území EVL, ale na celé Moravě a ve Slezsku, bylo možno každodenně pozorovat najednou desítky poletujících imag. Z perleťovců byl v EVL nalezen jen p. malý (*Issoria lathonia*).

Babočka bodláková (*Vanessa cardui*), Lesník, 6. 9. 2009 (Foto Jiří Šuhaj).

Další nepřehlédnutelnou čeledí jsou okáči, z nichž jsme zaznamenali celkem šest hojných zástupců:

o. bojínkového (*Melanargia galathea*), o. lučního (*Maniola jurtina*), o. prosíčkového (*Aphantopus hyperanthus*), o. pohánkového (*Coenonympha pamphilus*), o. pýrového (*Pararge aegeria*) a o. zedního (*Lasiommata megera*). Okáč pýrový vyhledává na rozdíl od ostatních denních motýlů i méně osluněná stanoviště, takže se s ním často setkáme i na zastíněných cestách. Koncem léta a na začátku podzimu upoutají na polních cestách a výsypkách svým letem s intenzivním máváním křídel okáči zední.

Posledními zástupci denních motýlů jsou soumračníci, a to s. máčkový (*Erynnis tages*), s. jitrocelový (*Carterocephalus palaemon*), s. čárečkovaný (*Thymelicus lineola*) a s. rezavý (*Ochlodes venatus*), kterých si ale všimne spíše jen zanícenější pozorovatel. Jde sice o malé, barevně méně atraktivní motýly, ale se zajímavým teritoriálním chováním – samci při prudkých startech vyhánějí ze svých okrsků jiné druhy motýlů a také každý kolem letící hmyz do vzdálenosti až několika metrů.

Soumračník jitrocelový (*Carterocephalus palaemon*), okolí Heřmanického rybníka, 17. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

Noční motýli

Mezi motýly s denní (diurnální) aktivitou řadíme také nesytky. V EVL žije naše největší nesytka sršňová (*Sesia apiformis*). Tento druh má výstražné zbarvení připomínající sršeň obecnou, navíc samičky připomínají sršně i svou velikostí (mají ale tak velké zadečky plné vajíček, že nemohou létat). Malinkým, barevně nenápadným motýlkem je molovenka kopřivová (*Anthophila fabriciana*), kterou přesto nalezneme bez větších problémů, neboť se,

často několik jedinců společně, zdržuje v květenství vratičů obecných. Pestrostí barev nehýří ani zavíječ kukuřičný (*Ostrinia nubilalis*), kterého však velmi často vyplašíme z bylinné vegetace. Zato dlouhozobku svízelovou (*Macroglossum stellatarum*) lze přehlédnout jen stěží. V EVL ji zastihneme nejvíce na rozkvetlých květech hadince obecného, mezi nimiž přeletuje za slunečných dnů od jednoho ke druhému a saje z nich nektar podobně jako kolibříci. Při takových manévrech vydávají její křídla vrčivé zvuky, takže se nelze divit, že laikové tyto motýly nazývají „českými kolibříky“. Lišajové, mezi něž dlouhozobka patří, dokáží díky rychlému mávání křídel nejenom „viset“ ve vzduchu na jednom místě jako miniaturní vrtulník, ale létat i směrem dozadu. Z dalších lišajů se v EVL vyskytuje překrásný lišaj paví oko (*Smerinthus ocellatus*), který při podráždění zaujímá charakteristický výstražný postoj, při němž nadzdvihne přední křídla a za kývavých pohybů celého těla odhalí oční skvrny dosud skryté na zadních křídlech (Macek et al. 2007).

Bělokřídlece lučního (*Siona lineata*) bychom podle aktivity i vzhledu (připomíná bělásky) zařadili spíše mezi denní motýly. Koncem léta a počátkem podzimu nalézáme stužkonosky olšové (*Catocala nupta*) s karmínově červenými zadními křídly přerušeny šedými až černými páskami. Někdy jsou aktivní i v pozdních odpoledních hodinách, kdy létají prudkým klikatým letem (Macek et al. 2008). Tmavoskrnka svlačcová (*Tyta luctuosa*) může být také pozorována během dne, kdy naletuje na medující květy bylin (Macek et al. 2008). Na zobonosci kopřivovém (*Hypena proboscidalis*), kterého vyrušíme nejspíše průchodem přes bylinnou nebo keřovou vegetaci, nás zaujme nápadný „rypáček“ (jde o čelo s trsnatě vyčníželymi chloupkovými šupinkami – Macek et al. 2008). Pokud nevyplašíme kovošklece gamma (*Autographa gamma*), sotva jej v bylinné vegetaci zahlédneme. Během jeho těžkopádného letu si v křídlech můžeme všimnout nápadné kresby připomínající řecké písmeno, které nese i ve svém pojmenování. Bekyně velkohlavá (*Limantria dispar*) je velkým pohlavně dimorfním motýlem. Větší samičky dosahují v rozpětí až 7 cm a mají silný válcovitý zadeček, takže v letu vypadají opravdu impozantně. Již v prvních hodinách po vylíhnutí u nich dochází k syntéze sexuálního feromonu vábícího samce z celého okolí. Samička klade v noci vajíčka na kmeny stromů až do výšky 1,5 m a překrývá je hustými sametovými chlupy z prstence na konci zadečku; vzhled snůšky má proto charakter pórovité houby (Macek et al. 2007).

Dosud jsme představovali dospělá stadia motýlů, ale neméně zajímavé jsou i jejich housenky. Snad nejvýraznější housenky má drvopleň obecný (*Cossus cossus*). Nejdříve žijí pospolitě pod kůrou listnatých stromů, později si každá housenka

vyhlodává mohutnou chodbu přímo do hloubi dřeva. Před posledním přezimováním housenky zpravidla vylézají a ukrývají se v zámotku ve starém dřevě, v němž se na jaře zakuklí. Housenky drvopleně vylučují pronikavě zapáchající látku připomínající ocet, a proto můžeme napadený kmen nalézt počichu již na vzdálenost několika metrů (Moucha & Zahradník 1975). Často nalézáme také jemně chlupaté, černožlutě pruhované pospolitě žijící (až 150 jedinců na jednom listě) housenky vztyčnořitky lipové (*Phalera bucephala*), které požírají nejprve pokožku listu, pak jej děrují a nakonec úplně skeletují. Rodový název tohoto motýla je odvozen od schopnosti housenky zvedat zároveň přední a zadní konec těla (Macek et al. 2007).

K vzhledově nejimpozantnějším patří nepochybně housenky štětconoše trnkového (*Orgyia antiqua*),

Housenka štětconoše trnkového (*Orgyia antiqua*), průsek v terestrické rákosině v jižní části Heřmanického rybníka, 8. 8. 2007 (Foto Martin Mandák).

jejichž první vývojová stadia opatřena dlouhými chlupy se na nové lokality dostávají pasivním přenosem pomocí vzdušných proudů (Macek et al. 2007). S krásnými dospělci přástevníka medvědího (*Arctia caja*) se setkáme málokdy, zato s housenkami porostlými dlouhými chlupy, které se před přezimováním vyskytují často hromadně na keřích a které se kuklí v zámotku zapředěném do vegetace (Macek et al. 2007), najdeme v EVL poměrně často.

Za pročetění rukopisu děkujeme Bc. J. Benešovi (Entomologický ústav BC AV ČR v Českých Budějovicích).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Pramen

Šuhaj J. 2008: Hodnocení významných druhů hmyzu (*Insecta*) Zábřalského rybníka (EVL Heřmanický rybník) z ochrannářského hlediska. Archiv autora, 15 pp. Manuskript.

Literatura

Beneš J., Konvička M., Dvořák J., Fric Z., Havelda Z., Pavlíčko A., Vrabec V. & Weidenhoffer Z. (eds.) 2002: Motýli České republiky: Rozšíření a ochrana I, II. Společnost pro ochranu motýlů, Praha, 864 pp. ISBN 80-903212-0-8

Farkač J., Král D. & Škorpík M. (eds.) 2005: Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. AOPK ČR, Praha, 760 pp. ISBN 80-86064-96-4

Macek J., Dvořák J., Traxler L. & Červenka V. 2007: Motýli a housenky střední Evropy. Noční motýli I. Academia, Praha, 374 pp. ISBN 978-80-200-1521-1

Macek J., Dvořák J., Traxler L. & Červenka V. 2008: Motýli a housenky střední Evropy. Noční motýli II. – můrovití. Academia, Praha, 492 pp. ISBN 978-80-200-1667-6

Moucha J. & Zahradník J. 1975: Naši noční motýli. Albatros, Praha, 372 pp.

Rovnokřídlí (*Orthoptera*) EVL Heřmanický rybník

Rovnokřídlý hmyz (*Orthoptera*) svým cvrčením dotváří zvukovou kulisu léta a první půle podzimu. V EVL bylo prozatím zjištěno 15 z 98 druhů zaznamenaných v České republice (Kočárek 2007).

Systematicky první zástupce místní fauny rovnokřídlého hmyzu je teplomilná kobylka křídlatá (*Phaneroptera falcata*), která byla v EVL zjištěna poprvé až v roce 2007, a to na okraji Heřmanického rybníka a u Vrbické Stružky (Mandák & Šuhaj nepubl.). V minulém století se u nás vyskytovala převážně v nížinách jižní Moravy (Kočárek et al. 2005), ale od 60. let 20. století byl její ojedinělý výskyt znám již ze střední Moravy (Chládek in litt.) a z roku 1969 také z Háje ve Slezsku (Dobšík & Chládek 1975). Na přelomu století došlo k její celoplošné expanzi na severní Moravu a do Slezska a v současné době se v Ostravské pánvi vyskytuje již na řadě lokalit (Kočárek & Holuša 2006, Kočárek et al. 2008). Tato štíhlá a dlouze okřídlená kobylka se na první pohled liší od ostatních našich

druhů tím, že její křídla nápadně vyčnívají zpoza tuhých krytek. Základní barva je světle zelená

Biotop teplomilných sarančí *Oedipoda caerulea* a *Sphingonotus caeruleus*, hráz mezi Zábřalským rybníkem a mokřadem Mlynčická, 27. 5. 2006 (Foto Jiří Šuhaj).

s drobnými červenohnědými skvrnkami; hlava, štít a nohy jsou často hnědočervené. Křídla jsou čirá, pouze část přesahující krytky je zelená. Kobylka křídlatá obývá lesostepi, parky, meze, zahrady a lemovou vegetaci podél cest. Zdržuje se na vyšší bylinné vegetaci a keřích, kde je díky svému zbarvení takřka dokonale maskována a svou přítomnost prozradí až rychlým odletem.

V EVL se vyskytuje dalších 5 druhů kobylek. Na Ostravsku poměrně vzácnou (Kočárek 2004) teplomilnou kobylku bělopásou (*Leptophyes albivittata*) nalezneme taktéž na vyšší bylinné vegetaci. Zato kobylka mokřadní (*Conocephalus dorsalis*) je vlhkomilným druhem, který vyhledává břehové porosty rybníků a nížinných vodních toků nebo podmáčené louky; v EVL ji najdeme v okolí Lesníku. Všeobecně známou a svou velikostí nápadnou kobylku zelenou (*Tettigonia viridissima*), zdržující se občas i na kmenech stromů, snad ani nemusíme blíže představovat. Velmi hojná je kobylka Roeselova (*Metrioptera roeselii*), jež obývá louky, meze a pole. Všude na keřích nalezneme suchomilné, tmavě hnědě zbarvené kobylky popelavé (*Pholidoptera griseoptera*).

Bezesporu nejpodivnějším druhem našeho rovnokřídlého hmyzu je krtonožka obecná (*Gryllotalpa gryllotalpa*). Svými lopatkovitými předními končetinami, připomínajícími nohy krtka, vyhrabává v kypré půdě dlouhé chodbičky. Žlutohnědé sametově chlupaté tělo bývá dlouhé 4–5 cm a je opatřeno křídly, které ovšem slouží jen ke kratším přeletům. Samička klade do rozšířené podzemní chodby 200–400 vajíček, které hlídá až do vylíhnutí nymf. Mladé larvy zůstávají v hnízdě ještě asi měsíc do druhého svlékání, aby nepadly za oběť nepřátelům. Po 1–2 roky trvajícím vývoji přezimuje krtonožka ve stadiu larvy 1–2 m pod zemí. Obývá okraje polí, zahrady, pískovny a okolí vod především teplejších oblastí, kde se žíví kořínky mladých rostlin i různými larvami hmyzu a dešťovkami. V přírodě ji uvidíme díky jejímu podzemnímu způsobu života jen zřídka, ačkoli je místy běžná. Nejčastěji můžeme slyšet jemný a málo přerušovaný cvrkot samečků v květnu u mokřadů v okolí Lesníku (Šuhaj nepubl.). Tento hlas si někteří začínající ornitologové mohou splést se zpěvem cvrčilk slavičkové (Hanzák et al. 1963). Cvrček domácí (*Acheta domestica*) má s krtonožkou společný skrytý způsob života, proto jeho přítomnost na lokalitě obvykle prokážeme jen akusticky. Jeho monotónní cvrčení vyluzované za teplých nocí je možno zaslechnout v okolí heřmanických rybníků (Mandák nepubl.).

Drobné a zbarvením nijak nápadné marše patří mezi nejmenší zástupce tohoto hmyzího řádu. Zatím byly v EVL zjištěny pouze dva naše hojné druhy: marše obecná (*Tetrix subulata*) a m. malá (*T. tenuicornis*). K běžným druhům patří také o poznání větší saranče modrokřídla (*Oedipoda*

caerulescens) s délkou těla 15–28 mm, jejíž zbarvení se mění v závislosti na podkladu prostředí, na němž žije. Docela snadno ji poznáme v letu, kdy jsou nápadná její světle modrá křídla s tmavým lemem, ale po usednutí splyne s prostředím téměř dokonale. V ČR je velmi hojná na písčítých lokalitách, nicméně v EVL je její výskyt vázán na stanoviště porostlá řídkou vegetací, tj. zejména na sukcesně raná místa odvalů, rekultivovaných ploch nebo nezastíněných okrajích cest. Obdobné biotopy liniového charakteru (cesty, násypy) využívá tento druh v posledních letech k šíření na nové lokality. Na Bohumínsku je dnes díky tomu saranče modrokřídla velmi hojná a žije i přímo ve městě na území průmyslových závodů (Šuhaj nepubl.).

Podobným druhem je teplomilná saranče

Saranče modrokřídla (*Oedipoda caerulescens*), Lesník, 16. 7. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

Sphingonotus caeruleus. V EVL obývá stejné biotopy, ale na rozdíl od předešlé saranče nejsou její sivomodrá zadní křídla obdařena výrazným lemem. Zvláště početná je na výsypkách dolů na Karvinsku, pozorovat ji ovšem můžeme také na pískovnách a písčítých náplavech neregulovaných řek. Zatím pouze v roce 2007 byla u Lesníku nalezena jinde velmi hojná saranče lesklá (*Chrysochraon dispar*) (Šuhaj nepubl.). Zbývající saranče zjištěné na území EVL patří k determinacně obtížnějším zástupcům rodu *Chorthippus* – jde o saranči měnlivou (*Ch. biguttulus*) a s. *Chorthippus montanus*.

Za poskytnutí cenných připomínek k textu jsme zavázáni RNDr. F. Chládkovi (Brno) a RNDr. P. Kočárkovi, Ph.D. (Katedra biologie a ekologie PŘF OU v Ostravě).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Prameny

- Kočárek P. 2004: Zpráva o výsledcích entomologického průzkumu pro biologické hodnocení akce „Rekultivace území Vrbice“. Archiv M. Mandáka a J. Šuhaje, 9 pp. Manuskript.
 Kočárek P. 2007: Check-list rovnokřídlého hmyzu České republiky. Dostupné z: <<http://www1.osu.cz/orthoptera/>> (poslední aktualizace 1. 7. 2007)

Literatura

- Dobšík B. & Chládek F. 1975: K současnému stavu znalostí o rovnokříd-
lém hmyzu (Saltatoria) Slezska. Ochrana fauny Severomoravského
kraje, 7: 31–50.
- Hanzák J., Bouchner M. & Hudec K. 1963: Ptáci (2. část). Světem zvířat,
díl II. SNDK, Praha, 396 pp.
- Kočárek P., Holuša J. & Vidlička L. 2005: *Blattaria, Mantodea, Orthoptera*
& *Dermaptera* of the Czech and Slovak Republics. Illustrated key. *Blatta-*
ria, Mantodea, Orthoptera & Dermaptera České a Slovenské republiky.
Ilustrovaný klíč. Kabourek, Zlín, 350 pp. ISBN 80-86447-05-7
- Kočárek P. & Holuša J. 2006: Recent expansion of bush-cricket *Pha-*
nerooptera falcata (Orthoptera: Tettigoniidae) in northern Moravia
and Silesia (Czech Republic), pp. 207–211. In: Kočárek P., Plášek
V. & Malachová K. (eds.): Environmental changes and biological assess-
ment III. Scripta Facultatis Rerum Naturalium Universitas Ostraviensis,
163, Ostrava. 356 pp.
- Kočárek P., Holuša J., Vlk R., Marhoul P. & Zuna-Kratky T. 2008: Recent
expansions of the bush-crickets *Phaneroptera falcata* and *Phanopte-*
ra nana (Orthoptera: Tettigoniidae) in the Czech Republic. *Articulata*,
Ratingen, 23 (1): 67–75. ISSN 0171-4090

Vodní měkkýši (*Mollusca*) EVL Heřmanický rybník – živočichové indikující kvalitu biotopů

Vodní měkkýši (*Mollusca*) patří k těm skupinám vodních organismů, které můžeme charakterizovat jako významné bioindikátory kvality (zachovalosti) prostředí, ve kterém žijí. Na území EVL se nachází pestrá škála akvatických biotopů od periodických drobných louží až po samotná rybníční tělesa značných rozměrů, což samo o sobě představuje základní předpoklad pro výskyt pestřejší malako-fauny.

Průzkum vodních měkkýšů, jehož metodika odpovídala práci Mandáka & Poláška (2006), sestával z nepravidelně prováděných kontrol celé řady stanovišť nacházejících se v EVL. Níže uváděné komentáře k nárokům na prostředí jsou převzaty z práce Berana (2002).

V EVL se mi doposud podařilo prokázat výskyt 15 druhů vodních měkkýšů – 13 bylo plžů (*Gastropoda*) a 2 mlži (*Bivalvia*). Vesměs se jedná o nenáročné, běžné druhy s méně vyhraněnými nároky na vodní prostředí.

V systematickém uspořádání je první druh plže – bahenka živorodá (*Viviparus contectus*) – díky velkým spirálovitě vinutým ulitám s tmavě červenými pruhy jedním z nejnapadnějších, ale zároveň také nejvzácnějších vodních měkkýšů EVL. Nalezl

Biotop dvou zavlečených druhů měkkýšů – pisečnicka novozélandského (*Potamopyrgus antipodarum*) a levatky ostré (*Physella acuta*), Bohumínská Stružka u Zábalského rybníka, 9. 5. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

Litorál v západní části Zábalského rybníka je biotopem nejméně 4 běžných druhů vodních měkkýšů, 11. 5. 2006 (Foto Jiří Šuhaj).

jsm zde pouze jedno mládě v zatopeném příkopu u jižního okraje Zábalského rybníka v roce 2008. Stanoviště v okolí zmíněné nádrže představovala útočiště pro tento druh již v minulosti – v 80. letech minulého století ji v bažinatých a již neužívaných sádkách u jihovýchodního okraje rybníka nacházel Šuhaj (2009).

Pisečnick novozélandský (*Potamopyrgus antipodarum*) je drobnouk, sotva několikamilimetrový „přivandrovalec“ od protinožců, který u nás osídluje celou řadu biotopů. Jeho výskyt v našich vodách lze označit jako nežádoucí i proto, že se často vyskytuje masově. V EVL byl zjištěn v Bohumínské i Vrbické Stružce, na Heřmanickém rybníku a v mokřadech okolo obou ostravských rybníků. Obývá zde zřejmě všechny trvalejší vody a v současnosti tak jde o plošně nejrozšířenějšího a nejpočetnějšího vodního měkkýše v EVL.

Bahnatka malá (*Galba truncatula*) je náš nejmenší a také nejhojnější zástupce plovatek, který se od ostatních druhů liší pomalu rostoucími závitými s hluboce zařezaným švem. Obývá široké spektrum vodních stanovišť od břehů stojatých a tekoucích vod a periodické mokřady, které preferuje. V EVL byla bahnatka malá nalezena pouze na západním břehu Heřmanického rybníka.

Stopa škeble říční (*Anodonta anatina*) v bahně, Záblatský rybník, 15. 10. 2005 (Foto Jiří Šuhaj).

Blatenka tmavá (*Stagnicola corvus*) je tvarově podobná známé plovatce bahenní. Je to jedna ze dvou běžně rozšířených blatenek na našem území, jež se ale od své „soutěpkyně“ dá odlišit jen podle anatomických znaků na pohlavní soustavě. Ačkoliv blatenka tmavá u nás obývá širší spektrum biotopů, v EVL byla nalezena jen v periodických tůňkách Heřmanického rybníka, a to u myslivny a v rákosinovém výběžku na jižní straně rybníka. Druhá „lokalita“ je kuriozní svým charakterem – jedná se totiž o malé louže v linoleové „vystýlce“ rybářských průseků.

Uchatka nadmutá (*Radix auricularia*) je nápadná proporcionálně největším ústím ulity, které zabírá většinu výšky ulity. Tato uchatka, velmi odolná vůči vyššímu organickému znečištění, u nás obývá především větší stojaté vody a nejvíce tomu i v EVL – byla nalezena na Heřmanickém rybníku (vč. mokřadu u odchyťového stanoviště ptáků), jednom z mokřadů u rybníka Lesník a Šuhaj (2008) ji zjistil také na Záblatském rybníku.

Druhou zde vyskytující se uchatkou je uchatka vejčitá (*R. balthica*) s podobnými nároky na prostředí jako předešlý druh. Byla zjištěna na více mokřadech u obou heřmanických rybníků.

Jedním z učešnicových druhů našich měkkýšů je v textu již uváděný vodní plž plovatka bahenní (*Lymnaea stagnalis*). V České republice jde o široce rozšířený druh a ani v EVL není nijak vzácný – kromě Heřmanického a Záblatského (Šuhaj 2008)

rybníka jsou jím osídleny i okolní větší mokřady, kde se tak stává nejnápadnějším plžem (Šuhaj 2008).

Levotočka bažinná (*Aplexa hypnorum*) má ústí ulity umístěno na levé straně, takže se podobá následujícímu, mnohem hojnějšímu druhu. Na rozdíl od levatky je však její ulita nápadně vyšší a výrazně lesklejší. Byla zjištěna jen ve dvou mokřadech (příkop u asfaltové cesty a tůň u myslivny) na východní straně Heřmanického rybníka a jednom mokřadu (rovněž příkopu) severně od Nového stavu.

Po písečnickovi je levatka ostrá (*Physella acuta*) druhým zavlečeným vodním měkkýšem, tentokrát ze Severní Ameriky. Ve srovnání s jinými v EVL běžně žijícími plži je snadno rozpoznatelná podle ústí, které při pohledu zepředu nesměřuje doprava, ale na opačnou stranu. S písečnickem má také společný hojný výskyt – v EVL ji můžeme najít v obou Stružkách, Heřmanickém rybníku a okolních mokřadech ostravských nádrží.

Okružákovi se vzdáleně podobá menší plž s úzkou ulitou, kterým je terčovník vroubený (*Planorbis planorbis*). U nás je možné jej nalézt na řadě mikrostanovišť, což v plné míře platí i pro výskyt v EVL. Kromě Heřmanického rybníka a mokřadů u obou ostravských rybníků se s ním můžeme setkat i na místech, kde by vodní měkkýše čekal málokdo – např. ve starých zvodnělých rýhách zarostlých olšovým náletem u rybníka Lesník nebo v periodické meliorační strouze mezi bývalými loukami východně od Heřmanického rybníka.

Více závitů na ulitě a ještě menší rozměry mj. odlišují svinutce běloustého (*Anisus leucostoma*) od předešlého druhu. Tento plž u nás obývá především periodické biotopy. V EVL jsem jej zatím našel na dvou místech u Heřmanického rybníka – v příkopu u asfaltové cesty u východního okraje a na mokřadu ležícím dále na východ od rybníka.

Pokud bych měl vybrat nejobtížněji určitelný druh, volba by padla na kružníka malého (*Gyraulus*

Lastura škeble říční (*Anodonta anatina*), Záblatský rybník, 15. 10. 2005 (Foto Jiří Šuhaj).

parvus). Tento drobný plž byl nalezen pouze v meliorační strouze mezi bývalými loukami východně od Heřmanického rybníka. Jedná se o první nález tohoto severoamerického druhu ve Slezsku (Mandák 2006).

Představovat u nás v nížinách běžně rozšířeného a opět populárního okružáka ploského (*Planorbarius corneus*) není třeba. Tento velký plž obývá jak Heřmanický, tak Zábalský (Šuhaj 2008) rybník a nejméně jeden mokřad u rybníka Lesník. Prázdna lastura byla vylovena také z Vrbické Stružky – zde se ale asi jednalo o ulitu splavenou při povodni.

Mlži jsou zastoupeni naším nejhojnějším druhem z velkých mlžů – škeblí říční (*Anodonta anatina*). Několik prázdných lastur jsem našel u břehů Heřmanického rybníka, větší počet pak na téměř vyschlém mokřadu u rybníka Lesník. Šuhaj (2008) ji zdokumentoval také na vypuštěném Zábalském rybníku a tentýž autor (Šuhaj in litt.) ji běžně nacházel také na Novém stavu v 80. letech minulého století (zda se tam vyskytuje stále, není známo).

Druhým a posledním zástupcem mlžů je okrouhlíce rybníčná (*Musculium lacustre*). Jde o živočicha s malými lasturkami, kterého se mi podařilo zjistit až v roce 2009 na stanovišti u Nového stavu s nálezem levotoček.

Při rozčlenění EVL na 3 hlavní prostředí (vodní plochy rybníků – mokřady mimo rybníky – tekoucí vody) je počet druhů vodních měkkýšů následující: 9 – 13 – 2 (bez okružáka). Z tohoto základního rozdělení je nápadná ochranná bezvýznamnost znečištěné Stružky, která je útočištěm jen pro dva nepůvodní druhy naší malakofauny (písečníka a levatky). Srovnání rybníků a mokřadů je poněkud zavádějící, neboť většina druhové diverzity rybníků je soustředěna na Heřmanickém rybníku. Samostatnou kapitolou je „malakologická poušť“ rybníka Lesník – na tomto velkém, každoročně na jaře vypuštěném rybníku se mi doposud

nepodařilo zjistit jediný druh vodního měkkýše! Z malakologicko-ochranného hlediska tak představují nejčinnější biotopy EVL drobné mokřady nezátížené silnou eutrofizací, kde byly podle aktuálního červeného seznamu (Beran et al. 2005) zjištěny dva zranitelné druhy – bahenka živorodá a levotočka bažinná. Proto by bylo jistě žádoucí budovat menší tůně v porostech terestrických rákosin, které by nebyly propojeny s vlastními nádržemi (pro tento účel se jako vhodné jeví rákosiny Heřmanického rybníka a Nového stavu).

Za revizi či determinaci obtížně určitelných druhů jsem zavázán RNDr. L. Beranovi, PhD. (Správa CHKO Kokořínsko v Mělníku). Za poskytnutí doplňujících údajů o výskytu měkkýšů vděčím J. Šuhajovi (Bohumín) a za cenné připomínky k textu děkuji RNDr. M. Horsákovi, Ph.D. (Ústav botaniky a zoologie PŘF MU v Brně).

Martin Mandák

Prameny

- Šuhaj J. 2008: Seznam měkkýšů (*Mollusca*) Zábalského rybníka (EVL Heřmanický rybník). Archiv autora, 2 pp. Manuskript.
Šuhaj J. 2009: Dřívější výskyt bahenky živorodé (*Viviparus contectus*) u Zábalského rybníka. Archiv autora, 1 p. Manuskript.

Literatura

- Beran L. 2002: Vodní měkkýši České republiky. Rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochrana, červený seznam. Sbor. Přírodověd. Klubu Uherské Hradiště, Suppl. 10: 1–258. ISBN 80-86485-05-6
Beran L., Juříčková L. & Horsák M. 2005: Mollusca (měkkýši), pp. 69–74. In: Farkač J., Král D. & Škorpík M. (eds.): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. AOPK ČR, Praha, 760 pp. ISBN 80-86064-96-4
Mandák M. 2006: Točenka kulovitá *Valvata piscinalis* (O. F. Müller, 1774) a kružník malý *Gyraulus parvus* (Say, 1817) – nově nalezené druhy vodních měkkýšů (*Mollusca, Gastropoda*) ve Slezsku. Čas. Slez. Muz. Opava (A), 56 (1): 70–72. ISSN 1211-3026
Mandák M. & Polásek Z. 2006: Vodní měkkýši (*Mollusca*) – nenápadní bezobratlí PP Hraniční meandry Odry. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 9 (1): 58–59. ISSN 1803-2338

Suchozemští plži (*Gastropoda*) EVL Heřmanický rybník

Severní část české části Těšínské Slezska patří v rámci celé České republiky k oblastem s nejvíce narušeným životním prostředím. Rozvoj průmyslu v posledních dvou stoletích a zejména pak intenzivní hornická činnost, kterou doprovází vznik antropogenních forem reliéfu, zdejší ráz krajiny definitivně pozměnily. Tyto výrazné změny v krajině vedly zákonitě nejen ke změnám řady faktorů stanovištních podmínek, ale pochopitelně také ke změnám v druhovém složení.

Právě měkkýši patří mezi živočichy, které lze vhodně využít při hodnocení změn stanovištních podmínek vybraných částí krajiny. Jedná se o po-

drobně prozkoumanou skupinu živočichů, u které je výhodou relativně nízký počet taxonů, nepřilíš komplikovaná determinace a především velmi dobrá znalost ekologických nároků jednotlivých druhů a jejich rozšíření. Jejich citlivost na změny prostředí, nízká vagilita a přítomnost schránky na těle živočicha činí z měkkýšů bioindikačně zajímavou skupinu organismů. Indikace narušení biotopu může být často provedena již jen na základě pouhé přítomnosti či absence bioindikačně významných druhů.

Studium suchozemských plžů EVL má význam k doplnění našich znalostí o malakofauně

Keřovka plavá (Fruticicola fruticum), asfaltová cesta u Lesníku, 24. 8. 2010 (Foto Martin Mandák).

Těšínska. Společně s ostatními v současné době realizovanými výzkumy a ve srovnání s dřívějšími údaji může být využito při celkovém hodnocení dopadu lidské činnosti na malakocenózy a jejich bioindikačního významu.

V říjnu 2009 byl proveden orientační průzkum suchozemských plžů na území EVL, při němž byli měkkýši získáváni ručním sběrem. Použitá nomenklatura je převzata z práce Juříčkové et al. (2008). Podle svých nároků na stanoviště jsou měkkýši podle Ložka (1964) a Lisického (1991) zařazeni do ekologických skupin (ekoelementů).

V rámci orientačního malakozoologického průzkumu bylo celkově zjištěno 22 druhů suchozemských plžů. V podstatě se jedná o běžné druhy. Ve větší míře byl zaznamenán výskyt druhů synantropních. Z významnějších druhů byl prokázán výskyt téměř ohrožené sklovatky rudé (*Daudebardia rufa*) a zranitelného kuželíka tmavého (*Euconulus praticola*). Nejhodnotnější stanoviště pro suchozemské plže na území EVL představují zbytky lesních porostů s padlým dřevem, kde se zachovaly nejbohatší malakocenózy. Mokřadní stanoviště různého charakteru hostí rovněž relativně druhově bohatá společenstva plžů, avšak vesměs s euryekními druhy.

Z přísně lesních druhů skupiny SILVICOLAE byly nalezeny pouze dva druhy. Sklovatka rudá je citlivý, striktně masožravý lesní druh (živí se mnohoštětinatci a plži), který obývá převážně vlhké lesy pahorkatin a nižších horských poloh. Je zajímavý tím, že jeho ulita je příliš malá na to, aby se mohl do ní celý ukrýt. Ulita kryje jen zadní část těla jako jakási čepička. Plzák hajní (*Arion silvaticus*) na rozdíl od většiny zbývajících zástupců čeledi jen výjimečně osídluje synantropní biotopy. Většina nahých plžů je tvořena nenáročnými druhy se širokou ekologickou valencí, tzn. že jsou schopni úspěšně snášet široké spektrum nejrozličnějších podmínek prostředí. Jediným nárokem zůstává podmínka dostatečné vlhkosti, protože díky absenci schránky jsou více náchylní

k vyschnutí. S absencí schránky se však pojí jejich vyšší pohyblivost a snadnější možnost úkrytu (schránka může překážet). Plzák hajní má tělo dlouhé do 25 mm a žije v půdní hrabance i pod padlým dřevem. Výskyt těchto dvou druhů byl prokázán pouze v porostech lesního charakteru v okolí hájenky.

Do ekologické skupiny vlhkomilných lesních plžů jsou zahrnuty rovněž lesní druhy, které se sice vyskytují převážně v lese, ale mohou osídlit i jiné biotopy, zejména mezofilní a křovinné biotopy. Tato skupina plžů je na území EVL zastoupena čtyřmi druhy. Páskovka keřová (*Cepaea hortensis*) je jedním z našich plžů s nejzodbnější schránkou. Základní barva ulity je žlutá – zejména u páskovaných jedinců. Páskování je velmi variabilní a může i zcela chybět. Šířka ulity je 14–21 mm a výška 10–17 mm. Vřetenatka obecná (*Alinda biplicata*) je naše nejhojnější závornatka, která obývá širokou škálu odlišných biotopů v širokém rozsahu vlhkostního gradientu a nevyhýbá se ani synantropním biotopům. Je zatím jediným prokázaným zástupcem čeledi závornatkovití (*Clausiliidae*) na území EVL. Ulita (15–18 mm vysoká a 4 mm široká) se vyznačuje malým ústím, uvnitř vybaveným různě složitým komplexem malých zubů, záhybů a lamel, zvenčí jen částečně viditelných. V posledním závitě ulity je uvnitř tzv. závorka (*clausilium*) – jakási záklopka uzavírající vstup do nitra ulity. Všechny tyto mechanismy mají za úkol chránit plže před ztrátou vody a před případným napadením predátorem. Hlemýžď zahradní (*Helix pomatia*) je poměrně hojný v nížinách a teplejších pahorkatinách po celém území našeho státu a na příhodných místech vystupuje i do nižších horských poloh. Se svou ulitou o velikosti až 55 mm je největším suchozemským ulitnatým plžem původní fauny střední Evropy. Vlahovka narudlá (*Monachoides incarnatus*) je velmi běžný, původně lesní druh, který je schopen obývat i kulturní biotopy. Ulita je na povrchu pravidelně a velmi jemně zrnitá (lupa!) jako ten nejjemnější pilníček. Překvapivě ani na vlhčích místech není hojná. Její kulovitá ulita je mnohem menší než ulita hlemýždě (šířka 12–16 mm a výška 9–11 mm) a je nápadná svým šedožlutě až narudle hnědým zbarvením (*incarnatus* znamená v latině totéž jako „masově zbarvený“). S těmito druhy se můžeme roztroušeně setkat na vhodných biotopech – zejména v křovinách a v porostech vysokých bylin na celém území EVL.

Skupina PRATICOLAE zahrnuje silvifobní druhy. Tyto druhy preferují otevřená stanoviště. Z této skupiny byly nalezeny dva druhy: údolníček drobný (*Vallonia pulchella*) a slimáček polní (*Deroceras agreste*). Údolníček drobný má ulitu skutečně drobnou – jen 2,0–2,5 mm širokou. Běžně se s ním můžeme setkat při pozorném prohlížení kořenů rostlin a mezi kamením na loukách

i v zahradách, kde žije. Na území EVL jej můžeme najít v travních porostech. Slimáček polní, zdánlivě nenápadný plž, jehož tělo při natažení dosahuje až 40 mm, je významným škůdcem v polích a na zahradách. Jeho životní cyklus je dlouhý zhruba jeden rok. Přezimují vajíčka a s dospělci je možné se setkat v létě a na podzim. Na území EVL se vyskytuje v blízkosti zemědělsky obhospodařovaných ploch.

Skupinu MESICOLAE tvoří druhy se středními nároky, často se jedná o euryekní druhy. Na území EVL jsou zastoupeny devíti druhy. Skelnatka drnová (*Oxychilus cellarius*) má ulitu plochou, lesklou, širokou do 12 mm. Žije na vlhkých místech, jak v lesích, tak i v zahradách. Dokonce se s ní můžeme setkat v jeskyních a ve sklepech. Blyštivka rýhovaná (*Perpolita hammonis*) má ulitu drobnou, kolem 4 mm širokou, výrazně rýhovanou. Její barva je narudle i světleji rohová. Obývá vlhká stanoviště (olšiny, mokré louky apod.) a je hojná. Oba druhy jsou všežravé. Blednička útlá (*Boettgerilla pallens*), jejíž červovité šedavě bílé tělo je značně pohyblivé, takže si ji někteří pletou s „šedou“ žížalou. Blednička útlá je v ČR nepůvodním druhem (pochází až z Kavkazu) a šíří se u nás od 50. let 20. století. Vyskytuje se jak na synantropních, tak i na méně narušených stanovištích. Slimáci a plzáci nejsou obzvláště oblíbení, a to zejména u těch lidí, kteří vlastní zahrádku. Na ní totiž svádějí boj (a většinou marný) proti druhům právě z této ekologické skupiny. Již výše bylo zmíněno, že většina nahých plžů jsou nenáročné druhy se širokou ekologickou valencí a na některých stanovištích silně ovlivněných lidskou činností bývají jedinými zástupci suchozemských plžů. Na území EVL se v tomto případě jedná o plzáka španělského (*Arion lusitanicus*), p. zahradního (*A. distinctus*), kterého snadno poznáme podle oranžově zbarveného chodidla, a slimáčka síťkovaného (*Deroceras reticulatum*). Slimák největší (*Limax maximus*) je značně velký slimák štíhlého těla. Při natažení dosahuje až 200 mm. Na rozdíl od výše jmenovaných tří druhů nahých plžů se vyskytuje nejen jako synantrop, ale obývá přirozeně listnaté a smíšené lesy, kde se zdržuje pod dřevem a kameny. Srsnatka chlupatá (*Trochulus hispidus*) má ulitu nízce kuželovitou, širokou 6–9 mm, s hustými chloupky. Jde o původně lesní druh, který obývá různá stanoviště, často synantropně i ve městech. Oblovka lesklá (*Cochlicopa lubrica*) je běžný druh vyskytující se na území celého našeho státu především na vlhkých loukách – typický ubikvist. Její ulita je široká 2,5–2,8 mm a vysoká 6,0–6,9 mm, rudohnědě zbarvená, a jak název napovídá, s vysoce lesklým povrchem. Tato ekologická skupina je zastoupena největším počtem druhů, s roztroušeným výskytem prakticky na celém území EVL.

Ekoelement HYGRICOLAE, který zahrnuje druhy, jenž i přes svoje vyšší nároky na vlhkost nemusejí

být bezprostředně vázány na mokřadní biotopy, reprezentují slimáček hladký (*Deroceras laeve*) a slimáček táhlý (*Semilimax semilimax*). Slimáček hladký je drobný nahý plž (do 25 mm), u něhož pohlavní dospělosti dosahují jedinci už o velikosti pouhých 13 mm. Žije v blízkosti vod, často na vlhké půdě. Slimáček táhlý má ulitu jen 5 mm širokou a 2 mm vysokou. Celá ulita je velmi tenká, průzračná, bezbarvá a lesklá; podobně jako u sklovatky kryje ulita pouze část těla. Žije na zastíněných a vlhkých místech především v lesích.

Ze skupiny PALUDICOLAE, v níž jsou zahrnuty silně vlhkomilné druhy žijící v mokřadech, byly nalezeny tři druhy. Jantarka obecná (*Succinea putris*) má ulitu 8–12 mm širokou a 16–22 mm vysokou, zelenožlutě, jantarově až temně oranžově zbarvenou. Obývá břehy vod, kde se pohybuje na rákosí a listech orobinců. Vzácně můžeme nalézt jantarku, která je nositelem sporocyst motolice *Leucochloridium macrostomum*, která jako dospělý cizopasník žije ve střevě ptáků. Napadenou jantarku poznáme podle zduřeného tykadla (obvykle obou), v němž se pohybuje žlutě a hnědě kroužkované výběžky sporocysty této motolice. Jantarka se tak stává nápadnější, a tím snadnější kořistí ptáků, převážně pěvců. Tmavohnědě zbarvená ulita zemounka lesklého (*Zonitoides nitidus*) je 6–7 mm široká a 3,5 mm vysoká. Obývá velmi vlhká místa (bažiny, mokré louky); často se s ním můžeme setkat na vlhkém dřevu. Kuželík tmavý, s kulovitou ulitou jen 2,3–2,8 mm širokou, vyžaduje vysokou vlhkost a vyskytuje se pouze v mokřadech.

Z uvedeného přehledu druhů vyplývá, že území obývají běžné druhy suchozemských plžů, což odpovídá charakteru biotopů na území EVL a jejímu historickému vývoji (území narušené intenzívní činností člověka). Seznam suchozemských plžů, se kterými se zde můžeme setkat, jistě není úplný. Pokud bychom jako metodu průzkumu použili také odběry půdní hrabanky, mohli bychom očekávat několik dalších drobných druhů. Do budoucna tak zůstává prostor pro vlastní pátrání kohokoliv z nás. Vždyť suchozemští plži jsou velmi zajímavou skupinou živočichů, která si určitě zaslouží větší pozornosti.

Jiří Kupka

Pramen

Juříčková L., Horsák M., Beran L. & Dvořák L. 2008: Check-list of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. Malacologica Bohemoslovaca. Dostupné z <<http://mollusca.sav.sk/malacology/checklist.htm>> (poslední aktualizace 26. 8. 2008). ISSN 1336-6939

Literatura

Lisický M. J. 1991: Mollusca Slovenska. Veda, Bratislava, 340 pp. ISBN 80-224-0232-X
Ložek V. 1956: Klíč k určování československých měkkýšů. SAV, Bratislava, 437 pp.

Ryby (*Actinopterygii*) EVL Heřmanický rybník

Systematika ryb prodělala v poslední době řadu změn. V dřívějším pojetí jsou ryby skupinou nejednotného původu, a proto se dnes začleňují do dvou přirozených vývojových linií – k svaloploutvým (*Sarcopterygii*) a paprskoploutvým (*Actinopterygii*), mezi něž řadíme všechny recentní ryby v našich vodách (Hanel & Lusk 2005). V současné taxonomii jsou ryby jen morfologickým typem čelistnatců s kostní tkání, ale mimo systematické práce se tento tradiční pojem používá stále.

Ve vodách EVL bylo prozatím zjištěno 27 druhů ryb. Nejlépe je prozkoumána ichtyofauna Heřmanického rybníka a jeho výtokového kanálu, která sestává z 22 druhů (Lojkásek 2003b). Z ostatních vodních ploch a vodotečí máme jen dílčí nálezy doplněné o údaje, které se týkají především rybářsky atraktivních druhů (viz Anonymus 1994–2007, 2008, Helánová 2009, Šovčík 2009). V souvislosti s rybářským obhospodařováním zdejších rybníků stojí za zmínku, že na počátku 90. let minulého století byly ve svalovině ryb z Heřmanického rybníka zjištěny vysoké koncentrace nebezpečných látek, které při jejich konzumaci ohrožovaly lidské zdraví (Terrich 1992). Současnou kvalitou rybního masa z této ani dalších nádrží na území EVL se nikdo další nezabýval.

Prvním řádem v systematickém uspořádání jsou holobřiší (*Anguilliformes*), jež jsou zastoupeni nezaměnitelným úhořem říčním (*Anguilla anguilla*). Dospělci z evropských sladkých vod migrují na svá vzdálená mořská trdliště, odkud se mladí úhořici (tzv. monté) vydávají zpět. Díky přehradám a dalším příčným stavbám na tocích již nemohou bez pomoci člověka proplout do výše položených úseků, a proto je v současnosti jejich výskyt v našich vodách závislý na umělém vysazování. V EVL byli úhoři nasazováni do Heřmanického rybníka (Lojkásek 2003b) i Nového stavu (Anonymus 1994–2007).

Nejpočetnější zastoupení (20 druhů) mezi rybami EVL má řád máloostní (*Cypriniformes*). Jednou z nejhojnějších ryb území je plotice obecná (*Rutilus rutilus*), vyskytující se nejen ve všech rybnících, ale i ve stálejších mokřadech a tocích. Oba zástupce jelců, j. proudníka (*Leuciscus leuciscus*) i zavalitějšího j. tlouště (*L. cephalus*) s načervenalými ploutvemi, můžeme snadno sledovat ze břehů Vrbické Stružky, kde tyto dva druhy tvoří významnou část ichtyocenózy (Lojkásek 2003a). Perlín ostrobřichý (*Scardinius erythrophthalmus*) upoutá svými krvavě zbarvenými břišními, řitními a ocasními ploutvemi. Velká, několikasetkusová hejna vyhřívajících se perlínů se nám poštěstí pozorovat v litorálních rákosinách severní části Heřmanického rybníka, pokud se tiše vydáme po některé z rybářských lávek. Z ochrannářského hlediska je v EVL problematická přítomnost introdukované ryby amura

bílého (*Ctenopharyngodon idella*), dorůstající u nás délky do 110 cm a hmotnosti přes 20 kg. Ačkoliv je výskyt amura prozatím závislý na umělém vysazování, vzhledem ke své potravní specializaci je schopen významně likvidovat vodní vegetaci (Hanel & Lusk 2005). Trofejní amury (a také tolstolobiky) mohou zkušení rybáři ulovit ve Figuře (Anonymus 2008).

Úlovky bolena dravého (*Aspis aspis*), jediné dravé kaprovitě ryby, jsou sportovními rybáři ceněny pro jeho plachost a obezřetnost k nástrahám. Slunka obecná (*Leucaspis delineatus*) je naší nejmenší rybou a před 20 lety byla velmi hojná především v Zábłatském rybníku (Šuhaj nepubl.), ale z poslední doby odtud úlovky chybějí (Šovčík 2009). Lín obecný (*Tinca tinca*) se živí rozmanitými živočichy dna, které vyhledává v bahně, a pro své chutné maso je ceněn především na trzích západní Evropy. Střevlička východní (*Pseudorasbora parva*), kterou rybáři nesprávně nazývají parmičkou, k nám byla nechtěně zavlečena s násadami ušlechtilých ryb počátkem 80. let 20. století a od té doby se rychle rozšířila po celém území. O jejím výskytu na Karvinsku poprvé informoval Lojkásek (1984). Na území EVL je to jeden ze tří tzv. invazivních druhů, za které jsou podle Hanela & Luska (2005) považovány ty druhy nepůvodních ryb, jež ohrožují původní biologickou diverzitu. Hrouzka obecného (*Gobio gobio*), poněkud připomínajícího zmenšeninu parmy, známe z Vrbické Stružky (Lojkásek 2003a). V témže toku byl překvapením náhodný výskyt dospělých jedinců parmy obecné (*Barbus barbus*) (Lojkásek 2003a, in litt.).

Karas stříbřitý (*Carassius carassius*), mokřad u výpusti Lesníku, 30. 11. 2006 (Foto Martin Mandák).

Velmi hojná je rovněž ouklej obecná (*Alburnus alburnus*), kterou rybáři loví do čeřenů nejčastěji pod výpustí Heřmanického rybníka a používají ji jako nástražní rybičku k lovu dravých ryb. Cejnek malý (*Abramis bjoerkna*) se liší od cejna velkého (*A. brama*) především červenými prsními ploutvemi. V parných létech je cejn velký jednou z nejčas-

těži nalézáných uhynulých ryb podél severní hráze Heřmanického rybníka. Hořavka duhová (*Rhodeus sericeus*) je naším jediným druhem, který klade jikry do žaberní dutiny sladkovodních mlžů (škeblí a velevrubů). Hořavka je významná také z ochrannářského hlediska, neboť podle platné legislativy je tzv. druhem v zájmu Evropských společenství, který je zařazen v Příloze II směrnice Rady 92/43/EHS. Z Heřmanického rybníka uvedl její výskyt Lojkásek (2003b). Rovněž karasa obecného (*Carassius carassius*) zaznamenal v EVL pouze Lojkásek (2003b). Na konci 90. let minulého století se pravděpodobně jednalo o jednu z nejsilnějších populací daného druhu v povodí Odry (Lojkásek in litt.). V současné době žije v EVL velmi hojně invazivní karas stříbřitý (*C. auratus*), odlišující se mimo stříbřitých šupin také černou břišní výstelkou, což zjistíme až při kuchání úlovků. Jako zajímavost týkající se jeho početnosti lze uvést, že na podzim roku 2006 bylo u břehu mokřadu pod výpustí rybníka Lesník nalezeno nejméně 450 uhynulých či hynoucích karasů stříbřitých (Mandák nepubl.).

Nesmíme samozřejmě zapomenout na kapra obecného (*Cyprinus carpio*), který je nejdůležitější rybou ve všech rybnících soustavy, odkud proniká i do toků. Trofejními jedinci kaprů oplývají Nový stav a Figura (Anonymus 1994–2007, 2008). Na většině rybníků je vysazována další ryba původem z Asie – díky nízkému umístěným očím poněkud bizarně vyhlížející tolstolobik bílý (*Hypophthalmichthys molitrix*). Podobně jako hořavka je chráněn i piskoř pruhovaný (*Misgurnus fossilis*), známý především svou schopností využívat střevní dýchání, který žije ve stojatých až pomalu tekoucích vodách s bahnitým dnem, kde se během dne obvykle zahrabává. V 80. letech 20. století se piskoř vyskytoval v Novém stavu (Šuhaj nepubl.) a v druhé polovině 90. let 20. století ve výpustním kanále Heřmanického rybníka (Koutecká & Polášek 2004).

EVL obývají také dva druhy sumců (*Siluriformes*). Trofejní úlovky největší evropské ryby, sumce

V minulosti byl Nový stav biotopem piskoře pruhovaného (*Misgurnus fossilis*), dnes rybářským rájem s trofejními rybami, 2. 9. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

velkého (*Silurus glanis*), údajně nabízí Nový stav (Anonymus 1994–2007). Jeho daleko menší příbuzný, u nás zdomácnělý a v EVL třetí invazivní druh, sumček americký (*Ameiurus nebulosus*) se objevil mezi úlovky teprve nedávno ve Vrbické Stružce (Svoboda in verb.) i v rybnících (Šovčík 2009). V posledních dvou skupinách, štikotvárných (*Esociformes*) a ostnoploutvých (*Perciformes*), jsou zastoupeny pouze dravé ryby. Nejznámější je štika obecná (*Esox lucius*), jejíž trofejní úlovek je snem každého rybáře. Hojný je okoun říční (*Perca fluviatilis*), pruhovaný lovec všech stojatých i tekoucích vod v EVL, který občas proniká i do příkopů kolem cest mezi Záblatským rybníkem a Novým stavem (Šuhaj nepubl.). Samice okounů kladou jikry na mělčinách na kameny, ponořené větve nebo vodní rostliny v nápadných, 1–2 m dlouhých pentlicovitých bílých pásech, které na první pohled připomínají odhozenou síťovou tašku. Ježdík obecný (*Gymnocephalus cernuus*) se vyskytuje v Heřmanickém rybníku (Lojkásek 2003b), ve Vrbické Stružce a v Novém stavu (Šuhaj nepubl.). Pro své výborné maso je velmi ceněným úlovkem noční lovec candát obecný (*Sander lucioperca*), jehož zdobí dvě dvojice nápadně velkých, tzv. psích zubů.

Za doplňující informace a připomínky k textu děkujeme doc. RNDr. B. Lojkáskovi, CSc., (Katedra biologie a ekologie PŘF OU v Ostravě), místnímu porybnému p. Svobodovi (Ostrava) a Ing. P. Šovčíkovi (Rybářství Rychvald).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Prameny

- Anonymus 1994–2007: Rybářství Rychvald. Dostupné z: <<http://www.rybarstvirychnvald.cz/>>
- Helánová M. 2009: V Bohumíně bude až do května odbahňován Záblatký rybník. Dostupné z: <<http://ekolist.cz/zprava.shtml?x=2142539>>
- Koutecká V. & Polášek Z. 2004: Rekultivace území Vrbice. Biologické hodnocení dle ustanovení § 67 zákona č. 114/1992 Sb. a § 18 vyhlášky č. 395/1992 Sb. – Závěrečná zpráva. Archiv M. Mandáka, 61 pp. + 22 pp. přílohy. Manuskript.
- Lojkásek B. 1984: Střevlička východní na Karvinsku. Rybářství, Praha, 87 (11): 253. ISSN 0373-675X.
- Lojkásek B. 2003a: Biologický průzkum toku Orlovská Stružka v lokalitě jez Rychvald ř. km 4,315. Archiv M. Mandáka a J. Šuhaje, 3 pp. Manuskript.
- Lojkásek B. 2003b: Ichtyofauna říční sítě Odry s vyznačením druhů, které byly dosud zaznamenány v Heřmanickém rybníku. Archiv M. Mandáka a J. Šuhaje, 3 pp. Manuskript.
- Šovčík P. 2009: Seznam ryb ulovených v EVL Heřmanický rybník. Archiv M. Mandáka a J. Šuhaje, 2 pp. Manuskript.

Literatura

- Anonymus 2008: Nový stav a Figura. Kajman, Praha, 15 (6): 38. ISSN 1211-5924
- Hanel L. & Lusk S. 2005: Ryby a mihule České republiky. Rozšíření a ochrana. ČSOP Vlašim, 448 pp. ISBN 80-86327-49-3
- Terrich R. 1992: Nebezpečné ryby. Heřmanický rybník ohrožuje zdraví nejen 400 sportovních rybářů. Moravskoslezský den, Ostrava, 3 (?): ? (18. 6. 1992). ISSN 1212-3617

Obojživelníci (*Amphibia*) EVL Heřmanický rybník

Mezi obojživelníky (*Amphibia*) EVL jsou nejpočetněji zastoupeny žáby (*Anura*) – z 13 druhů našich žab jich lokalitu obývá deset. Celkově u nás žije 21 druhů obojživelníků (Zwach 2009), z nichž 12 bylo zjištěno také v EVL. S výjimkou skokana hnědého patří všichni naši obojživelníci mezi zvláště chráněné živočichy.

V Česku byl zjištěn výskyt sedmi druhů čolků, ale v EVL se vyskytují pouze dva: čolek velký (*Triturus cristatus*) a č. obecný (*Lissotriton vulgaris*). Čolku velkému jako ochranný nejvýznamnějšímu druhu EVL je věnován samostatný příspěvek (Šuhaj & Mandák 2010). Čolek obecný je rozšířen zvláště v nížinách, kde preferuje nezastíněné mělké tůně. Také v EVL dává před rybníky přednost mělkým mokřadům, kde se živí drobnými vodními bezobratlými nebo jejich larvami.

Vzhledem k časté hybridizaci obou našich druhů kuněk je rozlišení k. obecné (*Bombina bombina*) od k. žlutobřiché (*B. variegata*) poměrně komplikované. Na základě vyhodnocení morfologických znaků se na Heřmanickém rybníku a v jeho okolí podle Poláška (1991) vyskytovaly populace kuňky obecné a kříženců s kuňkou žlutobřichou. Jelikož

Skokan hnědý (*Rana temporaria*), Nový stav, 9. 3. 2008
(Foto Jiří Šuhaj).

se ovšem areál hybridních populací kuněk mění (Zwach 2009), je docela pravděpodobné, že území EVL již obývají pouze populace kříženců. Hlasové projevy samečků (známé „kuňkání“), které v EVL posloucháme, zní díky hybridizaci přechodově mezi rozvázným, pomalým „ú“ k. obecné a plačtivým „u-u-u“ k. žlutobřiché. V EVL nalezneme kuňky výhradně na stanovištích mimo rybníční plochy (mokřady u rybníků Heřmanického a především u Lesníku), často i ve velkých loužích na cestách (mezi Lesníkem a haldou ŽDB).

Z našich tří druhů ropuch je nejmohutnější ropucha obecná (*Bufo bufo*). Tento druh se soumrakem a noční aktivitou patří mezi naše nejhojnější žáby a je plošně rozšířen po celém území ČR od nížin až do hor. Její aktivita začíná v březnu až dubnu, kdy podniká hromadné migrace (až tisíce jedinců) ze vzdálených míst na každoročně vyhledávanou lokalitu, kde se páří. K amplexu (úchopu samic samci) dochází často už cestou k vodě, takže některé samice (jsou mnohem robustnější) své samečky vlastně „přivezou“ na místo na svých zádech. Dříve byla u Záblatského rybníka a Nového stavu velmi hojná (Šuhaj nepubl.), ale v roce 2010 byl při podrobném průzkumu Z. Poláška zaznamenán pouze 1 ex. (Kočvara in verb.). Podobná, ale menší a mnohem pestřeji zbarvená ropucha zelená (*Pseudepidalea viridis*), která ze všech našich obojživelníků nejlépe odolává suchu, žije v otevřené krajině včetně polí, ale i v okolí rybníků, na zahradách a v parcích. Od konce března do května vyhledává (v menších počtech než r. obecná) mělké nádrže s prohřátou vodou, nevyhýbá se však ani okrajům mělkých rybníků. V EVL se s ní můžeme setkat, resp. ji zaslechnout, např. pod haldou na Heřmanickém rybníku (Mandák nepubl.) nebo v litorálu Záblatského rybníka (Šuhaj 1988). Samečkové se v době rozmnožování až

Biotop kříženců kuněk (*Bombina bombina* x *B. variegata*), rosničky zelené (*Hyla arborea*) a vodních skokanů *Pelophylax esculentus* komplex, líniový mokřad u asfaltové komunikace západně od Heřmanického rybníka, 2. 9. 2002 (Foto Martin Mandák).

do června ozývají daleko slyšitelným zvonivým, nepřerušovaným hlasem „crrr“. Tento zvuk je podobný hlasu krtonožky obecné nebo lelka lesního. Sbor volajících samic zní příjemně jako zvonkohra, protože jednotlivé exempláře vydávají zvuky v různých tóninách.

Na jaře se po setmění stává většina mokřadů a rybníků koncertním pódium samečků rosniček zelených (*Hyla arborea*). Tuto nepřiliš libozvučnou, ale pro každého nočního návštěvníka jistě nezapomenutelnou kulisu můžeme obdivovat ve všech částech EVL – doslova ohlušující chóry zaslechneme z břehové vegetace kolem rybníků a mokřadů, především rákosin. Snad nejproslulejší je schopnost rosničky přizpůsobit se prostředí, ve kterém se právě pohybuje, a proto jí v přírodě jen obtížně spatříme, i když se nacházíme v její blízkosti. Obvykle má zbarvení svěže zelené tóny, které ale může přecházet od světle žlutozelené přes trávově zelenou, hnědozelenou až do tmavě hnědozelené, šedomodré či šedohnědé, vzácně i šedě skvrnitě až šedostříbrné. Byly už nalezeny i úplně bílé nebo zcela černé (melanické) exempláře. Zvláštností jsou „modré“ rosničky, kterým chybí v kožním barvivu žlutý pigment. Mimo období zimování a páření tráví tato žabka téměř celý čas na doprovodné vysoké zeleni (keřích a stromech), ale často je k zastižení i na orobinci a rákosu, po jejichž stéblech obratně šplhá díky přísavkám na drobných prstících. Po stromech leze tak obratně, že tu loví lezoucí a létající hmyz.

Poslední skupinou žab jsou skokani. Dělíme je na tzv. suchozemské či hnědé (rod *Rana*) a vodní či zelené (rod *Pelophylax*). V EVL byly zjištěny všechny tři druhy hnědých skokanů. Pochopitelně tu nechybí skokan hnědý (*R. temporaria*), ale na některých místech, např. u Lesníku, ho početně převyšuje mnohem vzácnější skokan ostronosý (*R. arvalis*). Skokan štíhlý (*R. dalmatina*) byl v EVL nalezen na Heřmanickém rybníku a v okolí Lesníku jen v roce 1986 (Šuhaj 1990). Možná

Skokan ostronosý (*Rana arvalis*), Lesník, 11. 9. 2007
(Foto Jiří Šuhaj)

Pulec zeleného skokana (Pelophylax sp.), liniový mokřad západně od Heřmanického rybníka, 21. 7. 2009
(Foto Martin Mandák).

je ale tento skokan přehlížen, neboť byl nalezen v širším okolí EVL na území Šilheřovic (Šuhaj et al. 2003), Bohumína (Šuhaj & Šuhaj 2007) a v letech 2008–2009 také na Hlučínsku a Karvinsku v blízkosti hranic s Polskem (Šuhaj nepubl.). Skupinu zelených skokanů tvoří taxonomicky složitý komplex se třemi taxony (dvěma druhy a jedním kleptonem). Skokan krátkonohý (*P. lessonae*) zde byl nalezen pouze v roce 1986 ve strouze u rybníka Lesník (Polášek 1991), později (v roce 2002) v tůni na potoku Bystřička těsně za hranicí EVL (Vlček in litt.). Skokan zelený (*P. esculentus*) je zvláštním plodným křížencem s. krátkonohého a s. skřehotavého (*P. ridibundus*). Dříve byl označován jako klepton (kl.) a všechny tři taxony jako synklepton. Hybridogeneze u skokanů ale není zcela totožná s modelem popsáným u živořodek rodu *Poecilia*, takže v současnosti se používá pro skupinu vodních skokanů označení *Pelophylax esculentus* komplex, případně *Rana esculenta* komplex (Šandera 2008). Jejich konečné zařazení do systému zřejmě ještě není definitivní. Pro nás je ale nejdůležitější, že v EVL se hojně vyskytuje skokan zelený a s. skřehotavý, jehož hlas je ve srovnání s předešlým hrubší a s výrazněji oddělenými slabikami. Jelikož se oba zelení skokani vyskytují velmi početně i v litorálech samotných rybníků, jsou v EVL bezesporu nejnapadnějšími obojživelníky.

Pro zajímavost lze ještě dodat, že v roce 1987 byl poblíž Nového stavu nalezen nepůvodní druh žáby – drápatka vodní (*Xenopus laevis*) (Šuhaj 1989). V souvislosti s tímto nálezem je nutno zdůraznit, že v zajetí chované drápatky rodu *Xenopus* mohou být přenašeči bakterie *Batrachochytrium dendrobatidis*, která způsobuje původním obojživelníkům smrtelnou nemoc chytридиomykózu (Zwach 2009). V seznamu živočichů (Šuhaj & Mandák 2010) pochopitelně tento druh neuvádíme.

Za informaci o výskytu obojživelníků děkujeme P. Vlčkovi (Havířov) a Mgr. R. Kočvarovi (Záříčín). Za pročetí rukopisu patří náš dík RNDr. P. Kočárkovi, Ph.D. (Katedra biologie a ekologie PřF OU v Ostravě).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Prameny

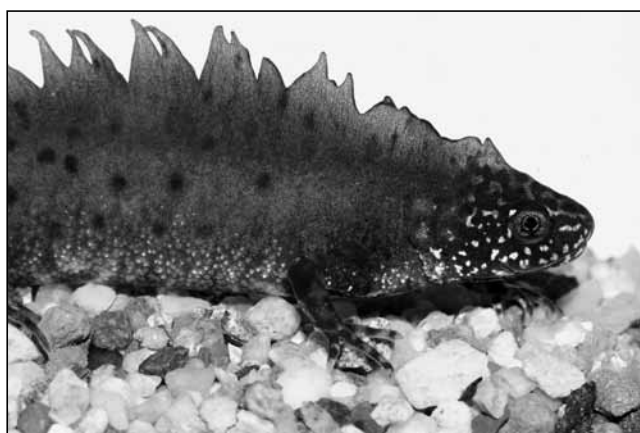
- Polášek Z. 1991: Příspěvek k problematice ochrany přírodního prostředí na Ostravsku-Karvinsku se zaměřením na batracho- a herpetofaunu vodních nádrží Heřmanický stav a rybník Lesník. Hyla, Bohumín, 1 (1): 23–29.
- Šandera M. 2008: Skokan zelený *Pelophylax esculentus* (Linnaeus, 1758). Dostupné z: <<http://www.biolib.cz/cz/taxon/id334>>
- Šuhaj J. & Mandák M. 2010: (eds.) 2010: Seznam taxonů živočichů EVL Heřmanický rybník. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 13 (1): 68–74. ISSN 1803-2338

Literatura

- Šuhaj J. 1988: Příspěvek k inventarizaci herpetofauny severní Moravy.

- Karvinské mládí – Hyla, Karviná, 28: 11–16.
- Šuhaj J. 1989: Nález drápatky vodní (*Xenopus laevis*) v přírodě. Karvinské mládí – Hyla, Karviná, 28: 21.
- Šuhaj J. 1990: První nález skokana štíhlého (*Rana dalmatina*) v oblasti Ostravské pánve. Čas. Slez. Muz. Opava (A), 39 (3): 282–283. ISSN 0323-0627
- Šuhaj J., Kočárek P. & Stolarczyk J. 2003: Recentní nálezy obojživelníků (*Amphibia*) a plazů (*Reptilia*) v Šilheřovicích, Ostravě – Koblově a Ostravě – Antošovicích (Česká republika). Práce a Stud. Muz. Beskyd (Přír. Vědy), Frýdek-Místek, 13: 226–228. ISBN 80-86166-13-9
- Šuhaj J. & Šuhaj J. 2007: Výskyt skokana štíhlého (*Rana dalmatina*) v Bohumíně. *Acrocephalus* (Ostrava), 23: 81–83.
- Zwach I. 2009: Obojživelníci a plazi České republiky. Grada Publishing, Praha, 496 pp. ISBN 978-80-247-2509-3

Čolek velký (*Triturus cristatus*) – předmět ochrany EVL Heřmanický rybník

Sameček čolka velkého (*Triturus cristatus*) ve vodní fázi života (Ilustrační foto Petr Vlček).

Čolek velký (*Triturus cristatus*) je jedním z nejhroženějších evropských druhů ocasatých obojživelníků. V České republice se vyskytuje ostrůvkovitě od nížin až do 800 m n. m. Největší jedinci mohou dosahovat délky až přes 20 cm (Zwach 2009). Samce zdobí na jaře vysoký zubatý hřbetní hřeben, který je na rozdíl od čolka obecného (*Lissotriton vulgaris*) za zadními končetinami sedlovitě vykrojen. Po období rozmnožování hřbetní i ocasní lem samců zaniká. Čolek velký dává přednost větším a hlubším vodním nádržím. Vodní fáze života začíná v březnu až dubnu, vajíčka jsou kladena až do června. Larvy se živí zooplanktonem a metamorfují v srpnu až listopadu. Dospělci požírají hmyz a měkkýše, ale jsou známy i případy kanibalismu. Čolek velký se dožívá věku i přes 16 let (max. 28 let). V posledních letech byl zaznamenán silný úbytek populací, jehož příčinou je především zavážení, znečišťování a nevhodné hospodaření na místech jeho rozmnožování. Čolek velký je podle platné legislativy (novely zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a aktualizované prováděcí vyhlášky č. 395/1992 Sb.) tzv. druhem v zájmu Evropských společenství, neboť je zařazen v Příloze II směrnice Rady 92/43/EHS, a zvláště chráněným druhem v kategorii silně ohro-

žených. Na území České republiky byl mezi evropsky významné lokality v rámci soustavy Natura 2000 chránící populace čolka velkého zařazen také Heřmanický rybník.

Znalosti o výskytu do roku 2009

Z oblasti EVL nebo jejího bezprostředního okolí bylo do loňského roku známo jen několik údajů o výskytu čolka velkého. V okolí Heřmanického rybníka nalezl Hudeček (1982) dne 21. 9. 1980 1 usmrcený ex. na silnici v Heřmanicích. V Slezském zemském muzeu v Opavě se nachází dokladový exemplář z roku 1985, jenž pochází z téže městské části (Gvoždík & Beneš 1997). V květnu 1988 byl pozorován 1 ♂ v zatopené prohlubni na louce východně od myslivny (Polášek 2000, in verb.). V první polovině 90. letech minulého století se čolek velký rozmnožoval také na dnes již hlušinou zavezených mokřadech na levém břehu Vrbické Stružky východně od Heřmanického rybníka (Polášek in verb.). Nedaleko odtud – na malém orobincovém mokřadu ve východní partii Heřmanického rybníka – nalezl Šuhaj (nepubl.) larvy čolka velkého v roce 2002. V současnosti je však toto stanoviště porostlé rákosem a zastíněné náletovými dřevinami; rozmnožování čolka velkého zde v pozdějších letech zjištěno již nebylo. Od roku 2002 byla prokázána úspěšná reprodukce v mokřadu severně od rybníka Lesník na k. ú. Pudlov mimo hranice¹ EVL (Šuhaj & Mandák nepubl.). Dne 18. 10. 2008 byl nalezen 1 uhynulý dospělec na asfaltové komunikaci mezi Lesníkem a sousedním orobincovým mokřadem Paseky, tedy na hranici k. ú. Heřmanice a Vrbice nad Odrou (Mandák nepubl.). Čolek velký se v minulosti vyskytoval také v liniovém mokřadu západně od Heřmanického rybníka (Kočvara in verb.).

Z Nového stavu recentní údaje o výskytu tohoto čolka absentují, ačkoliv se v minulosti vyskytoval v jeho bezprostředním okolí v místech nynější skládky

¹ Lokalita navržena do území EVL (Mandák & Šuhaj in litt. Kočvarovi).

komunálního odpadu (k. ú. Nový Bohumín) (Šuhaj nepubl.). Dále byl jeho výskyt zjištěn dne 6. 7. 1986 ve vodních příkopech podél cest mezi Novým stavenem a Záblatským rybníkem (k. ú. Záblatí u Bohumína) (Šuhaj et al. 1988), kde se nacházel ještě koncem 80. let minulého století (Šuhaj nepubl.). Výskyt ze Záblatského rybníka uvádějí bez podrobností Vlček (2003) a Zwach (2007).

Podrobný průzkum v roce 2010 (Kočvara in verb.)

V druhé polovině dubna (celkem 4 kontroly ve večerní až noční době) prováděl Z. Polášek na 31 dílčích plochách EVL podrobný batrachologický průzkum se zaměřením právě na čolka velkého. Průzkumem bylo potvrzeno celkem 52 stanovišť, na nichž bylo zaznamenáno min. 76 ex., přičemž o had pro celou EVL činí až několik set jedinců. Z uvedeného počtu míst výskytu se hned tři nacházejí v okolí bývalého orobincového mokřadu ve východní části Heřmanického rybníka (viz výše): dvě hluboké tůně v lesním porostu (zjištěno až 6, resp. 1 ex.) a příkop u asfaltové komunikace (až 6 ex.). Zbývající dvě stanoviště s výskytem čolka velkého byla nalezena v oblasti Paseky severně od Lesníku: v rákosovém (min. 60 ex.) i orobincovém mokřadu (2 ♂ a 1 ♀).

Inventarizační průzkum provedený místním znalcem Z. Poláškem odhalil významnou populaci čolka vel-

² Šestá lokalita (tůň na okraji lesa Březina) s výskytem min. 12 ex. se nachází těsně za hranicí EVL (je navržena do území EVL – Kočvara in verb.).

kého, která by na základě dřívějších kusých informací mohla být hodnocena jako nevýznamná. I přes optmistické výsledky získané v letošním roce je nutné věnovat tomuto krásnému čolku cílenou pozornost i v příštích letech a snažit se důsledně zmapovat a poté monitorovat všechny lokality s jeho výskytem.

Za informace o lokalitách čolka velkého děkujeme Z. Poláškovu (Havířov) a Mgr. R. Kočvarovi (Zářičí). Za poznámky k textu článku jsme zavázáni P. Vlčkovi (Havířov).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Prameny

- Polášek Z. 1991: Příspěvek k problematice ochrany přírodního prostředí na Ostravsku-Karvinsku se zaměřením na batracho- a herpetofaunu vodních nádrží Heřmanický stav a rybník Lesník. Hyla, Bohumín, 1 (1): 23–29.
- Polášek Z. 2000: Zpráva o stavu batrachofauny na rybnících Skučák (okr. Karviná) a Heřmanický (okr. Ostrava) za rok 2000. Archiv M. Mandáka, 19 pp. Manuskript.
- Zwach I. 2007: Rozšíření obojživelníků a plazů v zájmové části posuzovaného území. Mapa Záblatského rybníka. Archiv J. Šuhaje, 1 mp. Manuskript.

Literatura

- Gvozdík L. & Beneš B. 1997: Amphibians and Reptiles of Northern Moravia and Silesia, Czech Republic, in the Silesian Museum, Opava. Čas. Slez. Muz. Opava (A), 46 (1): 23–49. ISSN 0323-0627
- Hudeček J. 1982: Nálezy čolka velkého (*Triturus cristatus*) v české části Slezska. Přírodověd. Sbor., Ostrava, 26: 119–121.
- Šuhaj J., Stolarczyk J. & Polášek Z. 1988: Další nálezy čolka velkého (*Triturus cristatus*) v oblasti Ostravské pánve. Karvinské mládí – Hyla, Karviná, 28: 18–20.
- Vlček P. 2003: Některá batrachologicky významná vodní stanoviště v okrese Karviná. Acrocephalus (Ostrava), 19: 29–33.

Plazi (*Reptilia*) EVL Heřmanický rybník

V České republice žije 11 druhů původních (autochtonních) a 1 zavlečený (introdukovaný) druh plazů (*Reptilia*), z toho na území EVL byly zjištěny pouze čtyři druhy autochtonní a jeden introdukovaný. Podle vyhlášky č. 395/1992 Sb. patří všichni naši původní plazi mezi chráněné živočichy.

V systému první zástupce místní herpetofauny je právě ten zavlečený – v červnu roku 2003 byl na břehu Heřmanického rybníka pozorován vyhřívající se jedinec želvy nádherné (*Trachemys scripta*) (Šuhaj et al. 2006). Po úniku či vypuštění do přírody se tento druh úspěšně přizpůsobil rozmanitým typům vodních stanovišť a stal se významným invazním druhem v celosvětovém měřítku. V České republice už byla tato želva nalezena na desítkách lokalit, přesto je její výskyt u nás nepochybně širší, než se udává. Nejčastěji je nalézána v zátokách a mrtvých ramenech řek, v rybnících a tůních v okolí měst. Nejvíce nálezů pochází z Ostravské pánve, z Prahy a jejího okolí. Moravec & Široký (2006) se domnívají, že želvy nádherné u nás postupně vymizí, protože jejich samovolné rozmnožování v klimatických podmínkách ČR je

vysoce nepravděpodobné. V roce 2008 však bylo na dvou lokalitách zaznamenáno kladení vajec ve volné přírodě (Šuhaj & Kašínský 2008), takže není vyloučeno, že v budoucnu může u tohoto druhu proběhnout i úspěšná reprodukce.

Biotop ještěrky obecné (*Lacerta agilis*) a užovky obojkové (*Natrix natrix*), mokřad mezi železniční tratí a Vrbickou Stružkou, západní okraj EVL, 15. 10. 2005 (Foto Martin Mandák).

Ze dvou druhů ještěrek je v EVL hojnější ještěrka obecná (*Lacerta agilis*). Nejvíce je zde rozšířena na osluněných hrázích rybníků, ale zjištěna byla také např. v průsecích terestrických rákosin na Heřmanickém rybníku (Mandák nepubl.). Ještěrka obecná je zbarvením dosti variabilní druh, který dorůstá do délky 17–22 cm. Na hřbetě má tmavý pás, často lemovaný po stranách světlým proužkem; někdy může být hřbetní část těla rudohnědá (forma *erythronota*). Hlavu a boky těla mají samci zelené, boky samice jsou zpravidla šedohnědé. Od ostatních druhů ještěrek se liší především typickými ornamenty („květy“) na bocích – velkými tmavými skvrnami s bělavou skvrnkou uvnitř. Zimuje v norách, pod kořeny stromů a keřů. Aktivita začíná v březnu až dubnu, končí v září až říjnu. Vzhledem k teritorialitě samců dochází před pářením mezi soky k docela urputným bojům. V červnu a červenci klade samice okolo 10 kožovitých vajec. Mláďata o délce 6–8 cm se líhnou po 40–60 dnech inkubace. Dospívají ve 2. až 3. roce života a dožívají se okolo 13 let. Potravu tvoří různí bezobratlí, především hmyz, za niž dokáží šplhat i na stromy. Pro ještěrky je charakteristické obranné (antipredační) chování proti nepříteli zvané autotomie – jde o samovolné odvržení části ocasu při ohrožení života. Účelem této pasivní obrany je odvést pozornost od samotného jedince k prudce se zmršťující části ocasu. Mezitím co predátor upírá svou pozornost na svíjející se ocas, ještěrka uniká. Nový ocas, který naroste na místě zlomu, nazýváme regenerát. Je kratší a místo obratlů má jen chrupavčitou strunu. Jeho povrch je tvořen hrubšími kýlnatými šupinami s méně výrazným zbarvením.

Samička ještěrky obecné (*Lacerta agilis*), Záblatský rybník, 26. 8. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

Ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*), preferující spíše vlhčí stanoviště, má v EVL stabilní populaci na hrázích rybníka Lesník min. od roku 1989 (Šuhaj et al. 1991, Šuhaj nepubl.), ale několik jedinců bylo od 90. let minulého století až do současnosti zjištěno i na Heřmanickém rybníku

a v letech 2001 a 2005 také u mokřadu východně od něj (Šuhaj & Mandák nepubl.). Tato ještěrka dosahuje délky těla 15–16 cm, a je tedy naším nejmenším druhem ještěrky. Zbarvení je nenápadné od žlutohnědé přes světle červenohnědou po tmavohnědou až černohnědou. Jsou známy i zcela černé (melanické) formy. Ocas má někdy namodralý. Samičky mají břicho bělavé nebo jemně žluté, samci mají břišní část těla žlutooranžovou až výrazně červeně zbarvenou. Mláďata jsou bronzově hnědá a hnědočerná. Od září zimuje v děrách pod kameny. Na jaře vylézá často již v březnu, a někdy ji proto můžeme pozorovat v místech ze zbytků sněhu. Samci se zpravidla objevují s jedno- až dvoutýdenním předstihem před samicemi. Při páření se někdy zakousnou do hřbetu samice tak silně, že následky zranění jsou patrné celý rok. Samice klade zpravidla v noci 5–7, někdy až 12 mláďat v průhledných obalech, které následně opouštějí (někdy již v kloace). Nejde tedy o pravou živorodost, jak ji známe u savců, ale o vejcoživorodost (ovoviviparii). V obou případech jsou vajíčka chráněna v bezpečí před predátory a dalšími škodlivými vlivy prostředí. Jedná se především o adaptaci na chladné klima, ve kterém by se nakladená vejce jen obtížně vyvíjela.

Ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*), mokřad východně od Heřmanického rybníka, 6. 7. 2001 (Foto Martin Mandák).

Užovka obojková (*Natrix natrix*) je naším nejhojnějším hadem a rovněž v EVL je běžná na všech březích vod. Slunící užovky si můžeme nejlépe prohlédnout na ondatřích kupách, ke kterým se na Heřmanickém rybníku a Novém stavu snadno dostaneme po rybářských lávkách. V našich podmínkách dosahuje délka samic, jež jsou znatelně větší než samci, v dospělosti až 125 cm (Zwach 2009). Shora je tělo užovky modravě šedé, šedohnědé nebo olivově zelené s drobnými černými skvrnkami, šupiny na hřbetě jsou výrazně kýlnaté a za hlavou po stranách krku má nápadný poznávací znak – dvě žluté, vzácně i bílé nebo oranžové skvrny. Její kořistí, kterou neškrť ani nepřidrží tělem, se stávají převážně obojživelníci, vzácněji

i hlodavci a ptáci, ale v případě potřeby je schopna se adaptovat i na lov ryb, někdy i větších rozměrů (Šuhaj 2007). Zimuje na souši od října do dubna. Páření probíhá na jaře po prvním svléknutí pokožky v dubnu až květnu a na přelomu června a července klade samice pod kameny nebo do tlejících zbytků rostlin vejce s kožovitým obalem. V jedné snůšce bývá 10–40 bílých vajíček. Mláďata se líhnou po dvouměsíční inkubaci a jejich délka se pohybuje mezi 10–20 cm. Pohlavní zralosti dosahují většinou ve třetím roce; dožívají se až 16 let.

Dne 21. 6. 1981 byla na břehu Nového stavu nalezena prvním z autorů dospělá užovka podplamatá (*Natrix tessellata*) (Polášek 1991). Jde o cenné pozorování, neboť jedinou oblastí s potvrzeným reprodukčním cyklem této užovky ve Slezsku je potok Sušanka, kde byl její výskyt prokázán v roce 1997 (Vlček 1998), a 250 m vzdálená soustava odkalovacích nádrží u Havířova, kde byla v roce 2009 objevena stabilní, rozmnožující se populace (Vlček & Jablonski 2010). Nález mladého jedince na polské straně řeky Olzy (Vlček et al. 2010) nedaleko havířovské populace je patrně příkladem migrační schopnosti při hledání nových lokalit pomocí sítě vodních toků. V případě údajného výskytu v PR Štěpán (Foral 1996) šlo pouze o ústní sdělení z druhé ruky bez exaktních údajů.

Za připomínky k textu článku jsme vděčni P. Vlčkovi (Havířov). Za pročetění rukopisu patří náš dík RNDr. P. Kočárkovi, Ph.D. (Katedra biologie a ekologie PřF OU v Ostravě).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Pramen

Foral M. 1996: Inventarizační průzkum obratlovců PR Štěpán. Závěrečná zpráva ze III inventarizačních sezón (1993–1996). Archiv J. Šuhaje a M. Mandáka, 23 pp. Manuskript.

Literatura

- Polášek Z. 1991: Příspěvek k problematice ochrany přírodního prostředí na Ostravsku-Karvinsku se zaměřením na batracho- a herpetofaunu vodních nádrží Heřmanický stav a rybník Lesník. Hyla, Bohumín, 1 (1): 23–29.
- Šuhaj J. & Mandák M. (eds.) 2010: Seznam taxonů živočichů EVL Heřmanický rybník. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 13 (1): 68–74. ISSN 1803-2338
- Šuhaj J., Stolarczyk J. & Polášek Z. 1991: Výskyt ještěrky živorodé (*Lacerta vivipara*) v oblasti Ostravské pánve. Hyla, Bohumín, 1 (1): 1–4.
- Šuhaj J., Stolarczyk J. & Vlček P. 2006: Nálezy želvy nádherné *Trachemys scripta* (Reptilia: Testudines: Emydidae) v České republice. Čas. Slez. Muz. Opava (A), 55 (3): 269–277. ISSN 1211-3026
- Šuhaj J. 2007: Příspěvek k potravní ekologii užovky obojkové (*Natrix natrix*). Acrocephalus (Ostrava), 23: 86–87.
- Šuhaj J. & Kašínský J. 2008: Výskyt želvy nádherné (*Trachemys scripta*) v Poodří. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 11 (1): 4–7. ISSN 1803-2338
- Vlček P. 1998: Dva nálezy užovky podplamaté ve Slezsku. Živa, Praha, 46 (2): 85. ISSN 0044-4812
- Vlček P. & Jablonski D. 2010: Objevení populace užovky podplamaté v Tešínském Slezsku. Živa, Praha, 58 (2): 83–86. ISSN 0044-4812
- Vlček P., Najbar B. & Jablonski D. 2010: First records of the Dice Snake (*Natrix tessellata*) from the North-Eastern part of the Czech Republic and Poland. Herpetology Notes, 3: 23–26. ISSN 2071-5773. Dostupné z: <http://www.seh-herpetology.org/herpetologynotes/Volume3_PDFs/Vlcek_et_al_Herpetology_Notes_Volume3_pages023-026.pdf>
- Zwach I. 2009: Obojživelníci a plazi České republiky. Grada Publishing, Praha, 496 pp. ISBN 978-80-247-2509-3

Ptactvo EVL Heřmanický rybník – vlajková skupina živočichů z hlediska zdejší ochrany přírody

EVL sestávající z rozlehlých mokřadních rybníků a jejich okolí se nachází na jedné z hlavních migračních tras ptáků vedoucích přes naše území, která ve Slezsku a na severní Moravě kopíruje nivu hlavní říční tepny Odry. Pro vodní ptáky táhnoucí z rozlehlých polských nížin představuje EVL jednu z prvních důležitých migračních zastávek na našem území. Zejména díky této strategické poloze je zdejší rybníční oblast na opeřence tak bohatá. Pokud k této skutečnosti přičteme i relativně zachovalé mokřadní prostředí, a díky tomu i zvýšený zájem ornitologické veřejnosti, ani nás tolik nepřekvapí, že ve sledované oblasti bylo zaznamenáno značné množství druhů ptáků. Mandák (2004) uvedl v prvním soupisu ptáků Heřmanického rybníka a jeho okolí na území dnešní EVL celkem 249 druhů ptáků, které byly do té doby zjištěny během ornitologické historie, tj. zhruba za posledních 200 let. Od publikování této práce bylo do avifauny celé dnešní EVL dopřáno dalších 8 druhů: plameňák růžový, břehouš

rudý, racek velký, r. středomořský, rybák severní, r. dlouhoocasý, linduška úhorní a strnad rolní. Počet taxonů „checklistu“ EVL se tak vyšplhal na úctyhodnou cifru 257, z níž 105 druhů je považováno za alespoň 1x hnízdících (Mandák 2004) na území EVL. V součtu druhů tohoto seznamu nejsou zahrnuti tzv. uprchlíci, tedy ptáci evidentně ulétlí ze zajetí nebo polovolných chovů. Takových „exotů“ bylo zaregistrováno nejméně 5 druhů: plameňák karibský (*Phoenicopterus ruber*), korela chcholátá (*Nymphicus hollandicus*), andulka vlnkovaná (*Melopsittacus undulatus*), alexandr malý (*Psittacula krameri*) a papoušek žako (*Psittacus erithacus*) (Mandák 2004).

Samotná čísla ale nejsou bez srovnání dostatečně průkazná. Při porovnávání s počty druhů na jiných významných lokalitách v ČR (Mandák 2004) vyšlo najevo, že EVL má druhý nejbohatší seznam opeřenců hned po věhlasné Ptačí oblasti Žehuňský rybník – Žehuňská obora (dnes pod názvem Obora Kněžičky). Na této 4x větší loka-

Andulka vlnkovaná (Melospittacus undulatus), severní strana Heřmanického rybníka, 28. 6. 2007 (Foto Martin Mandák).

litě, než je EVL, ornitologové doposud napočítali 259 druhů ptáků (Hora et al. 2002). V kontextu se seznamem ptáků naší republiky (Vavřík 2009) představuje 257 druhů 63 % druhového spektra České republiky. Z pohledu stávající legislativy bylo v EVL doposud zaznamenáno celkem 95 zvláště chráněných druhů (77 % všech druhů uvedených v platné vyhlášce!), z nichž 40 je vedeno jako hnízdících (Mandák 2004).

Z předchozích řádků je evidentní, že vám nemůžeme představit všechny zástupce ptačí říše. Z jednotlivých řádů (u pěvců čeledí), u nichž uvádíme počet druhů, představíme nejprve ty nejhojnější (s důrazem na nedávno nebo recentně hnízdící druhy), s kterými se návštěvníci EVL mohou setkat nejčastěji, a pak ty nejvzácnější, které jsou ve třech případech dokonce i novými členy avifauny naší vlasti.

Potáplice (Gaviiformes) – 3

S těmito ptáky se u nás nejčastěji setkáme na přehradách v období tahu, a proto není jejich velmi vzácný výskyt v EVL nijak překvapující. Nejvzácnějším hostem byla bezesporu potáplice lední (*Gavia immer*), pozorovaná na největším rybníku v roce 1950 (Hudec et al. 1966).

Potápky (Podicipediformes) – 5

Potápka roháč (*Podiceps cristatus*) je spolu s drobnou, poměrně skrytě žijící potápkou malou (*Tachybaptus ruficollis*) pravidelným hnízdícím na rybnících Heřmanickém, Lesníku a Zábzlatském. Na Heřmanickém a Zábzlatském rybníku již jen nepravidelně hnízdí potápka černokrká (*Podiceps nigricollis*). Nejvzácnějším zde během tahu pozorovaným zástupcem byla potápka žlutorohá (*Podiceps auritus*).

Tokající pár potápek roháčů (Podiceps cristatus), Heřmanický rybník, 7. 4. 2010 (Foto Dušan Boucný).

Veslonozí (Pelecaniformes) – 2

K pravidelnému hostu zejména v době podzimního průtahu, kormoránu velkému (*Phalacrocorax carbo*), se od roku 2002 přiřadil na několika lokalitách EVL i jeho vzácný příbuzný kormorán malý (*P. pygmeus*) (Stolarczyk et al. 2006).

Kormorán velký (Phalacrocorax carbo), Heřmanický rybník, 3. 2. 2010 (Foto Dušan Boucný).

Brodiví (Ciconiiformes) – 11

Přes relativně bohatě zastoupený řád se setkáme spíše s nehnízdícími druhy, neboť oba hnízdíči, bukač velký (*Botaurus stellaris*) i bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) (viz Mandák 2010), vyhledávají neprostupnou rákosovou džungli, díky čemuž jsou snadněji slyšitelní než viditelní. Vizualně si bukače můžeme nejsnáze prohlédnout v zimním období, kdy se u nezamrzlých míst vyskytuje v posledních

letech až několik jedinců. Nejčastějším hostem na rybnících a mokřadech je volavka popelavá (*Ardea cinerea*), která sem zaletuje ze vzdálenějších hnízdišť, a stále častěji je možno obdivovat i krásu volavky bílé (*Egretta alba*). Hnízdění volavky červené (*Ardea purpurea*) se doposud v rozsáhlých rákosinách spolehlivě prokázat nepodařilo (Stolarczyk et al. 2003a). Vůbec nejvzácnějším členem zde zastížených brodivých je kolpík bílý (*Platalea leucorodia*).

Plameňáci (*Phoenicopteriformes*) – 1

Výjimečně zastíženým hostem byl na konci července 1895 plameňák růžový (*Phoenicopterus ruber roseus*) – dva nedospělí jedinci byli střeleni na „rybnících u Záblatí“ (Hudec 1994).

Vrubozobí (*Anseriformes*) – 26

Ke kvartetu pravidelně hnízdících druhů, kopřivce obecné (*Anas strepera*), kachně divoké (*A. platyrhynchos*), u níž jsme v EVL našli 2x hnízdo na stromě ve výšce 7–8 m (Šuhaj & Mandák 2007), poláku velkému (*A. ferina*) a p. chocholačce (*A. fuligula*), se na některých lokalitách připojila i husa velká (*Anser anser*) (viz Mandák 2010).

Pár poláků chocholaček (*Aythya fuligula*), Heřmanický rybník, 25. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

Naproti tomu, zcela v souladu s republikovým trendem, jako hnízdíček vymizela čírka obecná (*Anas crecca*) a na okraji vymizení jsou čírka modrá (*A. querquedula*) a lžičák pestrý (*A. clypeata*), kteří ještě zřejmě hnízdí na Záblatěském rybníku.

Na ústupu je rovněž hnízdění labutě velké (*Cygnus olor*), která zde naposledy vyhnízдила v roce 2001 (Mandák 2004). Na druhou stranu se v posledních letech v hnízdní době objevuje stále častěji husice liščí (*Tadorna tadorna*) a morčák velký (*Mergus merganser*), zaletující sem z hnízdní populace na nedaleké Odře. Mezi ornitologické zajímavosti lze zařadit výskyty turpana černého (*Melanitta fusca*) v roce 1964 (Hudec et al. 1966) a husice egyptské (*Alopochen aegyptiacus*) v roce 2003 (Stolarczyk & Marčíšová 2006), u níž lze díky

Sameček čírky modré (*Anas querquedula*), Heřmanický rybník, 21. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

nové malé populaci na česko-polském pomezí očekávat další návštěvy i v budoucnu.

Sameček lžičáka pestrého (*Anas clypeata*), Heřmanický rybník, 26. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

Dravci (*Accipitriformes*) – 16

Většina příslušníků řádu patří mezi nehnízdní faunu. Pravidelně zde vyvádí mláďata asi jen moták pochop (*Circus aeruginosus*), který je vázán na větší rákosiny (viz Mandák 2010). K nepravidelně hnízdícím, resp. k těm, jejichž pravidelná hnízdiště nám nejsou známa, patří dvojice běžných dravců – krahujec obecný (*Accipiter nisus*) a káně lesní

Mladý orel mořský (*Haliaeetus albicilla*), Heřmanický rybník, 3. 2. 2010 (Foto Dušan Boucný).

(*Buteo buteo*). V období průtahu poskytuje rybníční oblast místo k lovu impozantním dravcům – orlu mořskému (*Haliaeetus albicilla*) nebo orlovcí říčnímu (*Pandion haliaetus*). Naproti tomu zde byli někteří dravci zastížení zatím jen jednou: moták stepní (*Circus macrourus*) v r. 1952, m. lužní (*C. pygargus*) v r. 1964 (Hudec et al. 1966), orel nejmenší (*Hieraaetus pennatus*) v r. 1988 (Mandák 2004) a orel skalní (*Aquila chrysaetos*) při krátké návštěvě vzdušného prostoru v r. 2004 (Šuhaj & Mandák 2008).

Orlovec říční (*Pandion haliaetus*), Heřmanický rybník, 25. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

Sokoli (*Falconiformes*) – 7

Tento ptačí řád, vyčleněný z předchozího, je v EVL zastoupen méně početně. Hnízdí zde jediný druh, a to známá poštolka obecná (*Falco tinnunculus*), která obsazuje např. stará hnízda strak. Zato pouze jednou byla zjištěna příbuzná poštolka rudonohá, konkrétně v roce 1990 (Hudeček 1991), a ostříž jižní (*Falco eleonora*), který se stal v roce 2000 novým druhem avifauny České republiky (Stolarczyk et al. 2003b).

Hrabaví (*Galliformes*) – 3

Jediným celoročně se vyskytujícím a početným kurem je bažant obecný (*Phasianus colchicus*). Překvapivým zjištěním bylo zaznamenání křepelky polní (*Coturnix coturnix*) v hnízdním období u Heřmanického rybníka v roce 2008 (Mandák nepubl.).

Krátkokřídílí (*Ralliformes*) – 9

Skupina snad nejtajemnějších ptáků, a to díky velice skrytému (navíc často nočnímu) způsobu života. K dvojici relativně snadno identifikovatelných hnízdičů obývajících většinu zdejších mokřadů, slípce zelenonohé (*Gallinula chloropus*) a lysce černé (*Fulica atra*), bychom mohli přiřadit také chřástala vodního (*Rallus aquaticus*), rozšířeného na většině mokřadů. Chřástal polní (*Crex crex*), který vyhledává spíše otevřená stanoviště suššího charakteru, hnízdí v EVL patrně nepravidelně (např.

Slípka zelenonohá (*Gallinula chloropus*), Heřmanický rybník, 25. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

Hnízdo lysky černé (*Fulica atra*) v orobincovém porostu, Heřmanický rybník, 3. 5. 2002 (Foto Martin Mandák).

Lyska černá (*Fulica atra*), Heřmanický rybník, 20. 3. 2010
(Foto Dušan Boučný).

u Heřmanického rybníka). Velkou neznámou jsou zahaleni další dva chřástali rodu *Porzana* – ch. kropenatý (*P. porzana*) a ch. malý (*P. pusilla*), jehož místní výskyt shrnul Šuhaj (2007). U prvně jmenovaného druhu bylo mezi Záblatským rybníkem a Novým stavem zjištěno v roce 2007 vůbec první zimování v rámci ČR (Šuhaj 2008). V kontextu dnešních podmínek až poněkud exoticky působí výskyt dropa malého (*Tetrax tetrax*) někde v blízkém okolí Heřmanického rybníka v roce 1949 (Hudec et al. 1966, Mandák 2004).

Dlouhokřídlí (*Charadriiformes*) – 55

Nejpočetnější „nepěvčí“ řád je trochu symbolicky zastoupen rackem chechtavým (*Larus ridibundus*), sdružujícího se do početných hnízdních kolonií. Sestupný trend početnosti v globálnějším měřítku se projevil také v EVL – po zániku hnízdiště (obnovilo se v roce 2010) na Záblatském rybníku v roce 2005 (Mandák et al. 2008) kolonie racků na Heřmanickém rybníku na čas osiřela.

K víceméně pravidelně hnízdícím dlouhokřídlým (dříve řazení do „rodiny“ bahňáků) patří již jen trio

Snůška racka chechtavého (*Larus ridibundus*) na panelce, Heřmanický rybník, 28. 4. 2008 (Foto Martin Mandák).

Hnízdo kulíka říčního (*Charadrius dubius*) u mokřadu mezi železniční tratí a Vrbickou Stružkou, západní část EVL, 22. 5. 2003 (Foto Martin Mandák).

Snůška čejky chocholaté (*Vanellus vanellus*), plocha mezi mokřadem východně od Heřmanického rybníka a Figurou, 29. 4. 2002 (Foto Martin Mandák).

kulíků říčních (*Charadrius dubius*), čejky chocholaté (*Vanellus vanellus*) a prozatím stále i vodouš rudonohý (*Tringa totanus*). Zato minulostí (naposledy na přelomu století) je již hnízdění velkého bahňáka břehouše černoocasého (*Limosa limosa*), běžně

hnízdícího v 80. letech 20. století u Lesníku (Šuhaj nepubl.), a v posledních letech se v racčí kolonii na panelce nedaří prokázat ani v ČR vzácně hnízdícího racka černohlavého (*Larus melanocephalus*), který zde s jistotou hnízdil v letech 1995–1998 a 2000 (Poprach et al. 2006).

Na tahu se na obnažených dnech rybníků (v současnosti především na Lesníku, ale i Zábalském) často zastavují hejna různých jespáků – např. na jaře můžeme pozorovat souboje různě zbarvených j. bojovných (*Philomachus pugnax*) – nebo vodoušů rodu *Tringa* – nejčastěji v. kropenatý (*T. ochropus*) a v. bahenní (*T. glareola*). Z dlouhokřídlých patří k nejčastějším nehnízdícím zástupcům racek malý (*Larus minutus*), komplex tří druhů „velkých“ racků (*Larus argentatus* s. l.) a méně nápadný rybák obecný (*Sterna hirundo*) a r. černý (*Chlidonias niger*). K raritám, které zabloudily do EVL dosud jen 1x, patří vodouš malý (*Xenus cinereus*) v r. 1998 (Vavřík 2002), chaluha pomořanská (*Stercorarius pomarinus*) v r. 1990 (Hudeček 1991), ch. malá (*S. longicaudus*) v r. 1958 (Hudeček & Kondělka 1995), racek velký (*Larus ichthyaetus*) v r. 2007 (Kondělka 2009), rybák severní (*Sterna sandvicensis*) v r. 2003 (Haluzík & Haluzíková 2006) a r. dlouhoocasý (*S. paradisea*) v r. 2000 (Vavřík 2002). K těmto publikovaným vzácným zatoulančům doplňujeme výskyt břehouše rudého (*Limosa lapponica*), zjištěného dne 18. 9. 1984 při lovu bezobratlých na mělčině Heřmanického rybníka, který nechal pozorovatele přiblížit téměř na dosah ruky (Šuhaj nepubl.). Zcela ojedinělá je návštěva stepního elementu ouhorlíka černokřídlého (*Glareola nordmanni*) v roce 1951 (Hudec et al. 1966), který tak obohatil druhovou avifaunu ČR.

Měkkozobí (*Columbiformes*) – 5

Svá mláďata tu z korun stromů vyvádí jen holub hřivnáč (*Columba palumbus*). Z ostatních druhů stojí za zmínku především holub doupňák (*Columba oenas*), zjišťovaný donedávna pravidelně především na oraništích v době jarního průtahu.

Kukačky (*Cuculiformes*) – 1

Řád je zastoupen hojnou paraziticky hnízdící kukačkou obecnou (*Cuculus canorus*), jejímiž častými hostiteli v EVL budou převážně na rákosiny vázaní pěvci.

Sovy (*Strigiformes*) – 4

V EVL hnízdí v současné době prokazatelně jen puštík obecný (*Strix aluco*), a to u mokřadů východně od Heřmanického rybníka, ale ještě donedávna hnízdili ve starých stračích hnízdech na hrázích Lesníku i kalousi ušatí (*Asio otus*). Zato sýček obecný (*Athene noctua*), k němuž je z EVL k dispozici pouze jediný publikovaný hnízdící údaj z roku 1980 (Anonymus 1981), hnízdil na dnes

zaniklém statku Nový dvůr přibližně do roku 1983 (Závalský in verb.).

Lelkové (*Caprimulgiformes*) – 1

Tento řád má v EVL jediného příslušníka, jímž je nehnízdící tajemný noční pták lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*).

Svišťouni (*Apodiformes*) – 1

Také svišťouni zde mají jediného zástupce, a to rorýsa obecného (*Apus apus*), který v EVL využívá vzdušný prostor k lovu aeroplanktonu.

Srostloprstí (*Coraciiformes*) – 3

V EVL hnízdí ledňáček říční (*Alcedo atthis*) si staví své nory v březích Vrbické Stružky a na rybnících loví rybky. V období jarního průtahu (okolo půle dubna) se můžeme např. na travnatých místech setkat s dalším skvostem – dudkem chocholatým (*Upupa epops*).

Šplhavci (*Piciformes*) – 7

V EVL si tesá dutiny čtveřice šplhavců: po dvou družích žlun, ž. šedá (*Picus viridis*) a ž. zelená (*P. viridis*), a strakapoudů, s. velký (*Dendrocopos major*) a s. malý (*D. minor*). Na jarním průtahu lze spatřit krutihlava obecného (*Jynx torquilla*), který snad v roce 2009 i hnízdil (Boucný in litt.), a nejčastěji na podzim či v zimě je možno zaslechnout kvílivý hlas datla černého (*Dryocopus martius*). Pouze v roce 2004 byl zjištěn strakapoudu velkému velmi podobný s. jižní (*D. syriacus*) (Šuhaj & Mandák 2004).

Krutihlav obecný (*Jynx torquilla*), Heřmanický rybník, 30. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

Pěvci (*Passeriformes*) – 96

Skřivanovití (*Alaudidae*) – 3

V současnosti nehnízdí žádný druh. Nezaměnitelného zpěváka skřivana polního (*Alauda arvensis*) zaslechneme nejspíš již jen na průtahu.

Vlaštovkovití (*Hirundinidae*) – 4

Rovněž příslušníci této čeledi v EVL nehnízdí, ale zvláště na konci léta jsou mimořádně počet-

Konipas bílý (*Motacilla alba*), Lesník, 7. 4. 2010
(Foto Dušan Boucný).

ní díky vlaštovce obecné (*Hirundo rustica*), která v rákosinách Heřmanického rybníka nocuje až v desetitisícových hejnech. Mezi vlaštovkami jsou jako jehly v kupce sena ukryté břehule říční (*Riparia riparia*) a jiříčky obecné (*Delichon urbicum*). Na Heřmanickém rybníku byla v roce 2003 pozorována také vlaštovka skalní (*Cecropis daurica*) – nový příslušník fauny České republiky (Mandák & Hudeček 2005).

Konipasovití (*Motacillidae*) – 7

Pravidelně hnízdí (např. na budově myslivny) zřejmě jen konipas bílý (*Motacilla alba*); u lindušky lesní (*Anthus trivialis*) data o hnízdění chybějí. Linduška luční (*Anthus pratensis*) a konipas luční (*Motacilla flava*) jsou zejména v období jarního tahu pravidelnými migranty. K zajímavým výskytům lze zařadit občasné zjištění konipasa horského (*Motacilla cinerea*) a především zpívajícího samce lindušky úhorní (*Anthus campestris*) u Lesníku v roce 1984 (Šuhaj nepubl.).

Brkoslavovití (*Bombycillidae*) – 1

Jediný představitel řádu, brkoslav severní (*Bombycilla garrulus*), se objevuje v nepravidelných invazích během tužších zim. Tohoto velice nápadného pěvce můžeme obdivovat při konzumaci plodů jmelí, růže šípkové nebo také na neočesaných jablkách.

Skorcovití (*Cinclidae*) – 1

Skorec vodní (*Cinclus cinclus*) byl pozorován jen v roce 2002 (Mandák 2004) na Vrbické Stružce.

Střízlíkovití (*Troglodytidae*) – 1

Nejmenšího hnízdícího ptáka v EVL (jeho kulovitá hnízda najdeme hlavně u vodotečí), střízlíka obecného (*Troglodytes troglodytes*), prozradí nejspíše výrazný hlasitý zpěv. V zimě byli u Záblického rybníka pozorováni střízlíci, kteří se na noc ukryvali ve skulinách pod uvolněnými plechy potrubí horkovodu (Šuhaj nepubl.).

Pěvuškovití (*Prunellidae*) – 1

Také pěvuška modrá (*Prunella modularis*) je nenápadným drobným hnízdícím pěvcem v EVL (zejména v houštinách).

Drozdi kvíčaly (*Turdus pilaris*), Heřmanický rybník, 22. 2. 2009
(Foto Dušan Boucný).

Drozdovití (*Turdidae*) – 14

Tato početnější čeleď je v EVL zastoupena nejméně 7 pravidelně hnízdícími druhy, mezi něž patří červenka obecná (*Erithacus rubecula*), slavík obecný (*Luscinia megarhynchos*), s. modráček (*L. svecica*) (viz Mandák 2010), bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*), b. černohlavý (*S. torquatus*), kos černý (*Turdus merula*) a drozd zpěvný (*T. philomelos*). Kromě modráčka a bramborníčků, kteří vyhledávají otevřená stanoviště, jsou to ptáci vázaní na hustší keřový podrost. U některých dalších druhů je hnízdění v EVL nepravidelné. Nápadným a poměrně hlučným ptákem v období podzimního průtahu je drozd kvíčala (*T. pilaris*), objevující se v EVL často ve větších hejnech.

Pěnicovití (*Sylviidae*) – 18

Jde o čeleď s nejvíce hnízdíči – celkem je jich nejméně 14. V EVL najdeme všechny v ČR hnízdící cvrčilkou, c. zelenou (*Locustella naevia*), c. říční (*L. fluviatilis*) a c. slavíkovou (*L. luscinoides*), rákosníky, r. proužkovaného (*Acrocephalus schoenobaenus*), r. zpěvného (*A. palustris*), r. obecného (*A. scirpaceus*) a r. velkého (*A. arundinaceus*), většinu pěnic, p. pokřovní (*Sylvia curruca*), p. hnědokřídlou (*S. communis*), p. slavíkovou (*S. borin*) a p. černohlavou (*S. atricapilla*), a dva druhy budníčků, b. menšího (*Phylloscopus collybita*) a b. většího

Budníček menší (*Phylloscopus collybita*), Lesník, 14. 4. 2009
(Foto Dušan Boucný).

(*P. trochilus*). Cvrčilka slavíková a všichni rákosníci s výjimkou r. zpěvného (kopřivy) vyhledávají rákosiny, zatímco ostatní cvrčilky a všechny pěnice si stavějí hnízda především v keřovém či stromovém patru a budníčci pro změnu na zemi. Společným jmenovatelem k snadné identifikaci zmíněných ptáků je znalost zpěvu, kterou si lze s výjimkou dvou druhů pěnic (vzácnější p. slavíkové a hojně p. černohlavé) osvojit v relativně krátké době. Ostatní (nehnízdící) druhy jsou v EVL vzácné a nenápadné.

Lejskovití (*Muscicapidae*) – 4

Pravděpodobně jediným hnízdícím druhem je zde lejssek šedý (*Muscicapa striata*), který díky nenápadnému vzhledu a také nevýrazným akustickým projevům uniká snadno pozornosti. Jiné druhy lejsků se vyskytují jen na průtahu a navíc máme o nich minimum informací – třeba lejssek malý (*Ficedula parva*) byl odchyten pouze v r. 1983 a lejssek bělokrký (*F. albicollis*) byl pozorován jen v r. 1997 (Mandák 2004).

Sýkořicovití (*Paradoxornithidae*) – 1

O jediném zástupci, sýkořici vousaté (*Panurus biarmicus*), se zmiňuje blíže Mandák (2010).

Mlynaříkovití (*Aegithalidae*) – 1

S relativně nápadným, ale droboučným hnízdícím mlynaříkem dlouhoocasým (*Aegithalos caudatus*) se můžeme setkat během celého roku (staví si hnízda z lišejníků na keřích a stromech), v mimohnízdní době v rodinných „tlupách“ čítajících okolo deseti jedinců.

Sýkorovití (*Paridae*) – 6

V EVL byly zjištěny všechny v ČR hnízdící sýkory, ale jen tři z nich tu i pravidelně hnízdí a lze je často pozorovat: s. babka (*Poecile palustris*), s. modřinka (*Cyanistes caeruleus*) a s. koňadra (*Parus major*).

Brhlíkovití (*Sittidae*) – 1

Jediným, ale běžným zástupcem čeledi je v dutinách stromů hnízdící brhlík lesní (*Sitta europaea*).

Šoupálkovití (*Certhiidae*) – 2

Oba druhy šoupálek, š. dlouhoprstý (*Certhia familiaris*) a š. krátkoprstý (*C. brachydactyla*), v EVL zřejmě i hnízdí (pod odchlípnutou kůrou stromů), ale rozlišit je bez znalosti zpěvu je velice obtížné.

Moudivláčkovití (*Remizidae*) – 1

Velmi nápadný moudivláček lužní (*Remiz pendulinus*), nikoliv zpěvem ani zjevem, ale charakteristickými vakovitými hnízdy, které si „roztváří“ v okolí rybníků v EVL, jak se zdá, hnízdí čím dál tím méně početněji.

Žluvovití (*Oriolidae*) – 1

Další nápadný druh, žluva hajní (*Oriolus oriolus*), je sice barevně „křiklavý“, ale jelikož se nejčastěji zdržuje v hustých korunách stromů, spíše ho zaregistrujeme díky flétnovému zpěvu.

Ťuhýkovití (*Laniidae*) – 2

Ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) hnízdí v EVL na otevřených místech s dostatkem keřů, zatímco pro

Hnízdo moudivláčka lužního (*Remiz pendulinus*), západní strana Heřmanického rybníka, 30. 4. 2002 (Foto Martin Mandák).

ťuhýka šedého (*Lanius excubitor*) představuje EVL pravidelné zimoviště.

Krkavcovití (*Corvidae*) – 7

V EVL hnízdí jen sojka obecná (*Garrulus glandarius*) a straka obecná (*Pica pica*). Oba druhy si stavějí hnízda na stromech, straka ale nepohrdne ani hustými trnkovými porosty. Se smíšenými hejny (především v pozdním odpoledni směrem na shromaždiště) přemísťujících se kavek obecných (*Corvus monedula*) a havranů polních (*Corvus frugilegus*) se setkáme v mimohnízdní době, s krkavcem velkým na přeletu ale také v hnízdní době (hnízdí v lese Březina za okrajem EVL).

Špačkovití (*Sturnidae*) – 1

Pro špačka obecného (*Sturnus vulgaris*) představuje EVL kromě hnízdiště mimořádně významné nocoviště – do rákosin Heřmanického rybníka se zvláště na podzim sletují před soumrakem desetitisíce ptáků, kteří svými úchvatnými letovými kreacemi zaujmou každého milovníka ptactva.

Vrabcovití (*Passeridae*) – 2

V EVL hnízdí jen vrabec polní (*Passer montanus*) – jedno hnízdiště se nalézá v krytu lampy regulační stanice na hrázi Heřmanického rybníka.

Sameček hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*), Heřmanický rybník, 27. 5. 2007 (Foto Dušan Boucný).

Pěnkavovití (*Fringillidae*) – 13

Z této čeledi hnízdí asi 7 druhů: pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*), zvonohlík zahradní (*Serinus serinus*), zvonek zelený (*Carduelis chloris*), stehlík obecný (*C. carduelis*), konopka obecná (*C. cannabina*) a hýl rudý (*Carpodacus erythrinus*). Tito pěnkavovití ptáci si stavějí hnízda ve stromových porostech, jen hýl rudý je vázán na otevřenější krajinu s keři – v EVL je hojný v okolí obou ostravských rybníků. V období průtahu a v nehostinném zimním období lze na sporou vegetací porostlé haldě u Heřmanického rybníka občas narazit třeba na konopku žlutozobou (*Carduelis flavirostris*), čečetku zimní (*C. flammea*) a v celé EVL (především na olších) i na čížka lesního (*C. spinus*) a hýla obecného (*Pyrrhula pyrrhula*).

Strnadovití (*Emberizidae*) – 4

Oba z hnízdících druhů vyhledávají zcela odlišná stanoviště – strnad obecný (*Emberiza citrinella*) otevřenější prostranství se vzrostlými stromy, zatímco strnad rákosní (*E. schoeniclus*) je „doma“ v rákosinách. Pouze jednou (v roce 2001) byl na zájmovém území zastížen v ČR výjimečný zatoulanec strnad rolní (*Emberiza rustica*) (Vavřík 2002).

Sameček strnada rákosního (*Emberiza schoeniclus*), Heřmanický rybník, 28. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

Za připomínky k textu článku jsme zavázáni Ing. D. Boucnému (Ostrava) a doc. RNDr. K. Hudcovi, DrSc. (Brno).

Martin Mandák, Jiří Šuhaj

Pramen

Vavřík M. (ed.) 2009: Seznam ptáků České republiky. Checklist of birds of the Czech Republic. Dostupné z: <<http://fkco.sweb.cz/cz-list.htm>> (aktualizace 8. 3. 2009)

Literatura

- Anonymus. (ed.) 1981: Ornitologická pozorování v Severomoravském kraji v roce 1980. *Acrocephalus*, Ostrava, 2 (2): 7–26.
- Haluzík M. & Haluzíková M. 2006: První pozorování rybáka severního (*Sterna sandvicensis*) ve Slezsku. *Acrocephalus* (Ostrava), 22: 81–82.
- Hora J., Marhoul P. & Urban T. (eds.) 2002: NATURA 2000. Návrh ptačích oblastí. ČSO, Praha, 200 pp.
- Hudec K., Kondělka D. & Novotný I. 1966: Ptactvo Slezska. Slezské muzeum v Opavě, Opava, 366 pp. + 60 mp.
- Hudec K. (ed.) 1994: Ptáci – Aves. Díl I. Fauna ČR a SR, sv. 27. Academia, Praha, 672 pp. ISBN 80-200-0382-7
- Hudeček J. (ed.) 1991: Materiály k avifauně severní Moravy a Slezska – 1. Pozorování v roce 1990. *Acrocephalus* (Ostrava), 12 (13): 54–81.
- Hudeček J. & Kondělka D. 1995: Chaluha malá (*Stercorarius longicaudus*) na severní Moravě a ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz. Opava* (A), 44 (2): 187–189. ISSN 0323-0627
- Kondělka D. 2009: Třetí pozorování racka velkého (*Larus ichthyaetus*) v Česku. *Acrocephalus* (Ostrava), 25: 98.
- Mandák M. 2004: Heřmanický rybník – významná ornitologická lokalita. *Acrocephalus* (Ostrava), 20: 2–53.
- Mandák M. 2010: Ochránářsky nejvýznamnější ptáci EVL Heřmanický rybník. *POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry*, 13 (1): 61–63. ISSN 1803-2338
- Mandák M., Haluzík M., Haluzíková M. & Hrabec J. 2008: Hnízdni populace racka chechtavého (*Larus ridibundus*) v Ptačí oblasti Heřmanický stav – Odra – Poolší v roce 2008. *Acrocephalus* (Ostrava), 24: 29–31.
- Mandák M. & Hudeček J. J. 2005: První pozorování vlaštovky skalní (*Hirundo daurica*) na území České republiky? *Sylvia*, Praha, 41: 129–135. ISSN 0231-7796
- Poprach K., Haluzík M. & Chytil J. 2006: Rozšíření a početnost hnízdní populace racka černohlavého (*Larus melanocephalus*) v České republice. *Sylvia*, Praha, 42: 66–80. ISSN 0231-7796
- Stolarczyk J. & Marcišová M. 2006: První pozorování husice egyptské (*Alopochen aegyptiacus*) ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz. Opava* (A), 55 (1): 91. ISSN 0323-0627
- Stolarczyk J., Mandák M. & Kondělka D. 2003a: Výskyt volavky červené (*Ardea purpurea*) v Ostravě v hnízdním období roku 2002. *Čas. Slez. Muz. Opava* (A), 52 (3): 179. ISSN 0323-0627
- Stolarczyk J., Slamják P. & Hudeček J. J. 2003b: Ostříž jižní (*Falco eleonorae*) poprvé zastížen v České republice. *Sylvia*, Praha, 39: 155–157. ISSN 0231-7796
- Stolarczyk J., Mandák M. & Šuhaj J. 2006: Výskyt kormorána malého (*Phalacrocorax pygmeus*) v Ostravské pánvi v období listopad 2005 – květen 2006. *Acrocephalus* (Ostrava), 22: 30–36.
- Šuhaj J. 2007: Výskyt chřástala malého (*Porzana parva*) v hnízdní době v EVL Heřmanický rybník. *Acrocephalus* (Ostrava), 23: 71–72.
- Šuhaj J. 2008: Výskyt chřástala kropenatého (*Porzana porzana*) v Bohumíně – Záblatí v prosinci 2007. *Acrocephalus* (Ostrava), 24: 61–62.
- Šuhaj J. & Mandák M. 2004: Výskyt strakapouda jižního (*Dendrocypos syriacus*) v Ostravské pánvi v letech 2001–2004. *Acrocephalus* (Ostrava), 20: 86–90.
- Šuhaj J. & Mandák M. 2007: Nálezy stromových hnízd kachny divoké (*Anas platyrhynchos*) ve výšce 7–8 m. *Acrocephalus* (Ostrava), 23: 77–78.
- Šuhaj J. & Mandák M. 2008: Výskyt orla skalního (*Aquila chrysaetos*) v Bohumíně v období prosinec 2003 – březen 2004. *Acrocephalus* (Ostrava), 24: 60–61.
- Vavřík M. 2002: Zpráva Faunistické komise ČSO za období 1999–2001. *Zprávy ČSO, Praha*, 55: 3–16. ISSN 1210-9819

Ochranářsky nejvýznamnější ptáci EVL Heřmanický rybník

EVL je v rámci soustavy chráněných území Natura 2000 nejen evropsky významnou lokalitou, ale i součástí, jakousi jádrovou oblastí (Mandák 2004) ptačí oblasti (dále jen PO) Heřmanický stav – Odra – Poolší. Pro 2 ze 3 kritériových druhů ptáků, pro které byla PO vyhlášena, představuje EVL významné hnízdiště. Nastíněná dvojice zahrnuje bukáčka malého (*Ixobrychus minutus*) a slavíka modráčka (*Luscinia svecica*). Jelikož ochranářsky významných druhů je více, zmíním se alespoň o další čtveřici – bukači velkém (*Botaurus stellaris*), huse velké (*Anser anser*), motáku pochopovi (*Circus aeruginosus*) a sýkořici vousaté (*Panurus biarmicus*). Čtenářům jsou tyto druhy představeny podle zoologického systému; u jednotlivých druhů je uvedena i kategorie ohrožení podle platného červeného seznamu ptáků (Šťastný & Bejček 2003).

Bukač velký (*Botaurus stellaris*) – kriticky ohrožený druh

Bukač náleží k řádu brodiví (*Ciconiiformes*); je tedy blízce příbuzný všeobecně známému čápu bílému (*Ciconia ciconia*) či volavce popelavé (*Ardea cinerea*). Oba druhy připomíná svými proporcemi těla, odlišné je však jeho zbarvení, které dokonale ladí s hrou světla a stínů jeho domova – rákosových „džunglí“. V rákosinách jej vůbec není snadné zaregistrovat – v hnízdním období, které probíhá od dubna do června (Hudec 1994), ale i mimo něj, většinou tuto skrytě žijící volavku prozradí opakovaně znějící dunivý hlas slyšitelný na vzdálenost několika set metrů. Vizuálně se s bukačem můžeme nejčastěji setkat v zimním období, především u nezamrzajících drobných vodotečí v blízkosti rákosin, kde ve strnulém postoji číhá na drobné ryby. Jakmile nás spatří (většinou si nás ale všimne dříve než my jeho), protáhne se kolmo vzhůru a snaží se splynout s okolní vegetací. Pokud tato finta nepomůže, odlétne o kus dále, vždy do nepřehledné vegetace.

Rozsáhlé rákosové porosty celé EVL představují pro bukače tradiční útočiště – jeho hnízdění bylo prokázáno již v roce 1968 na Heřmaňáku (Polášek 1995). Protože se jedná o plochy svou rozlohou velice významné v rámci celého Slezska a Moravy, je nasnadě, že zde bukač nachází mimořádně vhodné podmínky i v rámci naší vlasti. Polášek (1995) uvádí v EVL 3–4 volající samce a jinak je tomu zřejmě i v současné době (cf. Polášek 2007). Jelikož v letech 2001–2003 u nás hnízdilo okolo 30–40 párů (Šťastný et al. 2006), hostí EVL velmi významnou populaci druhu i v celorepublikovém měřítku.

Zimující bukač velký (*Botaurus stellaris*), Lesník, 13. 1. 2006 (Foto Martin Mandák).

Bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) – kriticky ohrožený druh

Bukáček, jak naznačuje jeho rodové jméno, je menší „brácha“ bukače a zároveň naším nejmenším brodivým ptákem. Na rozdíl od bukače lze u pozorovaných ptáků určit i pohlaví – samečci jsou zbarveni kontrastněji než samičky. Bukáček je přísně tažný pták, který se u nás zdržuje po nejvíce od poloviny dubna do konce září (Šťastný

Hnízdo bukáčka malého (*Ixobrychus minutus*), Záblatý rybník, 18. 6. 2002 (Foto Martin Mandák).

et al. 2006). Dává přednost podobnému prostředí jako bukač, navíc jsou ale pro něj velice důležité i menší mokřady, ať už jako hnízdiště nebo prostřený stůl. Častěji jej spíše zahlédneme (při přeletech za potravou), než uslyšíme (hlas se podobá tlumenému štěkotu psa). Drobné rozměry umožňují bukáčkovi mistrně ručkovat (spíše „nožkovat“) po rákosových stéblech, z nichž loví vodní hmyz či drobné ryby.

Bukáček je v oblasti EVL rozšířen celoplošně, ačkoliv např. z Nového stavu údaje chybějí. V roce 2002 byla na Heřmanickém rybníku odhadnuta hnízdní populace na 6 párů (Mandák 2004) a na Zábalském rybníku byla nalezena 2 hnízda, z toho jedno s 2 vejci (Mandák 2005). V roce 2002 tak populace bukáčků určitě překročila hranici 10 párů, což v kontextu s odhadem celorepublikové populace v letech 2001–2003, který činí 60–80 párů (Šťastný et al. 2006), představuje přibližně 15 % republikové hnízdní populace. Elegantní bukáček se tak patrně může honosit statusem ochránářsky nejvýznamnější ptačí druh EVL.

Husa velká (*Anser anser*) – ohrožený druh

Husa velká je členem řádu vrubozobí (*Anseriformes*), kam patří mj. kachny. Vzezřením i hlasovými projevy je podobná šedě zbarveným domácím husám (*Anser anser* f. *domestica*). Gagotání divokých hus je v EVL slyšet již od února, kdy u nás husy velké začínají hnízdit (Hudec 1994). Vhodným místem k jejich pozorování je nezpěvněná cesta lemující otevřené plochy východně od Heřmanického rybníka, kde se často až do konce dubna zdržují desítky nehnízdících jedinců. Pokud se pozorovatel chová tiše, husy pouze popocházejí k vzdálenějšímu okraji prostranství a nechají se na relativně krátkou vzdálenost pěkně pozorovat. Od začátku dubna se především na Heřmaňáku stávají ornitologickou atrakcí skupinky ochmýřených mláďat, jež jsou pod neustálým pečlivým dohledem obou rodičů.

Hnízdící husy velké je v EVL možno zastihnout na více místech – kromě Heřmanického rybníka a mokřadu v jeho východním sousedství v některých letech také na Lesníku, v roce 2009 rovněž na Novém stavu (1 pár) a o rok později již i na Zábalském rybníku (min. 5 párů). Prvně dvě jmenované lokality byly až do loňského roku těžištěm výskytu v EVL, kde první pár hus (na Heřmanickém rybníku) zahnízdil poprvé v roce 1992 (Polášek 1995). Trend velikosti místní populace je od té doby vzrůstající: Polášek (1995) uváděl v EVL hnízdění 3–5 párů, Mandák (2004) zjistil v roce 2002 jen v zmíněném centru výskytu 7 párů s mláďaty. V současné době hnízdí každým rokem na území EVL více než 10 párů, a jedná se tak jednoznačně o nejvýznamnější hnízdiště druhu v rámci Slezska.

Dvě rodiny hus velkých (*Anser anser*) na panelce, Heřmanický rybník, 10. 5. 2005 (Foto Martin Mandák).

Moták pochop (*Circus aeruginosus*) – zranitelný druh

Pochop je zástupcem řádu dravci (*Accipitriformes*), mezi něž patří většina u nás zjištěných dravých ptáků. Samci motáka pochopa jsou pestře vybarveni; samice jsou převážně hnědé. Pochopi jsou tažní dravci, které můžeme u nás pozorovat především od dubna do září (Šťastný et al. 2006).

Mláďata motáka pochopa na hnízdě, jižní část Heřmanického rybníka, 5. 6. 2005 (Foto Martin Mandák).

V EVL hnízdí výhradně v porostech rákosu lemujících vodní plochy rybníků nebo v menších mokřadech. Hnízdění předchází impozantní svatební lety obou příslušníků páru. Jedním z charakteristických znaků pochopů je pátrání po hlodavcích nebo vodních ptácích těsně nad rákosinami rybníků a ostatních otevřených plochách, při němž můžeme vidět krátké sekvence plachtění s křídly ve tvaru do široka rozevřeného písmene V.

Ve Slezsku hnízdí pochopi od 40. let minulého století (Hudec & Šťastný 2005). V EVL hnízdí tito motáci kromě Zábłatského na zbývajících třech rybnících i na některých mokřadech. Velikost populace je v tomto století, zdá se, na zájmovém území stabilní. Na Heřmanickém rybníku hnízdí pravidelně 2, na Lesníku a přiléhajícím mokřadu 3 a na Novém stavu nepravidelně 1 pár. Kromě toho bývá zjišťováno hnízdění i v blízkém okolí rybníků. EVL tak skýtá hnízdní příležitosti pro zhruba polovinu párů z PO. I přesto, že na území PO hnízdí jedna z nejvyšších koncentrací hnízdicích párů v ČR, byl původní návrh PO účelově zmenšen (nebyla do něj zahrnuta loviště na zemědělské půdě) a moták pochop z kritériových druhů vyřazen. Za tento postup vlády ČR leží v současné době u Evropského soudního dvora žaloba.

Slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) – ohrožený poddruh

Předposlední představený ptačí klenot patří k druhově nejbohatšímu řádu – pěvcům (*Passeriformes*). U něj je nutno zmínit, že se v EVL vyskytuje střeoevropský poddruh *cyanecula*, jehož od severoevropské subspecie *svecica* odlišuje bílá skvrna ukrytá v zářivě modře zbarveném hrdle a hrudi. Právě tato barva nás na pozorovaném modráčkovi upoutá nejvíce. Tohoto drobného slavíka můžeme nejčastěji zahlédnout při zpěvu na rákosovém stéble. Jeho písnička sice není tak dokonalá jako u slavíka obecného (*L. megarhynchos*), vyniká ale množstvím imitací – zkušený ornitolog tak může identifikovat konkrétního samečka. Jak bylo naznačeno, modráček vyhledává rákosové porosty – od těch nejmenších až po ty rozlehlé u rybníků. Ve svém revíru ale vyžaduje např. roztroušené keře nebo drobné vodoteče. Stejně jako předchozí druh se u nás vyskytuje zejména od dubna do září (Šťastný et al. 2006).

V EVL bylo hnízdění zjištěno teprve až v roce 1989 na Heřmanickém rybníku (Polášek 1995). Právě na tomto rybníku je ornitology registrována nejsilnější populace druhu – např. při monitoringu modráčka v roce 2007 jsem zde zaznamenal 6 zpívajících samečků (vč. jednoho na blízkém mokřadu podél západního okraje rybníka). Hnízdí také na mokřadech východně od Heřmanického rybníka (Mandák 2004), na rybníku Lesník a sousedních rákosinách a v roce 2010 byl zjištěn dokonce v počtu tří zpívajících jedinců také na Zábłatském

rybníku. Zahalena tajemstvím zůstává početnost modráčka na Novém stavu. EVL byla společně s několika dalšími lokalitami v PO ještě donedávna jediným pravidelným hnízdištěm druhu ve Slezsku.

Sýkořice vousatá (*Panurus biarmicus*) – ohrožený druh

Náleží do stejné „rodiny“ jako modráček. Stejně jako on je to neobyčejně krásný pěvec. Samečci jsou ozdobeni černým, od tváří odstávajícím dlouhým vousem. Nápadný je u obou pohlaví stupňovitý ocas. Sýkořice je velmi tajemný pták, jen málokdy opouští spleť rákosových stvolů. V hnízdní době, která probíhá od března do června (Šťastný et al. 2006), je obtížně zjistitelná, zato v nehostinném zimním období není vůbec žádným problémem rodu sýkořic zaslechnout nebo ji přímo obdivovat u rybářských průseků nebo lávek. Na Heřmanickém rybníku je snad alespoň jeden člen každé rodinky sýkořic označen hliníkovým ornitologickým kroužkem.

Sýkořice hnízdí v EVL od konce 50. let minulého století (Hudec 1983). I přesto, že několik desítek (!) sýkořic je na Heřmanickém rybníku ročně okroužkováno, o hnízdní početnosti nevíme prakticky nic. V roce 1988 zjistili Z. Polášek a R. Juřík na rybníku Lesník 10–15 párů (Šťastný et al. 2006), pro celou EVL odhaduje Polášek (1995) desítky párů a 10–20 % celorepublikové populace! Tento stav se asi příliš nezměnil, spíše se podle vzrůstajícího počtu kroužkovaných ptáků zdá, že populace je větší než v minulosti. Pouze spekulovat můžeme o velikosti populace na Novém stavu; na Zábłatském rybníku zřejmě sýkořice nehnízdí.

Za připomínky k textu vděčím doc. RNDr. K. Hudcovi, DrSc. (Brno).

Martin Mandák

Literatura

- Hudec K. (ed.) 1983: Ptáci – Aves. Díl III. Fauna ČSSR, sv. 24. Academia, Praha, 1 236 pp.
- Hudec K. (ed.) 1994: Ptáci – Aves. Díl I. Fauna ČR a SR, sv. 27. Academia, Praha, 672 pp. ISBN 80-200-0382-7
- Hudec K. & Šťastný K. (eds.) 2005: Ptáci – Aves. Díl II. Fauna ČR, sv. 29. 2. přeprac. a dopl. vyd. Academia, Praha, 1 208 pp. ISBN 80-200-1113-7
- Mandák M. 2004: Heřmanický rybník – významná ornitologická lokalita. *Acrocephalus* (Ostrava), 20: 2–53.
- Mandák M. (ed.) 2005: Materiály k avifauně severní Moravy a Slezska – 12. pozorování v roce 2002. *Acrocephalus* (Ostrava), 21: 109–132.
- Polášek Z. 1995: Návrh významného ptačího území Heřmanický stav – Stružka, pp. 76–79. In: Hora J., Plesník J. & Jandová J. (eds.): Významná ptačí území v České republice. Sborník referátů Kostelec nad Černými lesy, 7.–8. dubna 1995. ČSO, Praha, 96 pp.
- Polášek Z. 2007: Ptačí oblast Heřmanický stav – Odra – Poolší. ČSO, Praha, skládačka.
- Šťastný K. & Bejček V. 2003: Červený seznam ptáků České republiky, pp. 95–129. In: Plesník J., Hanzal V. & Brejšková L. (eds.): Příroda. Sborník prací z ochrany přírody 22. Červený seznam ohrožených druhů České republiky. *Obratlovci. AOPK ČR a SOP ČR*, Praha, 184 pp. ISBN 80-86064-33-6
- Šťastný K., Bejček V. & Hudec K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. *Aventinum*, Praha, 464 pp. ISBN 80-86858-19-7

Projekt CES na Heřmanickém rybníku

Odchyťová linie s nataženou japonskou nárazovou sítí na pěvce, východní část Heřmanického rybníka, 13. 6. 2010 (Foto Marek Haluzík).

Celoevropský monitorovací projekt CES (Constant Effort Sites – v překladu kroužkování na stálých místech za konstantního úsilí) byl zahájen ve Velké Británii v roce 1983. Základním cílem tohoto projektu je zjišťování změn velikosti hnízdních populací u běžných druhů pěvců. Výsledky jsou využitelné i ve sledování dalších důležitých ukazatelů, jakými jsou změny v reprodukční úspěšnosti populací a mortalita dospělých a mladých ptáků. Současně je CES považován za jednu z metod monitoringu ptačích populací, která může být využita i při ochraně ptáků a jejich stanovišť.

Krátce po zahájení ve Velké Británii se projekt rozšířil prakticky do všech západoevropských zemí. Snahou tvůrců ale bylo rozšířit CES do co největšího počtu evropských zemí, a to i do zemí bývalého východního bloku. Např. v roce 2005 probíhala tato akce již na 597 místech ve 13 zemích, včetně zemí sousedících s ČR – v Rakousku a Polsku. Spolupracovníci Kroužkovací stanice NM v Praze se k tomuto projektu připojili v roce 2004. Po pilotní akci v roce 2003, kdy byl

„nultý“ ročník CES úspěšně vyzkoušen kolegou dr. J. Šebestianem na rybníku Řežabinec, se v následující sezoně 2004 projektu zúčastnilo dalších 34 kroužkovatelů na 17 lokalitách (v roce 2007 to bylo již 37 kroužkovatelů na 24 lokalitách). Naprostá většina odchyťových stanovišť v ČR je situována do mokřadních biotopů – rákosin či podmáčených křovin. Důvod je jednoduchý: jednou z důležitých podmínek, které musí stanoviště CES splňovat je, že odchyťové místo dlouhodobě neprochází výraznou sukcesní změnou. A to je u terestrických biotopů mnohdy nepřekonatelný problém.

Jednou z lokalit, na které probíhá projekt CES od samého počátku, je i Heřmanický rybník. Odchyt ptáků se zde provádí nepřetržitě více jak dvě desítky let. Takže jsme po nastudování metodiky vstoupili do projektu s očekáváním a plní zvědavostí, jak si tato lokalita povede v porovnání s podobnými místy v rámci celé ČR. Ustanovili jsme celkem tři odchyťová stanoviště (linie): dvě byly situovány do trvale podmáčených rákosin a jedna do rákosiny terestrické. Celková délka sítí v liniích činí na Heřmanickém rybníku 116 m, přičemž počet sítí, jejich délka a umístění zůstává konstantní. Chytací režim je upraven tak, aby odpovídal načasování hnízdní sezony a období tahu našich pěvců – od konce dubna až na konec července (29. 4.–31. 7.). Toto období je rozděleno do 9 dekád a v každé z nich je proveden jeden odchyt. Zvolený termín je pak dodržován každý rok. Odchyty probíhají vždy v ranních hodinách a jejich doba je max. 6 hodin. U odchycených ptáků se kromě určení druhu provádí kroužkování nebo odečet již dříve nasazených kroužků, stáří a pohlaví jedince, tučnost kontrolovaných jedinců a stupeň rozvoje hnízdní nažiny u samic. Mezi povinné údaje zaznamenané do speciálních terénních

Určování chyceného pěvce, východní část Heřmanického rybníka, 13. 6. 2010 (Foto Michaela Haluziková).

zápisníků určených pro tento projekt patří i hodina a číslo sítě, do které se daný exemplář odchytí.

Ačkoliv je Heřmanický rybník dlouhodobě znám jako lokalita s mimořádným ornitologickým významem, prvních pět let odchytů předčilo naše očekávání. Výsledky potvrzují jistou výjimečnost této lokality v rámci naší republiky. S průměrem 706 ex. na rok a 6 084 ex. na 1 m sítě je mezi všemi CES lokalitami nejúspěšnější. Např. v roce 2008 se podařilo za 54 odchytových hodin nově označit 808 ptáků ve 43 druzích. Celkem je to už 3 529 ex. Nejpočetněji se chytají rákosníci obecní (*Acrocephalus scirpaceus*) nebo sýkořice vousaté (*Panurus biarmicus*), které se tradičně chytají ve

velkém počtu i na dalších pěti lokalitách: např. v roce 2007 to bylo celkem 301 ex., z toho ovšem 201 ex. na Heřmaňáku.

Akce CES má, podobně jako další monitorovací programy, dlouhodobý charakter. Podrobnější vyhodnocení trendů početnosti a úspěšnosti hnízdění bude možné až po více letech odchytů. Proto chceme i nadále vytrvat a v naší úspěšně započaté práci pokračovat.

Některé zajímavější informace o akci CES lze získat (v angličtině) na webových stránkách Euringu (www.euring.org) a BTO (www.bto.org).

Marek Haluzík, Jiří Stolarczyk

Savci (*Mammalia*) EVL Heřmanický rybník

Ohryz bobra evropského (*Castor fiber*) na topolu osice, asfaltová cesta u Lesníku, 23. 8. 2010 (Foto Martin Mandák).

Významnou složku savců EVL tvoří druhy přizpůsobené mokřadním lokalitám, ale setkáme se tu i s dalšími běžnými zástupci otevřené i lesnaté krajiny. Tento příspěvek je pouze prvním pokusem o shrnutí savců EVL – námi zpracované údaje nejsou zdaleka kompletní, neboť jde o výsledky získané především při ornitologicky zaměřených terénních exkurzích. Některé druhy savců tak byly zjištěny jen díky náhodným nálezům uhynulých jedinců nebo sledováním pobytových znamení – stop, trusu či např. ohryzů. Z našich 89 druhů volně žijících savců (Šuhaj 2008) jsme zde zatím zjistili výskyt 30 druhů. V budoucnu je třeba provést speciální výzkumy zejména letounů a hlodavců.

Náš přehled začneme hmyzožravci (*Eulipotyphla*). Nechybí zde samozřejmě ježkové, ale zatím jsme spolehlivě determinovali pouze ježka východního (*Erinaceus concolor*), a to podle preparované lebky uhynulého zvířete. Pochopitelně zde nemůže chybět ani všudypřítomný krtek obecný (*Talpa europaea*), jehož pobyt zaregistrujeme především podle typických hromádek čerstvě nakupené hlíny vytlačené z nory na povrch. Podzemní chodby fungují jako past pro půdní zvířenu – krtek je pravidelně prochází a napadanou kořist sbírá. Zbývající druhy jsou zástupci čeledi rejskovitých

(*Soricidae*), drobných čilých hmyzožravců s protaženým rypáčkem. Hojného rejska obecného (*Sorex araneus*) zde nacházíme nejčastěji uhynulého na cestách a silnicích. Kromě něho tu můžeme občas zastihnout také drobnějšího rejska malého (*S. minutus*), který je naším nejmenším savcem. Největší z nich, rejsec vodní (*Neomys fodiens*), je typickým vodním živočichem. Zadní chodidla a prsty na nich lemují zvláštní tuhé brvy, které zvětšují plochu tlapek při veslování. Potravu loví pod hladinou potoků i rybníků. Při vyhledávání kořisti se potápí překvapivě rychle a jeho tělo připomíná díky bublinkám vzduchu, zachycených v srsti, stříbřitou kouli. Patrně nejvzácnějším hmyzožravcem v EVL bude bělozubka šedá (*Crocidura suaveolens*), která zde byla nalezena na asfaltové komunikaci na haldě u Heřmanického rybníka teprve v listopadu 2006 (Mandák nepubl.).

Nejméně prozkoumaným řádem savců oblasti jsou letouni (*Chiroptera*). V současné době můžeme s jistotou potvrdit výskyt pouhých čtyř druhů, ale ve skutečnosti je diverzita zde žijících netopýrů nepochybně vyšší. Nejhojnějším druhem v EVL bude jako ostatně všude v ČR netopýr vodní (*Myotis daubentonii*), který se občas chytí do ornitologických sítí a k nevelké radosti jejich majitelů v nich často vykouše velké díry. V létě se tento netopýr ukrývá do nepříliš vysoko umístěných stromových dutin. Kolem 90 % jeho kořisti tvoří pakomáři. V období podzimních přeletů vyhledávají netopýři vodní často podzemní prostory. Netopýři večerní (*Eptesicus serotinus*) v době výletu chroustků hromadně poletují těsně nad zemí, často i ve dne. Podobnou technikou chytá i krtonožky, sekáče, střevlíky a housenky. V teplejších nížinách jsou to jedni z nejhojnějších netopýrů (Anděra & Horáček 2005).

Také netopýr rezavý (*Nyctalus noctula*) je v EVL běžným druhem. Jeho ekologická valence je mnohem širší – obývá většinu našeho území vyjma souvislých lesních komplexů ve vyšších plochách. Jde o vysoce sociální druh obývající dutiny starých

stromů, zejména v břehových porostech kolem vodních ploch. Tento netopýr loví často i za dne, létá vysoko a rychle, charakteristická jsou jeho úzká křídla. Během mírných zim můžeme za teplých dnů pozorovat let tohoto nápadně rezavě zbarveného netopýra často už v únoru. Posledním druhem je netopýr ušatý (*Plecotus auritus*). Při lovu létá v bezprostředním okolí vegetace i uprostřed korun kde kromě létavého hmyzu sbírá z povrchu listů, větví i povrchu větve housenky, pavouky, sekáče či škvory. Tuto kořist však vyhledává zejména na jaře, kdy není dostatek dospělců motýlů, které v létě upřednostňuje (Anděra & Horáček 2005).

Z řádu zajíců (*Lagomorpha*) obývá území EVL v současnosti pouze zajíc polní (*Lepus europaeus*). V posledních desetiletích jsme se v ČR stali svědky prudkého poklesu stavů tohoto kdysi nejhojnějšího druhu lovné srstnaté zvěře a v současné době se u nás neloví ani desetina stavu ze 70. let 20. století. Hlavními příčinami populačního krachu zajíců byly nepříznivé změny krajiny, nadměrná chemizace a v neposlední řadě také nadměrný lov. K tomu je třeba ještě přičíst občasné epidemie nemocí

Ondatra pižmová (Ondatra zibethicus), Lesník, 26. 4. 2007 (Foto Martin Mandák).

(např. tularémie) a v posledních letech i vysoké počty lišek. Z uvedených důvodů nyní na lokalitě spatříme zpravidla pouze jednotlivé zajíce. Dalším druhem oblasti byl ještě v nedávné minulosti králík divoký (*Oryctolagus cuniculus*) – v 80. letech byl v EVL docela hojný především na k. ú. Vrbice nad Odrou a Pudlova. V okolí této lokality byl naposledy pozorován v letech 2002–2003, a to poblíž řeky Odry na území Hrušova a Vrbice (Šuhaj & Stolarczyk 2006). Výskyt na k. ú. Heřmanic v letech 2005–2006 uvedli Anděra & Červený (2008). Příčiny jeho vymizení jsou obdobné jako u předchozího druhu; králíky divoké navíc od roku 1956 decimovaly epidemie myxomatózy. Jejich potenciálními predátory na území v EVL jsou hlavně lišky a hranostajové.

Hlodavci (*Rodentia*) jsou sice po letounech naším druhým nejpočetnějším řádem, ale z našich 25 druhů jsme jich v EVL našli prozatím pouze

Myška drobná (Micromys minutus) žije v rákosinách, jako nepochybně v této u severovýchodní hráze Nového stavu, 10. 2. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

osm. Největší evropský hlodavec bobr evropský (*Castor fiber*) byl zjištěn podle ohryzů teprve v posledních letech: v roce 2007 na Bohumínské Stružce mezi Figurou a Lesníkem (Šuhaj nepubl.), v roce 2009 (starší ohryzy) na náhonu v prostoru mezi Bohumínskou a Vrbickou Stružkou (Mandák nepubl.) a o rok později byly zjištěny čerstvé ohryzy (a pozorovány 1–2 ex.) na Vrbické Stružce východně od Heřmanického rybníka (Polášek in litt.) a mezi Lesníkem a mokřadem Paseky (Mandák nepubl.). Zatím byly na obou vodotečích nalezeny pouze tenké kmeny pokácených dřevin, takže se nepochybně jednalo o mladé jedince vypuzené z rodin žijících na řece Odře. Zda bobří osídlí území natrvalo, se ukáže teprve v příštích letech. Naproti tomu takřka při každé návštěvě EVL můžeme narazit na ondatru pižmovou (*Ondatra zibethicus*).

Mladá myška drobná (Micromys minutus), Lesník, 6. 9. 2009 (Foto Jiří Šuhaj).

Dalším zdejším hlodavcem z podčeledi hrabošovitých (*Arvicolinae*) je velmi hojný hraboš polní (*Microtus arvalis*), který je početný na loukách především po mírných zimách. Dále je to hryzec vodní (*Arvicola terrestris*), obývající zarostlé břehy rybníků a vodotečí. Z podčeledi myšovitých (*Murinae*) zde byly zjištěny 4 druhy: tajemný obyvatel rákosových džunglí myška drobná (*Micromys minutus*), myšice křovinná (*Apodemus sylvaticus*), nejpočetnější hlodavec rákosin m. temnopásá (*A. agrarius*) a potkan (*Rattus norvegicus*) (Koutecká & Polášek 2004). Posledním hlodavcem je kožešinové zvíře původem z jižní Ameriky – nutrie (*Myocastor coypus*). Pro vzácnou kožešinu byla vysazena na mnoha místech Evropy, jinde žije volně po úniku z chovů. Zatím jediné pozorování na Heřmanickém rybníku nasvědčuje, že šlo o náhodný únik z chovu (Stolarczyk & Šuhaj 2003).

V EVL jsme pozorovali tři druhy menších lašicovitých šelem (*Carnivora*): hranostaje (*Mustela erminea*) a kolčavu (*M. nivalis*). Tchoř tmavý (*M. putorius*) byl pozorován naposledy v roce 1986 u Nového stavu (Šuhaj nepubl.). V posledních letech se v kulturní krajině velmi rozšířily kuny skalní (*Martes foina*). Kromě savců do velikosti zajíce a ptáků tvoří část jejího jídelníčku i žížaly, běžně

Rodina srnce obecného (*Capreolus capreolus*), jihovýchodní část Heřmanického rybníka, 3. 6. 2005 (Foto Martin Mandák).

chyťá hmyz a vyhrabává podzemní hnízda vos a čmeláků. Známá je také její záliba ve vejcích, ovoci a lesních plodech. Typicky vodním „dravcem“ je vydra říční (*Lutra lutra*), kterou nejčastěji zjistíme podle typického trusu prošpikovaného šupinami ryb a příjemného pižmového pachu. Na lokalitě byla zjištěna zatím jen na Vrbické Stružce v roce 2008 (Šuhaj nepubl.), a to patrně při náhodné migraci. Hojnou lišku obecnou (*Vulpes vulpes*) představovat nemusíme. Na klidných místech ji spatříme při „myškování“ i přes den. Výčet šelem ukončíme dalším kožešinovým zvířetem, psíkem mývalovitým (*Nyctereutes procyonoides*), který pochází z Dálného východu. V letech 1929–1955 byl vysazen v evropské části Ruska, na Ukrajině, v Bělorusku a Pobaltí, kde se všude výborně aklimatizoval. V současné době již zdomácněl ve většině evropských zemí. V EVL byly zjištěny jeho stopy na břehu Vrbické Stružky (Šuhaj nepubl.).

Ze sudokopytníků zastihneme na lokalitě především srnce obecné (*Capreolus capreolus*). Snad každého z nás už vylekal nečekaný hrubý bekavý hlas, kterým varuje před nebezpečím. Na jaře zase nacházíme strženou kůru keřů a malých stromků po vytloukání paroží, čímž je samci zbavují lýčí. Prase divoké (*Sus scrofa*) se objevilo v oblasti teprve v posledních letech. Jde o druh, jehož počty se každoročně zvyšují i díky zemědělcům, kteří vysazují velké lány kukuřice, čímž těmto savcům poskytují nejen vydatnou potravu, ale hlavně bezpečný úkryt.

Za poskytnutí informace o nálezu bobra děkujeme Z. Poláškově (Havířov). Za údaje o výskytech netopýrů a připomínky k textu jsme zavázáni doc. RNDr. Z. Řehákově, Ph.D. (Ústav zoologie a ekologie PŘF MU v Brně). RNDr. M. Anděrově (Národní muzeum v Praze) děkujeme za pročetí textu.

Jiří Šuhaj, Martin Mandák

Prameny

- Koutecká V. & Polášek Z. 2004: Rekultivace území Vrbice. Biologické hodnocení dle ustanovení § 67 zákona č. 114/1992 Sb. a § 18 vyhlášky č. 395/1992 Sb. – Závěrečná zpráva. Archiv M. Mandáka, 61 pp. + 22 pp. přílohy. Manuskript.
 Šuhaj J. 2010: Seznam savců České republiky (stav k 30. 4. 2010). Archiv autora, 4 pp. Manuskript.

Literatura

- Anděra M. & Červený J. 2008: Změny v rozšíření králíka divokého (*Oryctolagus cuniculus*) na území České republiky (Lagomorpha: Leporidae). *Lynx* (Praha), n. s., 39 (1): 5–23. ISSN 0024-7774
 Anděra M. & Horáček I. 2005: Poznáváme naše savce. 2. dopl. vyd. Sobotáles, Praha, 327 pp. ISBN 80-86817-08-3
 Stolarczyk J. & Šuhaj J. 2003: Výskyt nutrie *Myocastor coypus* (Mammalia: Rodentia) ve Slezsku a na severní Moravě (Česká republika). *Čas. Slez. Muz. Opava* (A), 52 (2): 167–172. ISSN 1211-3026
 Šuhaj J. & Stolarczyk J. 2006: Výsledky inventarizace obratlovců v nivě Odry mezi Ostravou a Bohumínem (česká část Slezska) v období 27. 12. 2002 do 30. 03. 2003. *Čas. Slez. Muz. Opava* (A), 55 (3): 259–268. ISSN 1211-3026

Seznam taxonů živočichů EVL Heřmanický rybník

V níže uvedeném prvotním seznamu taxonů živočichů zjištěných na území EVL uvádíme jen ty skupiny, u nichž byl proveden alespoň základní průzkum. U jednotlivých řádů vířníků, členovců a tříd měkkýšů a strunatců uvádíme celkový počet zjištěných taxonů a rozpětí let průzkumu. Ze seznamu je evidentní, že naprostá většina skupin bezobratlých živočichů zůstává dosud neprobádaná a na základní faunistický průzkum teprve čeká.

Problematika systematiky, řazení a názvosloví taxonů v jednotlivých skupinách živočichů není zdaleka jednotná a navíc se neustále vyvíjí. Použitý systém a názvosloví jsme vybrali následující: názvy vyšších taxonomických jednotek bezobratlých – hlavně Motyčka & Roller (2001), vířníci – Bartoš (1959) a Zicha (2009), lupenonožci – Šrámek-Hušek et al. (1962) a Zicha (2004), lasturnatky – Maňas (2006) a Meisch (2010), vážky – Dolný et al. (2007), motýli – Beneš et al. (2002), rovnokřídli – Zicha (2004), Bellmann (2006), Chládek (2007) a Kočárek (2007), měkkýši – Juříčková et al. (2008), ryby – Hanel & Lusk (2005), obojživelníci a plazi – Zwach (2009), ptáci – Hudec et al. (1995, 2003) a Vermouzek (2007) a savci – Anděra & Horáček (2005).

Seznam lupenonožců jsme převzali z práce Kubačákové & Valové (2009) a seznam lasturnatek z práce Valové (2005). Seznamy ostatních skupin živočichů vypracovali autoři jednotlivých příspěvků této monografie s tím, že k seznamu suchozemských měkkýšů jsme doplnili dva námi zjištěné druhy (slimáka popelavého a keřovku plavou) a k seznamu buchanek dva druhy, které uvedla Valová (2005).

KMEN: VÍŘNÍCI (ROTIFERA)

TŘÍDA: TOČIVKY (MONOGONONTA)

Řád: – (Ploima)

11 taxonů / 2007–2010 (jen Heřmanický rybník)

Vakovenka *Asplanchna priodonta*
Vakovenka *Asplanchna sieboldi*
Krunýřenka *Brachionus angularis*
Krunýřenka *Brachionus calyciflorus*
Krunýřenka *Brachionus diversicornis*
Krunýřenka *Brachionus urceolaris*
Krunýřenka *Brachionus variabilis*
Hrotěnka *Keratella cochlearis*
Hrotěnka *Keratella quadrata*
Mečovka *Polyarthra dolichoptera*
Mečovka *Polyarthra major*

Řád: – (Flosculariaceae)

1 taxon / 2007–2010 (jen Heřmanický rybník)

Vířník *Pompholyx sulcata*

KMEN: ČLENOVCI (ARTHROPODA)

TŘÍDA: LUPENONOŽCI (BRANCHIOPODA)

Řád: Perloočky různonohé (Anomopoda)

12 taxonů / 2003–2004 (jen Heřmanický rybník a mokřad u regulační stanice) a 2006 (odtokový kanál z Heřmanického rybníka)

Nosatička obecná (*Bosmina longirostris*)
Lukovka oblorepá (*Alona rectangula*)
Čočkovec obecný (*Chydorus sphaericus*)
Bahnitka hladká (*Leydigia leydigii*)
Srpovec ostronosý (*Pleuroxus trigonellus*)
Břichatka jezerní (*Ceriodaphnia quadrangula*)
Hrotnatka velká (*Daphnia magna*)
Hrotnatka rybníční (*Daphnia pulicaria*)
Hladinovka obecná (*Scapholerebis mucronata*)
Hladinovka ostronosá (*Megafenestra aurita*)
Věšenka obecná (*Simocephalus vetulus*)
Kaluženka malá (*Moina micrura*)

TŘÍDA: – (MAXILLOPODA)

Řád: Buchanky (Cyclopoida)

4 taxony / 2003–2004 a 2007–2010 (vše jen Heřmanický rybník)

Buchanka obecná (*Cyclops strenuus*)
Buchanka křídlatá (*Cyclops vicinus*)
Buchanka Leuckartova (*Mesocyclops leuckarti*)
Buchanka zoubkovaná (*Eucyclops serrulatus*)

TŘÍDA: LASTURNATKY (OSTRACODA)

Řád: – (Podocopida)

12 taxonů / 1969–1970, 1987 (jen Heřmanický rybník) a 2004 (jen odtokový kanál z Heřmanického rybníka)

Lasturnatka *Candona candida*
Lasturnatka *Candona lindneri*
Lasturnatka *Physocypris kraepelini*
Lasturnatka *Sarscypridopsis aculeata*
Lasturnatka *Cypridopsis vidua*
Lasturnatka *Eucypris virens*
Lasturnatka *Heterocypris salina*
Lasturnatka *Potamocypris unicaudata*
Lasturnatka *Physocypris kraepelini*
Lasturnatka *Ilyocypris bradyi*
Lasturnatka hrbatá (*Ilyocypris gibba*)
Lasturnatka *Limnocythere inopinata*

TŘÍDA: HMYZ (INSECTA)

Řád: Vážky (Odonata)

28 taxonů / 2000–2009

Motýlice lesklá (*Calopteryx splendens*)
Motýlice obecná (*Calopteryx virgo*)
Šídlatka velká (*Chalcolestes viridis*)
Šídlatka páskovaná (*Lestes sponsa*)

Šídlatka hnědá (*Sympecma fusca*)
 Šídélko brvonohé (*Platycnemis pennipes*)
 Šídélko ruměnné (*Pyrrhosoma nymphula*)
 Šídélko větší (*Ischnura elegans*)
 Šídélko malé (*Ischnura pumilio*)
 Šídélko páskované (*Coenagrion puella*)
 Šídlo rákosní (*Aeshna affinis*)
 Šídlo modré (*Aeshna cyanea*)
 Šídlo pestré (*Aeshna mixta*)
 Šídlo červené (*Anaciaeschna isosceles*)
 Šídlo královské (*Anax imperator*)
 Šídlo tmavé (*Anax parthenope*)
 Šídlo luční (*Brachytron pratense*)
 Leslice měděná (*Cordulia aenea*)
 Vážka ploská (*Libellula depressa*)
 Vážka čtyřskvrnná (*Libellula quadrimaculata*)
 Vážka bělořitná (*Orthetrum albistylum*)
 Vážka černořitná (*Orthetrum cancellatum*)
 Vážka tmavá (*Sympetrum danae*)
 Vážka žlutavá (*Sympetrum flaveloum*)
 Vážka jižní (*Sympetrum meridionale*)
 Vážka rudá (*Sympetrum sanguineum*)
 Vážka žíhaná (*Sympetrum striolatum*)
 Vážka obecná (*Sympetrum vulgatum*)

Řád: Motýli (*Lepidoptera*) – pouze tzv. denní motýli

38 taxonů / 2000–2009

Otakárek fenyklový (*Papilio machaon*)
 Bělásek Realův (*Leptidea reali*)
 Bělásek zelný (*Pieris brassicae*)
 Bělásek řepový (*Pieris rapae*)
 Bělásek řepkový (*Pieris napi*)
 Bělásek rezedkový (*Pontia daplidice*)
 Bělásek řeřichový (*Anthocharis cardamines*)
 Žluťásek čičorečkový (*Colias hyale*)
 Žluťásek čilimníkový (*Colias crocea*)
 Žluťásek tolicový (*Colias erate*)
 Žluťásek řešetlákový (*Gonepteryx rhamni*)
 Ohniváček černokřídý (*Lycaena phleas*)
 Ohniváček černočárny (*Lycaena dispar*)
 Ostruháček březový (*Thecla betulae*)
 Ostruháček dubový (*Neozyphyrus quercus*)
 Modrásek štírovníkový (*Cupido argiades*)
 Modrásek krušinový (*Celastrina argiolus*)
 Modrásek jehlicový (*Polyommatus icarus*)
 Batolec duhový (*Apatura iris*)
 Batolec červený (*Apatura ilia*)
 Babočka osiková (*Nymphalis antiopa*)
 Babočka paví oko (*Inachis io*)
 Babočka kopřivová (*Aglais urticae*)
 Babočka admirál (*Vanessa atalanta*)
 Babočka bodláková (*Vanessa cardui*)
 Babočka bílé C (*Polygonia c-album*)
 Babočka sítkovaná (*Araschnia levana*)
 Perleťovec malý (*Issoria lathonia*)
 Okáč bojínkový (*Melanargia galathea*)
 Okáč luční (*Maniola jurtina*)
 Okáč prosíčkový (*Aphantopus hyperanthus*)

Okáč pohánkový (*Coenonympha pamphilus*)
 Okáč pýrový (*Pararge aegeria*)
 Okáč zední (*Lasiommata megera*)
 Soumračník máčkový (*Erynnis tages*)
 Soumračník jitrocelový (*Carterocephalus palaemon*)
 Soumračník čárečkovaný (*Thymelicus lineola*)
 Soumračník rezavý (*Ochlodes venatus*)

Řád: Rovnokřídli (*Orthoptera*)

15 taxonů / 2004–2009

Kobylka křídlatá (*Phaneroptera falcata*)
 Kobylka bělopásá (*Leptophyes albovittata*)
 Kobylka mokřadní (*Conocephalus dorsalis*)
 Kobylka zelená (*Tettigonia viridissima*)
 Kobylka Roeselova (*Bicolorana roeselii*)
 Kobylka popelavá (*Pholidoptera griseoptera*)
 Krtonožka obecná (*Gryllotalpa gryllotalpa*)
 Cvrček domácí (*Acheta domestica*)
 Marše obecná (*Tetrix subulata*)
 Marše malá (*Tetrix tenuicornis*)
 Saranče modrokřídla (*Oedipoda caerulescens*)
 Saranče *Sphingonotus caeruleans*
 Saranče lesklá (*Chrysochraon dispar*)
 Saranče měnlivá (*Chorthippus biguttulus*)
 Saranče *Chorthippus montanus*

KMEN: MĚKKIŠI (*MOLLUSCA*)

TŘÍDA: PLŽI (*GASTROPODA*)

37 taxonů / 2003–2009

Řád: – (*Architaenioglossa*)

Bahenka živorodá (*Viviparus contectus*)

Řád: – (*Neotaenioglossa*)

Písečník novozélandský (*Potamopyrgus antipodarum*)

Řád: – (*Hygrophila*)

Bahnatka malá (*Galba truncatula*)
 Blatenka tmavá (*Stagnicola corvus*)
 Uchatka nadmutá (*Radix auricularia*)
 Uchatka vejčitá (*Radix balthica*)
 Plovatka bahenní (*Lymnaea stagnalis*)
 Levotočka bažinná (*Aplexa hypnorum*)
 Levatka ostrá (*Physella acuta*)
 Terčovník vroubený (*Planorbis planorbis*)
 Svinutec běloustý (*Anisus leucostoma*)
 Kružník malý (*Gyraulus parvus*)
 Okružák ploský (*Planorbarius corneus*)

Řád: Stopkoocí (*Stylommatophora*)

Oblovka lesklá (*Cochlicopa lubrica*)
 Údolníček drobný (*Vallonia pulchella*)
 Vřetenatka obecná (*Alinda biplicata*)
 Jantarka obecná (*Succinea putris*)
 Zemounek lesklý (*Zonitoides nitidus*)
 Kuželík tmavý (*Euconulus praeticola*)
 Slimáčník táhlý (*Semilimax semilimax*)
 Sklovatka rudá (*Daudebardia rufa*)

Blyštivka rýhovaná (*Perpolita hammonis*)
Skelnatka drnová (*Oxychilus cellarius*)
Slimák popelavý (*Limax cinereoniger*)
Slimák největší (*Limax maximus*)
Slimáček polní (*Deroceras agreste*)
Slimáček hladký (*Deroceras laeve*)
Slimáček sítkovaný (*Deroceras reticulatum*)
Blednička útlá (*Boettgerilla pallens*)
Plzák zahradní (*Arion distinctus*)
Plzák španělský (*Arion lusitanicus*)
Plzák hajní (*Arion silvaticus*)
Keřovka plavá (*Fruticicola fruticum*)
Srsnatka chlupatá (*Trochulus hispidus*)
Vlahovka narudlá (*Monachoides incarnatus*)
Páskovka keřová (*Cepaea hortensis*)
Hlemýžď zahradní (*Helix pomatia*)

TŘÍDA: MLŽI (BIVALVIA)

2 taxony / 2003–2009

Řád: – (Unionoida)Škeble říční (*Anodonta anatina*)**Řád: – (Veneroida)**Okrouhllice rybníčná (*Musculium lacustre*)**KMEN: STRUNATCI (CHORDATA)****TŘÍDA: PAPRSKOPLOUTVÍ (ACTINOPTERYGII)**

27 taxonů / 1990–2009

Řád: Holobřiší (Anguilliformes)Úhoř říční (*Anguilla anguilla*)**Řád: Máloostní (Cypriniformes)**

Plotice obecná (*Rutilus rutilus*)
Jelec proudník (*Leuciscus leuciscus*)
Jelec tloušť (*Leuciscus cephalus*)
Perlín ostrobřichý (*Scardinius erythrophthalmus*)
Amur bílý (*Ctenopharyngodon idella*)
Bolen dravý (*Aspis aspis*)
Slunka obecná (*Leucaspis delineatus*)
Lín obecný (*Tinca tinca*)
Střevlička východní (*Pseudorasbora parva*)
Hrouzek obecný (*Gobio gobio*)
Parma obecná (*Barbus barbus*)
Ouklej obecná (*Alburnus alburnus*)
Cejn malý (*Abramis bjoerkna*)
Cejn velký (*Abramis brama*)
Hořavka duhová (*Rhodeus sericeus*)
Karas obecný (*Carassius carassius*)
Karas stříbřitý (*Carassius auratus*)
Kapr obecný (*Cyprinus carpio*)
Tolstolobik bílý (*Hypophthalmichthys molitrix*)
Piskoř pruhovaný (*Misgurnus fossilis*)

Řád: Sumci (Siluriformes)

Sumec velký (*Silurus glanis*)
Sumeček americký (*Ameiurus nebulosus*)

Řád: Štikotvární (Esociformes)Štika obecná (*Esox lucius*)**Řád: Ostnoploutví (Perciformes)**

Okoun říční (*Perca fluviatilis*)
Ježdík obecný (*Gymnocephalus cernuus*)
Candát obecný (*Sander lucioperca*)

TŘÍDA: OBOJŽIVELNÍCI (AMPHIBIA)

12 taxonů / 1986–2010

Řád: Ocasatí (Caudata)

Čolek velký (*Triturus cristatus*)
Čolek obecný (*Lissotriton vulgaris*)

Řád: Žáby (Anura)

Kuňka obecná (*Bombina bombina*)
Ropucha obecná (*Bufo bufo*)
Ropucha zelená (*Pseudepidalea viridis*)
Rosnička zelená (*Hyla arborea*)
Skokan hnědý (*Rana temporaria*)
Skokan ostronosý (*Rana arvalis*)
Skokan štíhlý (*Rana dalmatina*)
Skokan krátkonohý (*Pelophylax lessonae*)
Skokan zelený (*Pelophylax esculentus*)
Skokan skřehotavý (*Pelophylax ridibundus*)

TŘÍDA: PLAZI (REPTILIA)

5 taxonů / 1981–2009

Řád: Želvy (Chelonia)Želva nádherná (*Trachemys scripta*)**Řád: Šupinatí (Squamata)**

Ještěrka obecná (*Lacerta agilis*)
Ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*)
Užovka obojková (*Natrix natrix*)
Užovka podplamatá (*Natrix tessellata*)

TŘÍDA: PTÁCI (AVES)

257 taxonů / 1895 a 1946–2010

Řád: Potáplice (Gaviiformes)

Potáplice malá (*Gavia stellata*)
Potáplice severní (*Gavia arctica*)
Potáplice lední (*Gavia immer*)

Řád: Potápky (Podicipediformes)

Potápka malá (*Tachybaptus ruficollis*)
Potápka roháč (*Podiceps cristatus*)
Potápka rudokrká (*Podiceps grisegena*)
Potápka žlutorohá (*Podiceps auritus*)
Potápka černokrká (*Podiceps nigricollis*)

Řád: Veslonozí (Pelecaniformes)

Kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*)
Kormorán malý (*Phalacrocorax pygmeus*)

Řád: Brodiví (Ciconiiformes)

Bukač velký (*Botaurus stellaris*)
 Bukáček malý (*Ixobrychus minutus*)
 Kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*)
 Volavka vlasatá (*Ardeola ralloides*)
 Volavka stříbřitá (*Egretta garzetta*)
 Volavka bílá (*Egretta alba*)
 Volavka popelavá (*Ardea cinerea*)
 Volavka červená (*Ardea purpurea*)
 Čáp černý (*Ciconia nigra*)
 Čáp bílý (*Ciconia ciconia*)
 Kolpík bílý (*Platalea leucorodia*)

Řád: Plameňáci (Phoenicopteriformes)

Plameňák růžový (*Phoenicopus ruber*)

Řád: Vrubozobí (Anseriformes)

Labuť velká (*Cygnus olor*)
 Labuť zpěvná (*Cygnus cygnus*)
 Husa polní (*Anser fabalis*)
 Husa běločelá (*Anser albifrons*)
 Husa velká (*Anser anser*)
 Husice egyptská (*Alopochen aegyptiacus*)
 Husice liščí (*Tadorna tadorna*)
 Hvízdák eurasijský (*Anas penelope*)
 Kopřivka obecná (*Anas strepera*)
 Čírka obecná (*Anas crecca*)
 Kachna divoká (*Anas platyrhynchos*)
 Ostralka štihlá (*Anas acuta*)
 Čírka modrá (*Anas querquedula*)
 Lžičák pestrý (*Anas clypeata*)
 Zrzohlávka rudozobá (*Netta rufina*)
 Polák velký (*Aythya ferina*)
 Polák malý (*Aythya nyroca*)
 Polák chocholačka (*Aythya fuligula*)
 Polák kaholka (*Aythya marila*)
 Hoholka lední (*Clangula hyemalis*)
 Turpan černý (*Melanitta nigra*)
 Turpan hnědý (*Melanitta fusca*)
 Hohol severní (*Bucephala clangula*)
 Morčák malý (*Mergus albellus*)
 Morčák prostřední (*Mergus serrator*)
 Morčák velký (*Mergus merganser*)

Řád: Dravci (Accipitriformes)

Včelojed lesní (*Pernis apivorus*)
 Luňák hnědý (*Milvus migrans*)
 Luňák červený (*Milvus milvus*)
 Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*)
 Moták pochop (*Circus aeruginosus*)
 Moták pilich (*Circus cyaneus*)
 Moták stepní (*Circus macrourus*)
 Moták lužní (*Circus pygargus*)
 Jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*)
 Krahujec obecný (*Accipiter nisus*)
 Káně lesní (*Buteo buteo*)
 Káně rousná (*Buteo lagopus*)
 Orel křiklavý (*Aquila pomarina*)
 Orel skalní (*Aquila chrysaetos*)

Orel nejmenší (*Aquila pennata*)
 Orlovec říční (*Pandion haliaetus*)

Řád: Sokoli (Falconiformes)

Poštolka obecná (*Falco tinnunculus*)
 Poštolka rudonohá (*Falco vespertinus*)
 Dřemlík tundrový (*Falco columbarius*)
 Ostříž lesní (*Falco subbuteo*)
 Ostříž jižní (*Falco eleonorae*)
 Raroh velký (*Falco cherrug*)
 Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*)

Řád: Hrabaví (Galliformes)

Koroptev polní (*Perdix perdix*)
 Křepelka polní (*Coturnix coturnix*)
 Bažant obecný (*Phasianus colchicus*)

Řád: Krátkokřídlí (Ralliformes)

Chřástal vodní (*Rallus aquaticus*)
 Chřástal kropenatý (*Porzana porzana*)
 Chřástal malý (*Porzana parva*)
 Chřástal nejmenší (*Porzana pusilla*)
 Chřástal polní (*Crex crex*)
 Slípka zelenonohá (*Gallinula chloropus*)
 Lyska černá (*Fulica atra*)
 Jeřáb popelavý (*Grus grus*)
 Drop malý (*Tetrax tetrax*)

Řád: Dlouhokřídlí (Charadriiformes)

Pisila čáponohá (*Himantopus himantopus*)
 Ouhorlík černokřídlý (*Glareola nordmanni*)
 Kulík říční (*Charadrius dubius*)
 Kulík písečný (*Charadrius hiaticula*)
 Kulík mořský (*Charadrius alexandrinus*)
 Kulík zlatý (*Pluvialis apricaria*)
 Kulík bledý (*Pluvialis squatarola*)
 Čejka chocholátá (*Vanellus vanellus*)
 Jespák rezavý (*Calidris canutus*)
 Jespák písečný (*Calidris alba*)
 Jespák malý (*Calidris minuta*)
 Jespák šedý (*Calidris temminckii*)
 Jespák křivozobý (*Calidris ferruginea*)
 Jespák obecný (*Calidris alpina*)
 Jespáček ploskozobý (*Limicola falcinellus*)
 Jespák bojovný (*Philomachus pugnax*)
 Slučka malá (*Lymnocyptes minimus*)
 Bekasina otavní (*Gallinago gallinago*)
 Bekasina větší (*Gallinago media*)
 Břehouš černoocasý (*Limosa limosa*)
 Břehouš rudý (*Limosa lapponica*)
 Koliha malá (*Numenius phaeopus*)
 Koliha velká (*Numenius arquata*)
 Vodouš tmavý (*Tringa erythropus*)
 Vodouš rudonohý (*Tringa totanus*)
 Vodouš štihlý (*Tringa stagnatilis*)
 Vodouš šedý (*Tringa nebularia*)
 Vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*)
 Vodouš bahenní (*Tringa glareola*)
 Vodouš malý (*Xenus cinereus*)

Pisík obecný (*Actitis hypoleucos*)
Kamenáček pestrý (*Arenaria interpres*)
Lyskonoh úzkozobý (*Phalaropus lobatus*)
Chaluha pomořanská (*Stercorarius pomarinus*)
Chaluha příživná (*Stercorarius parasiticus*)
Chaluha malá (*Stercorarius longicaudus*)
Racek velký (*Larus ichthyaetus*)
Racek černohlavý (*Larus melanocephalus*)
Racek malý (*Larus minutus*)
Racek chechtavý (*Larus ridibundus*)
Racek bouřní (*Larus canus*)
Racek žlutohý (*Larus fuscus*)
Racek stříbřitý (*Larus argentatus*)
Racek bělohlavý (*Larus cachinnans*)
Racek středomořský (*Larus michahellis*)
Racek mořský (*Larus marinus*)
Racek tříprstý (*Larus tridactyla*)
Rybák velkozobý (*Hydroprogne caspia*)
Rybák severní (*Sterna sandvicensis*)
Rybák obecný (*Sterna hirundo*)
Rybák dlouhoocasý (*Sterna paradisaea*)
Rybák malý (*Sternula albifrons*)
Rybák bahenní (*Chlidonias hybrida*)
Rybák černý (*Chlidonias niger*)
Rybák bělokřídý (*Chlidonias leucopterus*)

Řád: Měkkozobí (Columbiformes)

Holub domácí (*Columba livia* f. *domestica*)
Holub doupňák (*Columba oenas*)
Holub hřivnáč (*Columba palumbus*)
Hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*)
Hrdlička divoká (*Streptopelia turtur*)

Řád: Kukačky (Cuculiformes)

Kukačka obecná (*Cuculus canorus*)

Řád: Sovy (Strigiformes)

Sýček obecný (*Athene noctua*)
Puštík obecný (*Strix aluco*)
Kalous ušatý (*Asio otus*)
Kalous pustovka (*Asio flammeus*)

Řád: Lelkové (Caprimulgiformes)

Lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*)

Řád: Svišťouni (Apodiformes)

Rorýs obecný (*Apus apus*)

Řád: Srostloprstí (Coraciiformes)

Ledňáček říční (*Alcedo atthis*)
Mandelík hajní (*Coracias garrulus*)
Dudek chocholatý (*Upupa epops*)

Řád: Šplhavci (Piciformes)

Krutihlav obecný (*Jynx torquilla*)
Žluna šedá (*Picus canus*)
Žluna zelená (*Picus viridis*)
Datel černý (*Dryocopus martius*)
Strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*)

Strakapoud velký (*Dendrocopos major*)
Strakapoud malý (*Dendrocopos minor*)

Řád: Pěvci (Passeriformes)

Skřivan lesní (*Lullula arborea*)
Skřivan polní (*Alauda arvensis*)
Skřivan ouškatý (*Eremophila alpestris*)
Břehule říční (*Riparia riparia*)
Vlaštovka obecná (*Hirundo rustica*)
Vlaštovka skalní (*Cercopis daurica*)
Jiříčka obecná (*Delichon urbicum*)
Linduška úhorní (*Anthus campestris*)
Linduška lesní (*Anthus trivialis*)
Linduška luční (*Anthus pratensis*)
Linduška rudokrká (*Anthus cervinus*)
Linduška horská (*Anthus spinoletta*)
Konipas luční (*Motacilla flava*)
Konipas horský (*Motacilla cinerea*)
Konipas bílý (*Motacilla alba*)
Brkoslav severní (*Bombycilla garrulus*)
Skorec vodní (*Cinclus cinclus*)
Střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes*)
Pěvuška modrá (*Prunella modularis*)
Červenka obecná (*Erithacus rubecula*)
Slavík tmavý (*Luscinia luscinia*)
Slavík obecný (*Luscinia megarhynchos*)
Slavík modráček (*Luscinia svecica*)
Rehek domácí (*Phoenicurus ochruros*)
Rehek zahradní (*Phoenicurus phoenicurus*)
Bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*)
Bramborníček černohlavý (*Saxicola torquatus*)
Bělořit šedý (*Oenanthe oenanthe*)
Kos černý (*Turdus merula*)
Drozd kvíčala (*Turdus pilaris*)
Drozd zpěvný (*Turdus philomelos*)
Drozd cvrčala (*Turdus iliacus*)
Drozd brávník (*Turdus viscivorus*)
Cvrčilka zelená (*Locustella naevia*)
Cvrčilka říční (*Locustella fluviatilis*)
Cvrčilka slavíková (*Locustella luscinioides*)
Rákosník ostřicový (*Acrocephalus paludicola*)
Rákosník proužkovaný (*Acrocephalus schoenobaenus*)
Rákosník zpěvný (*Acrocephalus palustris*)
Rákosník obecný (*Acrocephalus scirpaceus*)
Rákosník velký (*Acrocephalus arundinaceus*)
Sedmihlásek hajní (*Hippolais icterina*)
Pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*)
Pěnice pokřovní (*Sylvia curruca*)
Pěnice hnědokřídla (*Sylvia communis*)
Pěnice slavíková (*Sylvia borin*)
Pěnice černohlavá (*Sylvia atricapilla*)
Budníček lesní (*Phylloscopus sibilatrix*)
Budníček menší (*Phylloscopus collybita*)
Budníček větší (*Phylloscopus trochilus*)
Králíček obecný (*Regulus regulus*)
Lejsek šedý (*Muscicapa striata*)
Lejsek malý (*Ficedula parva*)
Lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*)
Lejsek černohlavý (*Ficedula hypoleuca*)

Sýkořice vousatá (*Panurus biarmicus*)
 Mlynařík dlouhoocasý (*Aegithalos caudatus*)
 Sýkora babka (*Poecile palustris*)
 Sýkora lužní (*Poecile montanus*)
 Sýkora parukářka (*Lophophanes cristatus*)
 Sýkora uhelníček (*Periparus ater*)
 Sýkora modřinka (*Cyanistes caeruleus*)
 Sýkora koňadra (*Parus major*)
 Brhlík lesní (*Sitta europaea*)
 Šoupálek dlouhoprstý (*Certhia familiaris*)
 Šoupálek krátkoprstý (*Certhia brachydactyla*)
 Moudivláček lužní (*Remiz pendulinus*)
 Žluva hajní (*Oriolus oriolus*)
 Ťuhák obecný (*Lanius collurio*)
 Ťuhák šedý (*Lanius excubitor*)
 Sojka obecná (*Garrulus glandarius*)
 Straka obecná (*Pica pica*)
 Kavka obecná (*Corvus monedula*)
 Havran polní (*Corvus frugilegus*)
 Vrána černá (*Corvus corone*)
 Vrána šedá (*Corvus cornix*)
 Krkavec velký (*Corvus corax*)
 Špaček obecný (*Sturnus vulgaris*)
 Vrabec domácí (*Passer domesticus*)
 Vrabec polní (*Passer montanus*)
 Pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*)
 Pěnkava jikavec (*Fringilla montifringilla*)
 Zvonohlík zahradní (*Serinus serinus*)
 Zvonek zelený (*Carduelis chloris*)
 Stehlík obecný (*Carduelis carduelis*)
 Čížek lesní (*Carduelis spinus*)
 Konopka obecná (*Carduelis cannabina*)
 Konopka žlutozobá (*Carduelis flavirostris*)
 Čečetka zimní (*Carduelis flammea*)
 Křivka obecná (*Loxia curvirostra*)
 Hýl rudý (*Carpodacus erythrinus*)
 Hýl obecný (*Pyrrhula pyrrhula*)
 Dlask tlustozobý (*Coccothraustes coccothraustes*)
 Strnad obecný (*Emberiza citrinella*)
 Strnad rolní (*Emberiza rustica*)
 Strnad rákosní (*Emberiza schoeniclus*)
 Strnad luční (*Emberiza calandra*)

TŘÍDA: SAVCI (MAMMALIA)

30 taxonů / 1980–2010

Řád: Hmyzožravci (*Insectivora*)

Ježek východní (*Erinaceus concolor*)
 Krtek obecný (*Talpa europaea*)
 Rejsek obecný (*Sorex araneus*)
 Rejsek malý (*Sorex minutus*)
 Rejsek vodní (*Neomys fodiens*)
 Bělozubka šedá (*Crocodyria suaveolens*)

Řád: Letouni (*Chiroptera*)

Netopýr vodní (*Myotis daubentonii*)
 Netopýr večerní (*Eptesicus serotinus*)

Netopýr rezavý (*Nyctalus noctula*)

Netopýr ušatý (*Plecotus auritus*)

Řád: Zajíci (*Lagomorpha*)

Zajíc polní (*Lepus europaeus*)

Králík divoký (*Oryctolagus cuniculus*)

Řád: Hlodavci (*Rodentia*)

Bobr evropský (*Castor fiber*)

Ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*)

Hryzec vodní (*Arvicola terrestris*)

Hraboš polní (*Microtus arvalis*)

Myška drobná (*Micromys minutus*)

Myšice křovinná (*Apodemus sylvaticus*)

Myšice temnopásá (*Apodemus agrarius*)

Potkan (*Rattus norvegicus*)

Nutrie (*Myocastor coypus*)

Řád: Šelmy (*Carnivora*)

Hranostaj (*Mustela erminea*)

Kolčava (*Mustela nivalis*)

Tchoř tmavý (*Mustela putorius*)

Kuna skalní (*Martes foina*)

Vydra říční (*Lutra lutra*)

Liška obecná (*Vulpes vulpes*)

Psík mývalovitý (*Nyctereutes procyonoides*)

Řád: Sudokopytníci (*Artiodactyla*)

Prase divoké (*Sus scrofa*)

Srnc obecný (*Capreolus capreolus*)

Za revizi českých a vědeckých názvů lupeno-
 nožců děkujeme RNDr. A. Petruskovi (Katedra
 ekologie PřF UK v Praze) a za kontrolu vědeckých
 názvů lasturnatek patří náš dík Mgr. R. Symonové,
 Ph.D. (Katedra zoologie PřF UK v Praze a labo-
 rator genetiky ryb Ústavu živočišné fyziologie a
 genetiky AV ČR v Liběchově).

Jiří Šuhaj, Martin Mandák (eds.)

Prameny

- Juříčková L., Horsák M., Beran L. & Dvořák L. 2008: Check-list of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. Malacologica Bohemoslo-
 vaca. ISSN 1336-6939. Dostupné z: <[http://mollusca.sav.sk/malacology/
 checklist.htm](http://mollusca.sav.sk/malacology/checklist.htm)> (poslední aktualizace 26. 8. 2008)
- Kočárek P. 2007: Check-list rovnokřídlého hmyzu České republiky.
 Dostupné z: <<http://www1.osu.cz/orthoptera/>> (poslední aktualizace
 1. 7. 2007)
- Maňas M. 2006: BioLib.cz. Profil taxonu. Nadčeď *Cypridoidea*. Dostup-
 né z: <<http://www.biolib.cz/cz/taxon/id32736/>> (poslední aktualizace
 26. 2. 2006)
- Valová M. 2005: Vybrané skupiny korýšů (*Copepoda*, *Ostracoda*) Heřma-
 nického rybníka v ostravsko-karvinské aglomeraci. Bakalářská práce.
 Ostravská univerzita, 43 pp. + přílohy.
- Zicha O. 2004: BioLib.cz. Profil taxonu. Infrařád perloočky různonohé
Anomopoda. Dostupné z: <<http://www.biolib.cz/cz/taxon/id19409/>>
 (poslední aktualizace 4. 7. 2004)
- Zicha O. 2005: BioLib.cz. Profil taxonu. Řád rovnokřídlí *Orthoptera*.
 Dostupné z: <<http://www.biolib.cz/cz/taxon/id19409/>> (poslední
 aktualizace 20. 7. 2005)
- Zicha O. 2009: BioLib.cz. Profil taxonu. Třída točivky *Monogonon-
 ta*. Dostupné z: <<http://www.biolib.cz/cz/taxon/id20437/>> (poslední
 aktualizace 2. 6. 2009)

Literatura

- Anděra M. & Horáček I. 2005: Poznáváme naše savce. 2. dopl. vyd. Sobotáles, Praha, 327 pp. ISBN 80-86817-08-3
- Bartoš E. 1959: Vířníci – *Rotatoria*. Fauna ČSR, sv. 15. ČSAV, Praha, 969 pp.
- Bellmann H. 2006: Encyklopedie hmyzu. Beta, Praha, 254 pp. ISBN 80-7306-256-9
- Beneš J., Konvička M., Dvořák J., Fric Z., Havelda Z., Pavlíčko A., Vrabec V. & Weidenhoffer Z. (eds.) 2002: Motýli České republiky: Rozšíření a ochrana I, II. Společnost pro ochranu motýlů, Praha, 864 pp. ISBN 80-903212-0-8
- Dolný A., Bárta D., Waldhauser M., Holuša O. & Hanel L. 2007: Vážky České republiky: Ekologie, ochrana a rozšíření. ČSOP Vlašim, 672 pp. ISBN 978-80-86327-66-2
- Farkač J., Král D. & Škorpík M. (eds.) 2005: Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. AOPK ČR, Praha, 760 pp. ISBN 80-86064-96-4
- Hanel L. & Lusk S. 2005: Ryby a mihule České republiky. Rozšíření a ochrana. ČSOP Vlašim, 448 pp. ISBN 80-86327-49-3
- Hudec K., Chytil J., Štastný K. & Bejček V. 1995: Ptáci České republiky. Sylvia, Praha, 31 (2): 97–149. ISSN 0231-7796
- Hudec K., Čapek M., Hanák F., Klimeš J. & Pavíza R. 2003: Soustava a české názvosloví ptáků světa. World bird species. Checklist. Scientific and Czech names. Muzeum Komenského, Přerov, 464 pp.
- Chládek F. 2007: Rovnokřídlí. In: Hudec K., Kolibáč J., Laštůvka Z. & Peňáz M. (eds.): Příroda české republiky. Průvodce faunou. Academia, Praha, 440 pp. ISBN 978-80-200-1569-3
- Kubačáková V. & Valová M. 2009: Perloočky a lasturnatky Heřmanického rybníka aneb náhled do slaných vod ostravsko-karvinského regionu. Živa, Praha, 57 (3): 122–123. ISSN 0044-4812
- Mandák M. 2004: Heřmanický rybník – významná ornitologická lokalita. Acrocephalus (Ostrava), 20: 2–53.
- Meisch C. 2000: Freshwater Ostracoda of Western and Central Europe. Süßwasserfauna von Mitteleuropa 8/3. Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg – Berlin. 522 pp. ISBN 3-8274-1001-0
- Motyčka V. & Roller Z. 2001: Bezobratlí (1). Svět zvířat X. Albatros, Praha, 172 pp. ISBN 80-00-00884-X
- Šrámek-Hušek R., Straškraba M. & Brtek J. (eds.) 1962: Lupenonožci – *Branchiopoda*. Fauna ČSSR, sv. 16. ČSAV, Praha, 470 pp.
- Vermouzek Z. 2007: Nové druhy ptáků v Evropě. Ptačí svět, Praha, 14 (2): 11. ISSN 1801-7525
- Zwach I. 2009: Obojživelníci a plazi České republiky. Grada Publishing, Praha, 496 pp. ISBN 978-80-247-2509-3

Nespočet zajímavých nálezů bezobratlých živočichů v EVL čeká na „své objevení“ především na nelesních stanovištích, zejména na plochách ruderálního (nahore v popředí) či lučního (dole) charakteru, okolí Lesníku, 13. 5. 2005 a 16. 7. 2007 (Foto Martin Mandák a Jiří Suhaj).

... lázně,
které k ozdravným koupelím využívají působení vitaminů
řady B i speciálních solí.

Koupel má příznivé účinky na pleť, prokrvení celé pokožky
a uvolnění svalů. Spolu se zklidňujícími účinky domácího
kvasnicového piva, které si host při koupeli sám natočí, a s
následným odpočinkem, je kúra zárukou intenzivní relaxace.

Dalšími službami areálu jsou masáže, kosmetika a speciální
programy.

www.pivni-kupele.cz

Jedny z největších solných jeskyní v republice se nachází v tajemném kontaktu s hradebními zdmi pod štramberským náměstím.

Dvoupodlažní labyrint byl vybudován z několika druhů solí kamenné a soli získané z Mrtvého moře, jejíž účinek na lidský organismus je nejvyšší. Vytěžená sůl je v tomto případě zpracována bez použití jakéhokoli pojiva, čímž je zachováno její blahodárné chemické složení.

solné
Jeskyne
štramberk

www.jeskyne-relax.cz

Pohled z haldy Dolu Heřmanice na dominantu EVL – Heřmanický rybník, 3. 6. 2005 (Foto Martin Mandák).

Kromě rybníků patří k nejcennějším biotopům EVL mokřady porostlé rákosem, mokřad východně od Heřmanického rybníka, 26. 4. 2007 (Foto Martin Mandák).

Pohled z jižního cípu vodní plochy Lesníku na rozsáhlou litorální rákosinu (v pozadí areál a halda ŽDB), 10. 10. 2007 (Foto Jiří Šuhaj).

Pohled z jižní části Nového stavu na převážně terestrickou rákosinu a místní fenomén – rybářské posedy (v pozadí les Březina), 24. 2. 2008 (Foto Jiří Šuhaj).

Sameček čolka velkého (*Triturus cristatus*) ve vodní fázi života (Ilustrační foto Petr Vlček).

Hnízdní kolonie racka chechtavého (*Larus ridibundus*) v jižní části „panelky“, Heřmanický rybník, 28. 4. 2008 (Foto Martin Mandák).

Samička motáka pochopa (Circus aeruginosus), Heřmanický rybník, 3. 4. 2009 (Foto Dušan Boucný).

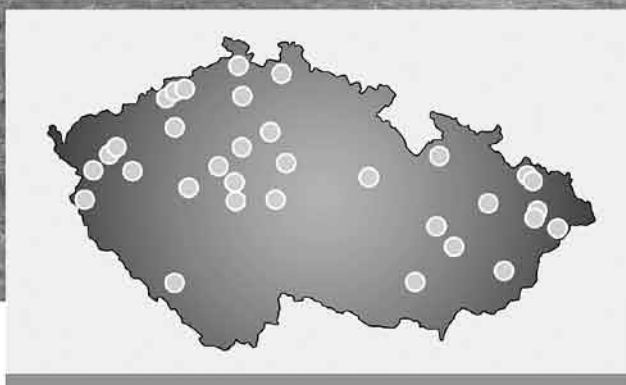
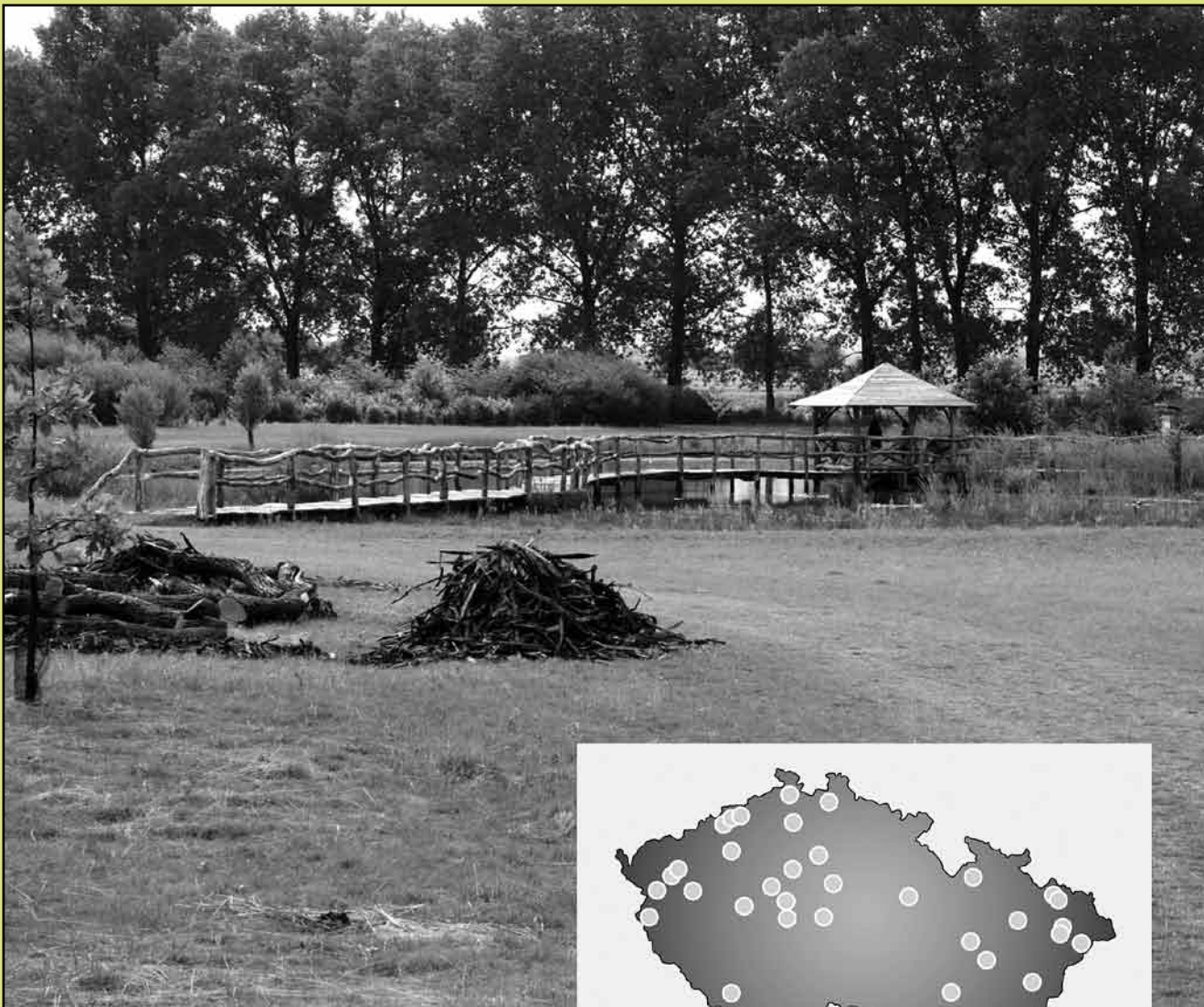

Sameček slavika modráčka střeoevropského (Luscinia svecica cyanecula), Lesník, 26. 3. 2010 (Foto Dušan Boucný).

Sameček sýkořice vousaté (Panurus biarmicus), Heřmanický rybník, 2. 10. 2009 (Foto Dušan Boucný).

Otvíráme Vám cestu do přírody. NET4GAS. Blíž přírodě.

Přispěli jsme k výstavbě naučné stezky Mokroš nedaleko obce Mořice na Hané ■ Celkem na 31 místech v ČR jsme se podíleli na vybudování dřevěných chodníků, zpevnění přístupových cest nebo stavbě nových vyhlídek ■ Usilujeme o vytvoření přirozených podmínek pro tetřívka obecného a návrat původních ekosystémů do rašelinišť ■ Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a projektu Revitalizace rašelinišť v Krušných horách

www.blizpriode.cz